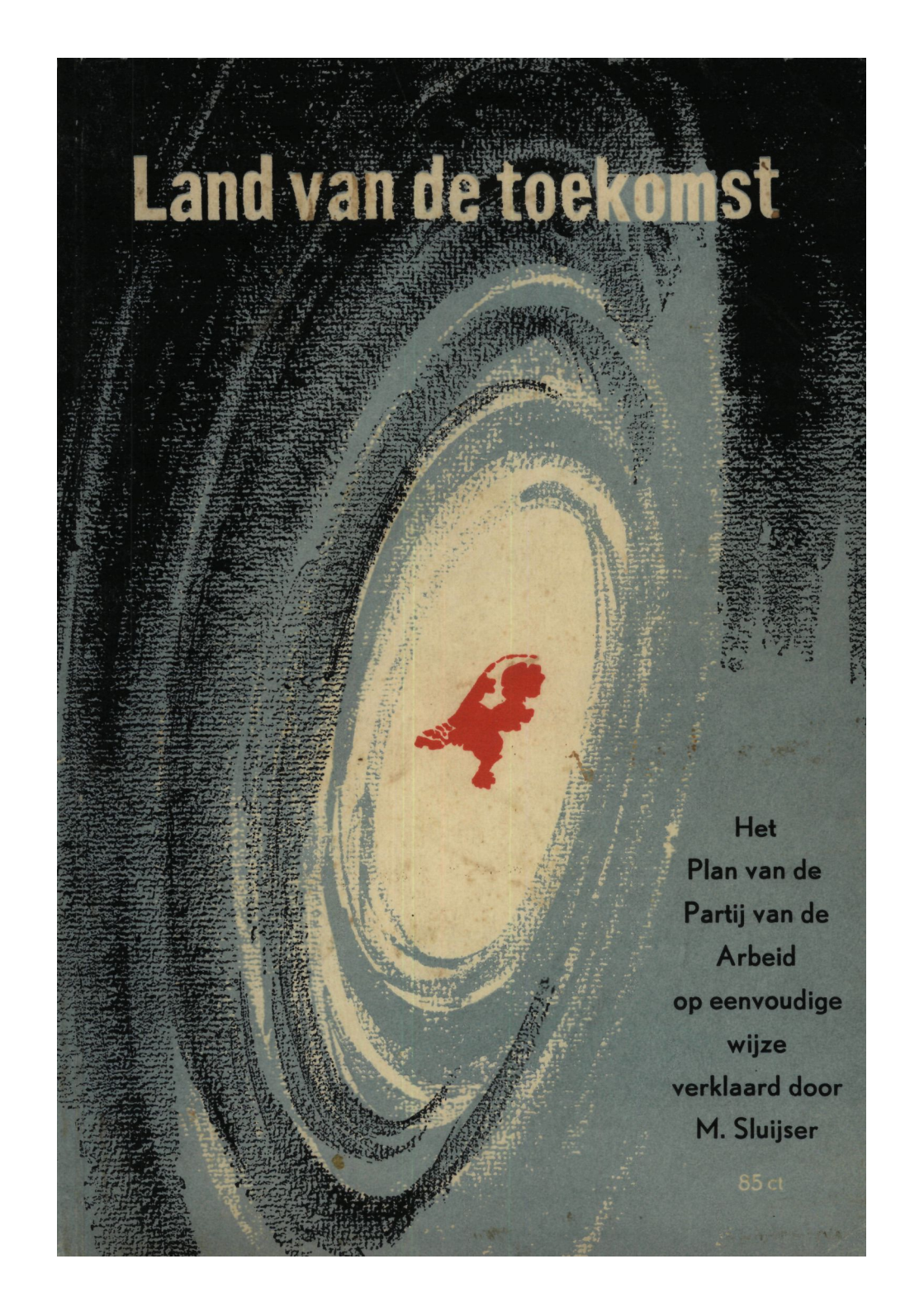

Land van de toekomst

The background of the cover is a dark, textured grey. Overlaid on this are several concentric, hand-drawn ovals in a light blue-grey color. In the center of these ovals is a small, solid red silhouette of a person, possibly a worker or a figure in motion, facing left.

Het
Plan van de
Partij van de
Arbeid
op eenvoudige
wijze
verklaard door
M. Sluijser

65 ct

HET VRIJE VOLK

wijst de weg naar
Het land van de toekomst
Hoe?

Lees dat in het boekje

WIE WIJ ZIJN EN WAT WIJ WILLEN

Daarin wordt openhartig antwoord
gegeven op de vragen:

Van wie is Het Vrije Volk?

Wie besturen De Arbeiderspers?

Waar blijft de winst van de A.P.?

*Is Het Vrije Volk te volgbaar ten opzichte
van de regeringspolitiek?*

*Hebben adverteerders wat te zeggen over
de inhoud van Het Vrije Volk?*

Er ligt (gratis) een exemplaar voor U klaar
als U een briefkaartje schrijft aan

HET VRIJE VOLK

Afdeling Exploitatie - Hekelveld 15 - Amsterdam

Uitgegeven voor de Partij van de Arbeid
Amsterdam, N.V. De Arbeiderspers
1951

LAND VAN DE TOEKOMST

LAND VAN DE TOEKOMST

Zo groeit de wereld van morgen

Het Plan
van de
Partij van de Arbeid
op eenvoudige
wijze
verklaard door
M. Sluizer

Tweede, verbeterde, druk

Uitgegeven voor de Partij van de Arbeid
Amsterdam, N.V. De Arbeiderspers
1951

WOORD VOORAF.

Dit is de eerste brochure, die verschijnt over het Plan van de Partij van de Arbeid, over het boek, dat wij genoemd hebben: De Weg naar Vrijheid.

Er zullen meer brochures volgen, maar deze draagt een bijzonder karakter. Het is een samenvatting van de gehele inhoud, een opnieuw in eenvoudige, klare woorden weergegeven van de hoofddoelstellingen van het Plan.

Misschien zal de lezer zeggen: als het Plan goed is, heb ik deze brochure niet nodig, of misschien de gevolgtrekking maken: als ik de brochure gelezen heb, kan ik het grote boek ongelezen laten. Hij vergist zich — beide keren.

Voor wie het Plan gelezen heeft, zelfs voor wie het kent, zoals de voorzitter van de Commissie die het samenstelde, het moet kennen, heeft deze brochure zijn eigen waarde. Zij geeft op een andere, gemakkelijk aansprekende manier nog eens weer om welke hoofdzaken het gaat. En door de wijze van zeggen, de eigen toon, die er uit klinkt, geeft zij dikwijls nog een bijzondere spanning aan voorstellen en denkbeelden, die in het grote boek zijn ontvouwd.

Maar ook omgekeerd. Wie deze brochure leest zal merken, — het wordt nergens onder stoelen of banken gestoken — dat zij ook wil bijdragen tot het opwekken van de belangstelling voor wat in het Plan uitvoeriger en diepgaander wordt behandeld.

Samenvatting dus van het Plan, een steun voor het geheugen van wie het reeds las — inleiding tot het Plan en tevens beroep op verdere inspanning van wie het nog niet heeft gelezen.

Maar ook: deze brochure is een werkstuk op zichzelf. Van betekenis voor wie of onvoldoende tijd, of onvoldoende geld, of onvoldoende moed heeft om aan het grotere stuk te beginnen. Van waarde om de vlotheid, waarmee zij geschreven is, en dus gelezen kan worden, een vlotheid, die toch aan de inhoud geen afbreuk doet.

Het beste bewijs wordt nog steeds geleverd door de „proef op de som”. Welnu, als de oplaag een maatstaf is voor mijn waardering, zal zij groot zijn.

IR. H. VOS

HOE ZIT DIT BOEKJE IN ELKAAR?

- 1. Dit boekje geeft een zeer vereenvoudigd overzicht van de inhoud van het Plan van de Partij van de Arbeid. Het treedt niet i n d e plaats van het Plan zelf.**
- 2. Dat wil dus zeggen: een aantal voorstellen, die het Plan aangeeft, zijn in dit overzicht weggelaten.**
- 3. Achter in dit boekje is een „samenvatting” opgenomen.**
- 4. In deze „samenvatting” vindt men de gehele inhoud van het officiële Plan weergegeven, onderwerp na onderwerp.**
- 5. Met grote nadruk wijzen wij er op, dat men het hele, het officiële Plan moet lezen, om met recht van spreken te kunnen zeggen: dit-of-dit staat in het Plan.**
- 6. Verzoeken om inlichtingen of nadere toelichting op het Plan richten men tot de Partij van de Arbeid, Tesselschadestraat 31, Amsterdam.**

ENKELE WOORDEN, TOT GIDS VAN DE LEZER.

Het officiële Plan van de Partij van de Arbeid vult een lijvig boekwerk.

Het boekje, dat thans voor U ligt, is geen verkorte weergave van dat lijvige boekwerk. Het probeert op een eigen, zo simpel mogelijke wijze, duidelijk te maken wat de hoofdlijnen van dat Plan zijn.

De Partij van de Arbeid is een politieke groepering, die zich met grote toewijding bezighoudt met de praktische vragen van elke dag.

Het is een partij van werkelijkheids-mensen.

Maar tegelijkertijd is ze een partij, die vervuld is van „de tijd, die komt; die eens zijn dageraden als teed're tuinen aan de hemel bouwt.”

De werkelijkheid dwingt haar tot „geven en nemen”, maar zij ziet in de verte van de tijd het socialistisch land liggen. Het land van de toekomst. Het socialisme!

Blauwdruk van een luchtkasteel dus? Neen!

De kijk op de toekomst, die de democratische socialisten aanvuurt, ook als in de dagelijkse staatkunde het geven-en-nemen plaats vindt — die kijk op de toekomst wortelt in de kennis van de maatschappij en van de mens, in de erkenning van de krachten, die daar werken.

Niet, dat de socialisten geloven in een blinde kracht, die „vanzelf” het socialisme tot blijde werkelijkheid zal maken. De menselijke geschiedenis wordt niet in of door een automaat gemaakt.

De Partij van de Arbeid, de verantwoordelijkheid van de mens vooropstellende, meent, dat hij in dat groeiproces met zijn verstand moet ingrijpen.

Wanneer men geen kijk op de toekomst heeft, voelt men heimwee naar de dag van gisteren, moppert men op de dag van heden en vreest men de dag van morgen.

De Partij van de Arbeid werkt voor een maatschappij, waarin gerechtigheid en eerbied voor de vrije ontplooiing van de mens, grondslagen zullen zijn voor de samenleving.

Uit de wil om zó het volk te dienen is het *Plan* geboren.

De volgende vier hoofdstukken heten:

HOOFDSTUK I.

WERELD VOL ONRUST.

★

HOOFDSTUK II.

DE ZIEKTEN VAN ONZE WERELD.

★

HOOFDSTUK III.

AANSCHOUWELIJK ONDERWIJS.

★

HOOFDSTUK IV.

**WAT HET DEMOCRATISCH SOCIALISME
IS EN WIL.**

★

In deze vier hoofdstukken vindt men de hoofdzaken van onze gevoelens jegens het kapitalistisch bestel.

Vervolgens wordt er in geschetst, hoe de gedachten van het socialisme voedsel vinden in de werkelijkheid.

En tenslotte wordt dan uiteengezet hoe de gedachte van planmatigheid uitkomst biedt voor de overgang naar een maatschappij, waarin zal worden voortgebracht naar de behoeften van allen; een maatschappij van zich steeds uitbreidende welvaart.

HOOFDSTUK I.

WERELD VOL ONRUST.

Het einde van de tweede wereldoorlog heeft ons alles gebracht, behalve de vrede.

Slechts weinig mensen zullen beweren, dat onze wereld tegenwoordig puik in orde is. Daar hapert nog heel wat aan!

Wat heeft die wereld sinds 1914 aan ons mensen geschonken? We zullen enkele van die twijfelachtige geschenken opsommen:

De eerste wereldoorlog van 1914—1918.

Schrikbarende werkloosheid met millioenen gezinnen op de rand van de honger.

De Hitler-onderdrukking.

Het schrikbewind van Mussolini.

De tweede wereldoorlog.

Nieuwe onzekerheden.

En nu opnieuw de dreiging van een wereldoorlog, die als hij onverhoopt uitbreekt, voor weerloze volkeren verschrikkelijker zal zijn dan de voorgaande.

Wij mensen, krijgen het warempel niet cadeau.

Het is waar, de mens van tegenwoordig leeft langer dan zijn grootouders. Maar in onze dagen gebeurt er in één mensenleven zo veel, dat het voor een normale sterveling soms wel een beetje te veel wordt.

Er zijn wel tijden geweest, dat het op de aardbol voor velen plezieriger leek. Maar schijn bedriegt. Het geheugen van de mens is kort. De „goeie” ouwe tijd was niet voor iedereen „goed”.

Lokkende verten.

Alle mensen, die ná 1914 het levenslicht zagen, en vooral de jonge mensen onder ons, hebben in hun wezen iets van De Grote Onrust. Dat kan niet anders.

De grote onrust is een der ziekteverschijnselen van onze dagen. Deze onrust is niet hetzelfde als bewegelijkheid. Of als ondernemingslust. Of als drang naar daden.

De Grote Onrust van onze tijd is: het zich nergens thuis voelen. Het zich nooit zeker weten van wat de volgende seconde zal brengen. Onrust komt ook wel eens voort uit een gevoel van angst en vrees. Het is dan een op-de-vlucht-gaan voor zichzelf.

Men wil van het ene land naar het andere verhuizen. Men wil weg uit de vertrouwde omgeving van eigen dorp of stad en land. Men zoekt rusteloos naar „iets anders”. En men weet zelf niet goed wát men eigenlijk zoekt.

Bij zeer velen wordt die ondergrond van onrust gevormd door een gevoel van teleurstelling.

Die teleurstelling is waarlijk niet zonder recht of grond.

In de nacht der Duitse bezetting had men zich de bevrijding zo schoon voorgesteld.

Alles zou anders worden.

Nederland zou worden opgebouwd in een geest van vernieuwing. Wij zouden in een betere wereld dan vroeger, het onze bijdragen tot het geluk van alle volkeren.

Zo droomden, dachten, voelden, spraken en schreven velen.

Men kon de loodzware last der bezetting blijven dragen en de dappersten onder ons konden hun gevaarlijk werk in het verzet volhouden, omdat in hun verbeelding het Beloofde Land lokte. Het land van de toekomst.

De mens gaat verder.

Een oud wijs woord zegt:

„Aan deze zijde van het Beloofde Land ligt altijd een woestijn.”

Er zijn zovelen in onze dagen teleurgesteld, omdat ze bemerken, dat de mensheid de woestijn nog altijd niet achter de rug heeft. De tocht gaat verder.

„Millioenen worden bewogen door het verlangen naar een orde van sociale ¹⁾ gerechtigheid, bestaanszekerheid en volkswelvaart, geestelijke vrijheid en wereldvrede.”

Zo staat het in het Beginselprogramma van de Partij van de Arbeid van 1947.

Van 1947!

En nu, vier jaar nadat dit program werd vastgesteld, weten we, dat elk woord met onverminderde kracht geldt voor de wereld van 1951.

Sociale gerechtigheid.... sinds 1947 is dat verlangen groter geworden.

Bestaanszekerheid en volkswelvaart.... in vier jaar tijds zijn oude monsters uit hun slaap ontwaakt; en zij vreten aan de bestaanszekerheid en de volkswelvaart.

Geestelijke vrijheid.... „het schrikkelijk pleit tussen dwang en vrijheid” heeft in de jaren, die achter ons liggen, niet afgelaten.

Millioenen mensen in het Oosten van Europa kijken verlangend naar het Westen waar de vrijheid leeft....

En wereldvrede.... heeft één woord in onze dagen dringender klank dan: wereldvrede?

Met de woorden, die wij uit het Beginselprogramma overschreven, heeft de Partij van de Arbeid tot uitdrukking gebracht wat in de hoofden en harten van millioenen leeft.

De Partij van de Arbeid is er niet mee klaar, wanneer zij zwart op wit schrijft door welke gevoelens en verlangens millioenen mensen worden gedreven.

Zij moet méér doen. Zij wil meer doen.

Zij moet en wil aangeven hoe de min of meer vage verlangens in de werkelijkheid tot daden kunnen worden omgetoverd.

Zij moet vorm geven aan de krachten in de maatschappij.

Met praten alleen over een betere maatschappij komt de Partij van de Arbeid niet ver.

Neen, ze heeft de plicht een weldoordacht Plan te ontwerpen.

Een Plan, dat laat zien hoe een nieuwe maatschappij kan worden verwezenlijkt.

Een betere maatschappij.

Aan die verplichting heeft de Partij van de Arbeid zich niet onttrokken. Daarom heeft zij een commissie bestaande uit de beste deskundigen, waarover zij kon beschikken, opdracht gegeven zo'n Plan uit te werken.

Dit Plan wordt nu aan het Nederlandse Volk aangeboden.

1) Sociale = maatschappelijke.

HOOFDSTUK II.

DE ZIEKTEN VAN ONZE WERELD.

De wereld is niet altijd geweest, zoals zij thans is. De oude Romeinen (tweeduizend jaar geleden) hielden er slaven op na.

In de Middeleeuwen (negenhonderd jaar geleden) bestonden de lijfeigenen. Die waren geen meester over hun eigen bestaan.

Precies als een mens groeit de maatschappij.

Dat weet, bij wijze van spreken, iedereen. En toch zijn er mensen, die zich gedragen alsof ze bij zichzelf denken:

„De wereld is een rommeltje.... 't Is altijd zo geweest, 't zal altijd wel zo blijven.... en het zal *mijn* tijd wel uitduren.”

Maar wie zo denkt of redeneert, miskent de macht van de mens om, voorzover dat mensen gegeven is, zijn lot in eigen hand te nemen.

En het is de verantwoordelijkheid voor zijn evennaaste (en voor zichzelf), die de mens dwingt van die macht gebruik te maken.

Neen, de wereld is niet altijd zo geweest.

En ze behoeft ook niet zo te blijven.

Het „ideale” kapitalisme.

Men noemt onze maatschappij: een kapitalistische. Maar de betekenis van dit woord is niet altijd dezelfde geweest.

De industriële vorm daarvan begon op te komen omstreeks het jaar 1800.

Ook dat kapitalisme maakte en maakt een groei door.

Toen het als maatschappelijk stelsel begon om zich heen te grijpen, hebben knappe koppen nagedacht over de grondslagen, waarop het zou kunnen rusten.

Die knappe koppen hadden het beste met de mensen voor, op *hún* manier.

Dat er van hun goede verwachtingen niet veel zijn vervuld, heeft niet in hun bedoeling gelegen.

De redenering van die mannen van wetenschap scheen in het begin wel aardig te kloppen. . .

Hun zweefde een beeld voor ogen van een „ideale” ¹⁾ kapitalistische maatschappij. Die zou bevolkt worden door onafhankelijke mensen.

En iedereen zou worden gedreven door het eigenbelang. Dat zou de hoogste wet zijn in die ideale kapitalistische maatschappij. Het eigenbelang.

„Ieder voor zichzelf en God voor ons allen.”

Het eigenbelang van meneer A zou het eigenbelang van meneer B ten goede komen.

Zo zou er een schone samenklank ontstaan van eigenbelangen. Een „eensgezindheid” van „gezonde” zelfzucht.

Het was de tijd van het hooggeroemde „particulier initiatief” ²⁾, dat ongetwijfeld veel goeds tot stand heeft gebracht, maar hoe langer hoe meer door zijn eenzijdigheid allerlei verbeteringen nodig maakte.

We leggen dit stelsel natuurlijk in zeer vereenvoudigde vorm uit. Maar dát was de grondslag van het „ideale” kapitalisme.

¹⁾ Ideale is afgeleid van ideaal = wat aan de voorstelling van het volmaakte beantwoordt. ²⁾ Particulier initiatief = het maken en uitvoeren van plannen zonder inmenging, verantwoording of risico van de overheid of gemeenschap.

Invloed der Middeleeuwen.

Een maatschappijvorm valt niet zo maar opeens uit de lucht.

En het is ook niet zo, dat de mensen de ene dag in het ene stelsel leven en de volgende dag in het andere.

Neen, de groei van het ene maatschappelijk bestel naar het andere duurt lang, heel lang, eeuwen veelal. Want de maatschappij staat nooit stil.

Ze is altijd aan het groeien. Soms gaat het vele jaren achter elk-ander in een langzaam tempo; en dan komt er plotseling vaart in. Een oorlog bijvoorbeeld, hoe verschrikkelijk ook, geeft de groei van de maatschappij meestal een geweldige duw voorwaarts.

Toen het jonge kapitalisme zijn intrede deed, waren er in de maatschappij nog tal van overblijfselen aanwezig van het maatschappelijk stelsel dat vroeger, in de Middeleeuwen, had bestaan.

Men spreekt wel eens van „de donkere Middeleeuwen”. Maar die tijd was in sommige opzichten niet zó duister.

De beoefenaren der beroepen („de handwerkers”) werkten samen in „gilden”. Een soort verenigingen.

Die gilden beschermde de belangen van het handwerk.

Maar die gilden waren tegelijkertijd opgenomen in het kerkelijk raamwerk der Middeleeuwse maatschappij.

Het was een tijd van sterk godsdienstig voelen.

Er bestond innige samenhang tussen wereldlijk en godsdienstig leven.

In de kunstwerken, die uit die tijd stammen, komt die samenklank tussen het innerlijk van de mens en de wereld om hem heen, tot uiting.

Die oude kunstwerken oefenen een machtige bekooring uit op ons mensen van 1951, die innerlijk verscheurd zijn. Op ons mensen, die in ons zelf de kloof voelen tussen onze diepste innerlijke behoeften en de wereld om ons heen.

Wet van de wildernis.

De theorie ¹⁾ van het „ideale” kapitalisme was de heerschappij van en daardoor de samenklank tussen de persoonlijke belangen. Het „particulier initiatief” zou alles regelen.

In dat „ideale” kapitalisme zou ieder mens op zichzelf moeten staan.

Dus: geen vereniging ter behartiging van gemeenschappelijke belangen. Niet van werkgevers. En, natuurlijk, ook niet van werknemers.

Die theorie leed bij de werknemers al onmiddellijk schipbreuk op de klippen der uit de Middeleeuwen overgebleven herinneringen aan de gilden. Daarvan bestonden nog brokstukken.

Het „ideale” kapitalisme was als het ware de maatschappij van de wildernis. De sterksten zouden in leven blijven. De zwakken zouden zich moeten vergenoegen met een kleiner deel; of ze zouden geheel ten onder moeten gaan.

Maar in werkelijkheid gebeurde heel iets anders.

De zwakken zochten steun bij elkander!

¹⁾ Theorie = stelling of bewering.

De grondgedachte van het kapitalisme was (zoals men het in het Frans deftig zei) *laisser-faire, laisser-passer*. (Laat maar gaan, laat maar lopen). Laat maar waaien. Alles komt terecht, en als het niet terecht komt, komt het juist daardoor terecht. Want wat zich niet overeind kan houden, moet maar wegzakken. In de wildernis komt immers ook alles terecht — door het recht van de sterkste.

Nu kwamen daar die zwakken en vertikten het „weg te zakken”.

Ze zochten (we zeiden het reeds) steun bij elkander.

Daardoor werden ze een bedreiging van de *grondslag* van het kapitalisme. Ze werden: gevaarlijk voor de openbare orde, de rust en de veiligheid van de staat. Van de puur-kapitalistische staat wel te verstaan.

Toen dan ook in het begin der jaren 1800 de arbeiders zich poogden te verenigen in een zeer onbeholpen begin van wat we tegenwoordig „vakbeweging” zouden noemen, waren die arbeiders „revolutionnair”¹⁾. Ze werden vervolgd. In de gevangenis geworpen. Verbannen.

Zij legden zich immers niet neer bij de kapitalistische grondregel: ieder voor zichzelf. Zij hingen het beginsel aan: *allen voor één, één voor allen*.

De verdedigers van het kapitalisme meenden echter, dat de ondernemer slechts te maken moest hebben met de *individuele*²⁾ arbeider.

Dan en dan alleen, kon het samengaan van eigenbelangen ontstaan, welke de wereld vooruit zou brengen.

De theorie van het kapitalisme liep dus al dadelijk averij op, omdat de zwakken niet wilden wachten totdat de liefdadigheid zich over hen zou ontfermen.

En doordat ze niet wilden wachten, verwierpen ze de theorie van het kapitalisme in beginsel *van meet af aan*.

Met andere woorden: toen de eerste vereniging van werknemers werd opgericht — meer dan honderd jaar geleden — toen begon het kapitalisme reeds te veranderen.

Want een vereniging tot behartiging van gemeenschappelijke belangen behoort *in beginsel* tot een andere maatschappijvorm dan het kapitalisme.

Die verandering is steeds verder doorgegaan.

Naarmate het begin van het kapitalisme verder weg kwam te liggen, kwam een andere maatschappij dichter bij. De „volgende” maatschappij.

De maatschappij, waarin het gemeenschappelijk belang van *allen* voor de orde en regel in de samenleving zou moeten zorgen.

Dorst naar gerechtigheid.

Van de eerste dag af, dat het kapitalisme bestond, was dus *in* het kapitalisme de kiem voor de „volgende” maatschappijvorm reeds aanwezig.

Het kapitalisme leerde: ieder voor zichzelf.

De regel, die daartegenover stond, luidde: één voor allen, allen voor één.

Dat is een diepe tegenstelling.

Zij heeft veel meer diepgang dan het verschil tussen twee inzichten omtrent de maatschappij.

¹⁾ Revolutionnair is afgeleid van revolutie = omwenteling. ²⁾ Individueel is afgeleid van individu = persoon.

Het ieder-voor-zich van het kapitalisme heeft de mens eenzaam gemaakt in een steeds grotere wereld.

Het heeft de mens op zoek naar houvast in de wereld stenen gegeven voor brood.

Het bevolkingsaantal groeide, maar de gemeenschap verdorde.

Hier is dus veel meer in het geding dan de kijk op het wereldse alleen.

Hier gaat het ook om een punt van zedeleer, van moraal.

Zelfzucht stond tegenover naastenliefde.

De zelfzucht van het kapitalisme tegenover hen, die beseften, dat ook de zwakken recht hebben op een vol deel van het leven. Die weten, dat de aarde er is voor alle volkeren, voor alle mensen.

Een der machtigste drijfveren in het leven van de mens en in de mensenmaatschappij was aan het werk:

de drijfveer van de dorst naar gerechtigheid.

In een maatschappij immers, waar het kapitalistisch beginsel van het „heilige” eigenbelang op de troon zetelt, is de gerechtigheid met een lantaarn te zoeken.

Want het kan geen gerechtigheid heten, wanneer de sterken leven ten koste van de zwakken.

En dus ging het verzet van die eerste onbeholpen vakverenigingen om iets, dat veel hoger waarde heeft dan een centje meer loon of een uurtje minder werken.

Natuurlijk, die strijd voor betere arbeidsvoorwaarden was dringend noodzakelijk, want de werkdagen waren afschuwelijk lang (18 uur en soms langer) en kinderen van vijf jaar werden in nachtarbeid afgebeeld.

Maar, zonder dat ze het zelf altijd beseften, vochten die eerste vakverenigingsmensen ook voor de heerschappij van een zedelijk beginsel van hoger orde in de wereld, dan het beginsel, dat het kapitalisme verschaft had.

Het verzet tegen de kapitalistische zedeleer, de drang naar gerechtigheid in de maatschappij, is sindsdien in omvang en kracht gegroeid.

Het heeft in alle groepen der bevolking wortel geschoten.

De anti-kapitalistische ¹⁾ gezindheid is niet tot de socialisten van de oude stempel beperkt gebleven.

Anti-kapitalistische gezindheid is ook niet langer een inzicht, dat alleen voor arbeiders kenmerkend is.

Deze groei van het verlangen naar een maatschappij, waarin het gemeenschappelijk belang leidend beginsel zal zijn — dát verlangen heeft de socialistische beweging onzer dagen verjongd.

Van arbeidersbeweging is het socialisme volksbeweging geworden.

In het socialistisch huis waren steeds vele woningen, waar mensen van verschillende levensbeschouwing in politiek opzicht tezamen leven.

Van dat verjongde socialisme is in Nederland de Partij van de Arbeid de weerslag.

De ontwikkeling der machine.

Ook in een ander opzicht liepen de verwachtingen van de geleerden, die zich een „ideaal” kapitalisme hadden gedroomd, mis.

Het industriële ²⁾ kapitalisme was omstreeks 1800 zijn groei in de wereld begonnen. Aanvankelijk bestond het voornamelijk uit kleine bedrijven.

¹⁾ Anti = tegen. Anti-kapitalistisch = tegen het kapitalisme. ²⁾ Industrieel is afgeleid van industrie = nijverheid.

Zolang het kleine bedrijf vrijwel oppermachtig was, kon men nog met enige grond verwachten, dat de ondernemer als éénling betekenis had.

Toen kon men nog met een schijn van waarheid beweren: elke éénling zorgt voor zijn eigen belangen.

Maar in het midden van de vorige eeuw trad een grote verandering op.

De machine ging zich ontwikkelen. De natuurwetenschappen namen een grote vlucht.

In de plaats van kleine bedrijven, kwamen grote bedrijven. Het werden olifant-bedrijven. De trusts. De kartels.

De aanschaffing van de nieuwe machines kostte zoveel, dat de ondernemer als eenling de zaak niet meer alleen kon bekostigen.

Hij had geld van anderen nodig. Het geld werd hem verschaft door mensen, die hun geld voor zich lieten werken. De geldgevers kregen een arbeidsloos inkomen.

Het moderne bankwezen begon zich te ontwikkelen.

Het persoonlijk bezit van de ondernemer (het bedrijf) werd vervangen door de naamloze vennootschap.

Het sprookje van de ondernemer als eenling was nu geheel vervlogen.

Tegen heug en meug in probeerden sommige staatslieden nog het oude ideaal van het „particulier initiatief” levend te houden.

Maar wie de werkelijkheid kende, wist wel beter.

Het ging niet meer zo, dat het eigenbelang van ondernemer A het eigenbelang van ondernemer B in toom hield, zoals men omstreeks 1800 had geleraard.

Het was in steeds toenemende mate zo geworden: machtige industriële of financiële ¹⁾ groepen boksten tegen elkander. Of wel, de machtige groepen maakten afspraken om samen de markt van de wereld onderling te verdelen.

Die ontwikkeling is verder gegaan.

Het is nu een grote zeldzaamheid, wanneer een ondernemer naar waarheid kan getuigen: ik ben in mijn eentje volstrekt baas in eigen zaak.

In verreweg de meeste gevallen (ja, men kan rustig zeggen: altijd) is hij toch op een of andere wijze van een belangengroep afhankelijk. Hetzij van de bank. Hetzij van de groep, waartoe zijn bedrijf behoort. Hetzij, dat hij voor de levering van bepaalde grondstoffen of machines van anderen afhankelijk is.

Het „particulier initiatief” moge wellicht in het begin van het jonge kapitalisme in zijn zuivere vorm hebben bestaan. Tegenwoordig is de wereld het toneel, waar de belangen van groepen tegen elkander strijden. En waar dikwijls gemeenschapsbelang een ondergeschikte plaats wordt ingeruimd.

De werknemers zijn verenigd in machtige vakverenigingen.

De werkgevers hebben hun patroonsverenigingen.

Fabrieken zijn aangesloten bij industriële organisaties.

Er bestaan prijsafspraken.

Neen de grote strijdsvraag van onze dagen is *niet*: voor of tegen het particuliere initiatief.

1) Financieel is afgeleid van *financiën* = *geldmiddelen*.

De grote vraag van onze dagen is:

Hoe brengen we een samengaan tussen de groepsbelangen tot stand, zó, dat het *gemeenschaps*belang tot volle gelding komt?

Dan hebben we de keus uit vier manieren.

Namelijk:

Op de manier van de „corporatieve staat” (Mussolini in Italië of Schussnig in Oostenrijk, bijvoorbeeld). Dan wordt het parlement samengesteld uit vertegenwoordigers der groepsbelangen. De directe volksvertegenwoordiging (op de grondslag van het persoonlijk kiesrecht gekozen) raakt op de achtergrond of verdwijnt helemaal.

Op de manier van Hitler, waarbij elke vorm van vrije meningsuiting is uitgeschakeld. Dan is een bonzenkliek in schijn de baas, maar in werkelijkheid deelt de grote industrie de lakens uit. Het volk heeft niets te zeggen.

Op de manier van de communisten. Dan oefent een kleine groep (de top van de Communistische Partij) de „dictatuur van het proletariaat” uit en beslist wat het algemeen belang is en wat niet.

Op de manier van het democratisch socialisme. Dan vindt er een vrijwillig aanvaarde ordening plaats in vrijheid. Want dat is de grondslag van het Plan van de Partij van de Arbeid:

ordening in vrijheid.

De spil der maatschappij.

We zijn nog niet klaar met onze ontleding van het kapitalisme. Eerst nog even onder elkander zetten wat we tot dusver hebben gevonden.

Ten eerste: de verenigingen en bonden der zwakken zijn de uitdrukking van het streven naar maatschappelijke rechtvaardigheid, waartoe het kapitalisme uit-zich-zelf niet kan komen.

Ten tweede: de ontwikkeling van de wijze van voortbrenging heeft tengevolge gehad een samentrekking van de bedrijven, waardoor de betekenis van de zelfstandige eigenaar-ondernemer aanmerkelijk aan betekenis heeft ingeboet.

Nu gaan we verder.

Daartoe moeten we even herinneren aan wat wij op een voorgaande bladzijde hebben geschreven. Namelijk, dat het „ideale” kapitalisme een evenwicht van eigenbelangen te zien zou geven.

Dat evenwicht, zo dacht men, zou in het „ideale” kapitalisme tot stand komen door de wet van vraag en aanbod.

Is er weinig aanbod en veel vraag, dan staat degeen, die aanbiedt, sterk. Is er veel aanbod en weinig vraag, dan is het omgekeerde het geval.

De prijs is de grote regelende verkeersagent in het onbeheerste kapitalisme.

Is er weinig vraag, dan zakken de prijzen, want dan moeten voortbrenger en verkoper aan sterkte in. Is er veel vraag (zoals onmiddellijk na het uitbreken van de oorlog in Korea bijvoorbeeld naar metalen) dan stijgen de prijzen.

Maar dat „regelen” van de prijs komt dikwijls tot stand door een ernstige levensonzekerheid. Die levensonzekerheid werd mede beheerst door het bestaan van de wet van vraag en aanbod.

De jaren rondom 1853, 1873 en 1890 waren in de vorige eeuw telkens

tijden van grote werkloosheid en diepe ellende. Zij waren de jaren toen het kapitalisme „op zijn manier” voor verkeersagent speelde. De onzekerheid van bestaan werd veroorzaakt door het ontbreken van planmatigheid in voortbrenging en verdeling.

Er wordt niet voortgebracht naar behoefte. Er wordt voortgebracht volgens een systeemloos systeem, waarin de in werkelijkheid altijd min of meer toevallige prijs alles regelt.

Dit stelsel van vraag en aanbod, en regeling door middel van de prijs en de winst — dat stelsel werkte op elk gebied door. Wij willen met de crisis van 1929 als voorbeeld nog even uitleggen hoe het kapitalisme „regelt”.

Op een gegeven ogenblik blijkt er meer te zijn voortgebracht dan de vraag kan opvangen.

Het evenwicht tussen koopkracht en voortbrenging is verstoord.

De fabrieken ontslaan arbeiders. De fabrikant kan niet meer concurreren, zijn kostprijzen zijn te hoog.

Hij gooit zijn mensen op straat.

Door de werkloosheid ontstaat er in nog meer fabrieken gebrek aan orders.

Er worden nog meer arbeiders ontslagen. De werkloosheid groeit als een sneeuwbal.

Het grote leger der werklozen heeft tot gevolg, dat het aanbod van arbeidskrachten de vraag naar arbeidskrachten verre overtreft.

Nu gaat ook hier de prijs dalen, de prijs van de arbeidskracht.

De lonen zakken.

De lonen zijn eindelijk zo ver gezakt, dat de fabrikanten nu weer met winst kunnen werken.

Er gaan, tegen lagere lonen, weer arbeiders aan het werk.

Er gaan meer arbeiders aan het werk.

De crisis gaat voorbij.

Tot . . . na een jaar of wat een nieuwe crisis komt, en dan begint het hele spelletje weer opnieuw.

Zo gaat het in het kapitalisme.

Want de ondernemer, de fabrikant was de spil, waar alles om draaide.

En voor hem was de winst de prikkel, waarvoor hij werkte.

Wij hebben het kapitalisme nu verder ontleed en gevonden:

voortbrengen en verdelen naar de onbepaalde wet van vraag en aanbod is de vijand van sociale zekerheid, de vijand van maatschappelijke gerechtigheid, de vijand van een maatschappelijk bestel, dat in zedelijk opzicht verantwoord mag heten.

Wij hebben dus nu gezien, dat de kern van de economische crises, die het kapitalisme tot nu toe teisterden, is: het ontbreken van een zedelijk motief van hoger orde, dat als regelend element in de samenleving der mensen dienst kan doen.

Wanneer dan ook het Beginselprogramma van de Partij van de Arbeid spreekt van:

„millioenen, die worden bewogen door het verlangen naar een orde van sociale gerechtigheid”,

dan is met deze woorden aangegeven, dat de democratisch socialistische beweging een oplossing voor de brandende nood onzer dagen moet vinden:

ten eerste: *in vrijheid*.

ten tweede: bevredigend de innerlijke zedelijke maatstaven van de

mens, waaronder het verlangen naar maatschappelijke gerechtigheid niet de laatste plaats inneemt.

ten derde: uitkomst biedend aan *alle* bevolkingsgroepen.

Wanneer deze orde van sociale gerechtigheid werkelijkheid is geworden, dan zal het kapitalistisch systeem van de „heilige” zelfzucht vervangen zijn door een maatschappelijk bestel van hoger zedelijke orde, de orde van de menselijke solidariteit.

HOOFDSTUK III.

AANSCHOUWELIJK ONDERWIJS.

Toen de Eerste Wereldoorlog (in 1918) geëindigd was, zag de wereld er een beetje anders uit dan vier jaar tevoren, toen die grote mensenslaching was begonnen.

In Duitsland waren Keizer Wilhelm en een heel stel vorstjes aan de kant gezet.

In Rusland was de Czarenfamilie vermoord.

Het keizerrijk Oostenrijk—Hongarije was uit elkander gevallen.

De kronen rolden over de straat.

En ook Zijne Majesteit de ondernemer was in de oorlog onttroond geworden. (Onttroond geworden als het middelpunt en de machtigste man in het voortbrengingsproces.)

Dit laatste willen wij nu nader uitleggen.

In de oorlog trad overal schaarste op. De landen waren immers van hun buitenlandse voorraadbronnen afgesneden.

De regeringen moesten wel tot distributie ¹⁾ overgaan.

In de oorlogvoerende landen waren de arbeidskrachten en heel veel grondstoffen nodig voor de oorlogvoering.

Wat er overbleef was *niet* genoeg om de burgerij maar raak te laten kopen.

Maar ook in de neutrale landen, zoals Nederland er in de Eerste Wereldoorlog een was, moest van bovenaf geregeld en verdeeld worden om te zorgen, dat iedereen het zijne kreeg.

Hoe ging dat in zijn werk?

De regering zei in de uiterste nood: „Er is zoveel kilo van dit of dat en ik heb zo-en-zoveel mensen te voeden. Dus iedereen krijgt zoveel.”

Maar reeds vóórdat men zover was zei de regering:

„Wat is het *minimum* ²⁾, dat iedereen nodig heeft? Zoveel gram van dit en zoveel gram van dat en zoveel liters van zus en zoveel stuks van zo . . . dat alles bij elkander is net een goed rantsoen voor een mens om er een hele week van te kunnen leven. Dat is het voedselpakket. Dat kan men dus op de bonnen krijgen.”

Met andere woorden . . . ?

Met andere woorden, in en door de oorlog schakelden de regeringen over op een *geleid*, planmatig verbruik.

Niet de prijs was nu de regelende verkeersagent in het economische leven.

Niet de wet van vraag en aanbod beheerste het economische leven.

Maar de minimale behoefte!

¹⁾ Het woord *distributie* doet ons denken aan schaarste, maar het betekent niets anders dan: *verdeling*. ²⁾ Minimum = de kleinste hoeveelheid.

De overheid nam (ze kon niet anders) de verplichting op zich: ieder zal het zijne krijgen, de een niet meer dan de ander, en ik, overheid, aanvaard de verplichting, dat het levensmiddelenpakket per week voldoende zal zijn om er van te leven.

Alweer met andere woorden: niet de ondernemer was het middelpunt van de volkshuishouding.

Maar wel de verbruiker!

Zijne Majesteit de Ondernemer was onttroond als middelpunt van het economisch bestel.

Hij werd opgevolgd door Zijne Majesteit de Consument, (de verbruiker).

En dit is een veel groter omwenteling geweest dan velen destijds begrepen.

Nationaal belang.

Die revolutie is niet vergeten.

D Zeker, toen de Eerste Wereldoorlog voorbij was en er spoedig weer volop te krijgen was, toen leek het alsof de wereld in haastige spoed terugging naar de ouderwetse vorm van maatschappelijke huishouding, waarin de ondernemer weer het middelpunt was.

Niet overal in het economisch bestel werd de klok teruggezet. Maar al spoedig werden grote delen van het economisch leven aan zichzelf overgelaten.

We beleefden tussen de twee wereldoorlogen ingrijpende wijzigingen van het kapitalisme.

We leefden tussen twee werelden.

Van een volledig kapitalisme was reeds geen sprake meer. Maar gedeeltelijk ging men terug naar het oude stelsel.

De gevolgen van deze gedeeltelijke terugkeer tot het „laat-maar-waaien” van het onbeheerste kapitalisme, bleven dan ook niet uit.

In 1929 brak de grote crisis uit.

Op zeker ogenblik telde het kleine Nederland meer dan een half miljoen werklozen.

Zeven miljoen werklozen in Duitsland.

Drie miljoen werklozen in Engeland.

Zo ging het in de hele wereld. Een golf van armoede sloeg over de mensheid.

Terwijl de techniek vooruitging zag de mens geen kans werk te verschaffen aan allen, die wilden werken.

Hierdoor ontstond een volkomen ontwrichting van het zedelijk gezag van het bestaande maatschappelijke stelsel.

De regeringen werden opnieuw gedwongen diep in te grijpen, nu met crisisregelingen in honderdlei vormen. Opnieuw bleek, dat het kapitalisme zichzelf niet kon redden.

Toen brak, in 1939, de Tweede Wereldoorlog uit. In Mei 1940 raakte Nederland er in betrokken.

En opnieuw zag men overal, in alle landen en in alle werelddelen, hetzelfde verschijnsel:

Opnieuw gingen de regeringen er toe over de leiding te nemen van het verbruik.

Want het nationale belang, het belang van de gemeenschap, stond voorop. En dan kan men met de beginselen van het kapitalisme niet verder.

Overal namen de regeringen de verplichting op zich te zorgen voor een zo rechtvaardig mogelijke verdeling der eerste levensmiddelen.

En de gedachte, dat er aan de kapitalistische voortbrenging en de kapitalistische wijze van verdeling iets ontbrak, won hoe langer hoe meer veld.

Want men had drie keer binnen de 25 jaar aanschouwelijk onderwijs gekregen.

Men had een grote les geleerd:

Om het gemeenschappelijk belang te behartigen schiet het kapitalistisch stelsel tekort.

Verstoord evenwicht.

Er gebeurde nog iets anders. De wereldhuishouding, die onder het kapitalisme was gegroeid, was gegrondvest op een ruilverkeer tussen het industriële Westen van Europa en de landen in de rest van de wereld, die grondstoffen voortbrengen en voedingsmiddelen.

Het industriële Westen vervaardigt machines en goedkope massaproducten en voert die uit naar de landen, waar belangrijke grondstoffen en voedingsmiddelen vandaan komen, bijvoorbeeld Zuid-Oost-Azië en Zuid-Amerika.

De Engelse volkshuishouding bijvoorbeeld is voor een belangrijk deel gegroeid in de tijd, dat men zijn industriegoederen ruilde tegen goedkoop graan, dat van buitenaf moest worden ingevoerd.

Maar in twee wereldoorlogen is dat stelsel hopeloos in de war geraakt.

Ondanks de oorlog immers groeide de bevolking. De vraag nam toe. En gelijktijdig werden de koloniale gebieden zelfstandig.

De prijzen voor de goederen, die Europa op de wereldmarkt moest kopen, stegen meer dan de prijzen van de goederen, die Europa voortbracht.

Dit betekende, dat het ruil-evenwicht tussen het geïndustrialiseerde Europa en die landen, die belangrijke grondstoffen en levensmiddelen voortbrengen, in de war is geraakt.

Wij willen dit toelichten met een voorbeeld, dat wij zeer vereenvoudigd hebben om de lezer duidelijk te maken, welke gevolgen de versterking van dit evenwicht in de oude wereldhuishouding heeft.

Op de wereldmarkt werden naaimachines verhandeld; en ook voedsel.

De naaimachines kwamen uit Europa en gingen naar Zuid-Amerika. Het voedsel kwam uit Zuid-Amerika en ging naar Europa.

We nemen nu aan (bij wijze van voorbeeld) dat men voor tien naaimachines een bedrag kreeg, juist voldoende voor het aankopen van tien weken voedsel.

Dat was dus de verhouding: één naaimachine is een week voedsel waard.

Maar nu, na de oorlog, is de verhouding geworden, dat Europa twintig naaimachines moet leveren om voor tien weken voedsel te kunnen kopen.

Het geïndustrialiseerde Westen staat daardoor voor een uiterst belangrijke keus. Deze keus:

de lonen omlaag, of de sociale voorzieningen moeten worden beperkt, totdat het evenwicht weer hersteld is.

Er is nog een andere mogelijkheid om het evenwicht te herstellen.

Dat is: de voortbrenging van het Westen wordt zodanig vernieuwd en verbeterd, de industrialisatie¹⁾ wordt zodanig opgevoerd en de samenwerking tussen de landen van het Westen wordt zó innig, dat de industrie meer gaat voortbrengen. Dan kan men meer uitvoeren.

Dan behoeven de lonen niet omlaag.

Dan kunnen de sociale voorzieningen gehandhaafd blijven.

Als de landen van West-Europa hun huishoudinkjes samenvoegen en zich op economisch gebied gedragen, als waren zij één grote huishouding, kan West-Europa de stijging der prijzen der grondstoffen en voedingsmiddelen op de wereldmarkt opvangen.

Dat is dus een van de drijfveren naar een Verenigd Europa.

Maar het is ook een drijfveer naar een *socialistische* Planpolitiek.

Want men kan verspillen het beste tegengaan, wanneer men vooraf in het groot beraamt, hoe en met wie en wat men zal gaan voortbrengen.

De toekomst van een Verenigd Europa is een Verenigd Europa onder socialistische leiding.

De gedachte van een internationale socialistische Planpolitiek die reeds voor de Tweede Wereldoorlog krachtig leefde, krijgt door deze ontwikkeling nieuwe prikkels tot bloei.

Groter productiviteit 2.

In en door twee wereldoorlogen is het beeld van de productie totaal veranderd.

Om de oorlogsproductie voor militaire doeleinden te kunnen bijhouden, werden nieuwe machines uitgevonden, nieuwe werkmethoden uitgedacht.

In Amerika liep gedurende de oorlog bijvoorbeeld *elke dag* een zeeschip van stapel.

Zo ging het in vele andere bedrijven.

Snel. Sneller.

Meer productie. Steeds meer productie.

Nu is de Tweede Wereldoorlog ten einde.

Maar de enorm gegroeide mogelijkheden van voortbrenging zijn nog even groot.

Als men maar raak ging voortbrengen en de afname van het voortgebrachte aan het toeval overliet, zou de wereld spoedig weer in een crisis zitten.

Een crisis van *overproductie*, van teveel voortgebrachte goederen?

Neen, een crisis van *onderconsumptie*!³⁾ Van te weinig gebruikte goederen, of: van een verkeerd gerichte voortbrenging.

Het grote vraagstuk van onze dagen is niet alleen *hoe* brengen we meer voort, maar mede: *hoe richten wij ons naar de werkelijke behoeften?*

Pas als men op verstandige wijze richting geeft aan de verdeling, blijft de wereld van een nieuwe crisis verschoond.

¹⁾ Industrialisatie = het oprichten of het uitbreiden van de bestaande industrieën. ²⁾ Productiviteit is afgeleid van *product* = *voortbrengsel*. ³⁾ Consumptie = verbruik.

„Ergens” moeten de middelen worden geschapen om de welvaart, en de weelde straks, uit te strijken over *alle* mensen.

Nu moet men oppassen voor één misverstand.

Het misverstand als zou de Partij van de Arbeid een systeem van rantsoenering en distributie willen handhaven of invoeren, eerder dan in een noodtoestand.

Dat wil het Plan beslist niet!

Het Plan stelt voorop:

de vrijheid van verbruik.

Maar als de verdeling van de koopkracht over de bevolking bekend is, kan ook bij een vrije besteding van die koopkracht door de burgers, ten naaste bij worden geschat hoe groot het verbruik zal zijn. En naar dat verbruik dient de voortbrenging zich te richten.

In het land van de toekomst zal het verbruik volgens deze maatstaf worden geleid.

Socialistische Planpolitiek toegepast op de wereldhuishouding geeft daarom een blijvende oplossing voor het vraagstuk van de werkloosheid.

Zo een socialistische Planpolitiek is een beleid van zich steeds uitbreidende welvaart.

Want in zo'n politiek zal er volop werkgelegenheid zijn voor allen, omdat de koopkracht kan worden aangepast aan de mogelijkheden tot voortbrenging.

HOOFDSTUK IV.

WAT HET DEMOCRATISCH SOCIALISME IS EN WIL.

Uit dit alles volgt logisch, dat wij nu antwoord moeten geven op de vraag: hoe ziet het maatschappelijk beeld er dan uit, dat het democratisch socialisme wil verwezenlijken?

Wat is en wat wil het democratisch socialisme?

In het Beginselprogram van de Partij van de Arbeid staat dit als volgt omschreven:

1. De Partij stelt zich ten doel de verwezenlijking van een democratisch-socialistische maatschappij, waaronder zij verstaat:

2. een samenleving op de grondslag van geestelijke en staatkundige vrijheid, doordrongen van de eerbiediging van de medemens en gekenmerkt door een democratische gezindheid in het gehele volksleven, die de opbloei van het persoonlijk en gemeenschapsleven mogelijk maakt;

3. een economisch bestel zonder klassentegenstellingen, waarin het proces der behoeftenvoorziening door bijzondere organen ten bate der gemeenschap wordt geleid, de voornaamste productiemiddelen op de gebieden van industrie, bankwezen en transport zijn gesocialiseerd¹⁾ en waarin voor het overige door beperking der beschikkingsmacht de euvelen van het particulier bezit zijn opgeheven;

4. een maatschappelijke structuur²⁾ met verscheidenheid van geledingen en functies³⁾ met een eigen verantwoordelijkheid voor alle organen;

¹⁾ Het begrip „socialisatie” wordt later in dit boekje nader verklaard. ²⁾ Structuur = inwendige bouw. ³⁾ Functie = werkkring.

5. met gelijke sociale ontwikkelingskansen voor ieder mens; waarin karakter en bekwaamheid het richtsnoer zijn bij het bezetten van leidende posities;

6. op de grondslag van een rechtsorde van de arbeid, waardoor aan een ieder bestaanszekerheid is gewaarborgd, waarin de medeverantwoordelijkheid van een ieder overeenkomstig zijn plaats in het geheel tot uitdrukking is gebracht en het gehele volk toegang heeft tot de stoffelijke en geestelijke rijkdommen der gemeenschap.

Opvolgers.

Wij hebben reeds opgemerkt, dat het niet „vanzelfsprekend” is, dat het democratisch socialisme de „automatische” opvolger van het kapitalisme zal zijn.

Er zijn ook andere opvolgers mogelijk.

In Italië, Duitsland en Spanje heeft men pogingen gedaan om een ander staatkundig en economisch stelsel in te voeren. Die pogingen zijn mislukt.

Kijk verder ook naar Rusland.

We zijn dus nu terecht gekomen bij de vraag: aan welke hoofdeis moet een maatschappelijk bestel voldoen om ons democratische socialisten te kunnen bevredigen?

De hoofdeis!

Want op de hoofdeis komt het aan.

Voordat we die hoofdeis gaan opschrijven, moeten we nog even duidelijk maken, waarom het dáár juist op aankomt.

Onze critiek hebben we het kapitalisme niet gespaard.

Die critiek was van verschillende aard.

Maar het hoofdpunt van onze critiek was:

het kapitalisme bevredigt niet de diepste behoeften van de mens naar maatschappelijke rechtvaardigheid en gerechtigheid, omdat de werking van het kapitalistische stelsel de waarde van de menselijke persoonlijkheid ondergeschikt maakt aan de winst.

Dat hoofdpunt nu is in het kapitalisme niet in orde.

Wij zeggen: eerst moet de hoofdzaak in orde zijn.

Wat baat het anders om te trachten de bijzaken te verbeteren?

Met andere woorden...

Met andere woorden:

„het doel van alle socialistische acties¹⁾ is de maatschappelijke voorwaarden te scheppen voor het ontstaan van een gemeenschap van vrije mensen.”

Zó staat het in het Plan van de Partij van de Arbeid.

Het land van de toekomst, bewoond door een gemeenschap van vrije mensen. Mensen, die hun verantwoordelijkheid tegenover zichzelf en tegenover de gemeenschap beseffen.

De dorst naar gerechtigheid in de maatschappij heeft door de eeuwen heen de mensen doen dromen van een betere wereld. Van de overoude tijden af tot heden toe loopt die droom door de menselijke geschiedenis.

Bij de oude Grieken.

In het Christendom.

In de verbeeldingen en de plannen van een betere wereld, zoals die

1) Actie = werking.

door de „utopische socialisten” ¹⁾ in de latere eeuwen werden uitgewerkt.

In het moderne wetenschappelijke socialisme.

In de strijd voor het democratisch socialisme gaat het tenslotte altijd om de mens.

Dat is de hoofdeis, die wij stellen aan het maatschappelijk bestel, dat het kapitalisme zal opvolgen!

het moet om de mens gaan.

De kloof.

En nu weten we ook welke diepe kloof er gaapt tussen het communisme en het democratisch socialisme.

Want de communistische praktijk ontkent de waardigheid van de mens.

In wezen precies als het *ongebreidelde* kapitalisme.

Het ongebreidelde kapitalisme stelt de winst op nummer één. De mens op nummer zoveel.

Het communisme stelt de collectiviteit ²⁾ op nummer één. Maar die collectiviteit is in Rusland het belang van de dictator-staat.

Uitgangspunt van dit collectivisme is de onderschikking van de mens aan het allesbeheersende monster, de staat.

Het communisme kan slechts blijven bestaan, wanneer de menselijke vrijheid vernietigd is.

Daarom is er tussen het communisme en de Partij van de Arbeid geen enkele band mogelijk.

Noch in werkzaamheid, noch in doelstelling.

Wie zegt, dat de communisten de „linkervleugel” zijn van het democratisch socialisme, vertelt dezelfde onzin als iemand die zegt, dat de heidenen de linkervleugel zijn van het Christendom.

Want de kern van ons streven is gericht op de vergroting van de menselijke vrijheid. Op de ontwikkeling van zijn vermogen en zijn bereidheid tot verantwoording.

En deze hoofdeis houden wij in het oog, wanneer wij nadenken over de vorm, die wij willen geven aan de maatschappij.

¹⁾ Utopisch is afgeleid van *utopie* = *droombeeld*.

²⁾ Collectiviteit = *groep*.

De volgende hoofdstukken heten:

HOOFDSTUK V.

NIET IEDEREEN IS RIJK.

★

HOOFDSTUK VI.

NIET IEDEREEN HEEFT MACHT.

★

HOOFDSTUK VII.

NIET IEDEREEN IS NUTTIG.

★

HOOFDSTUK VIII.

**NIET IEDEREEN WERKT VOOR ZIJN
GENOEGEN.**

★

HOOFDSTUK IX.

**NIET IEDEREEN HEEFT HETZELFDE
INKOMEN.**

★

In deze hoofdstukken wordt geschetst hoe de maatschappij bezig is te veranderen en hoe wij willen dat zij zal worden. Denkbeelden omtrent bezit, macht, de voortbrenging, de arbeid en de inkomens — al die denkbeelden ondergaan de invloed van gewijzigd inzicht.

De maatschappij verandert. Elke dag van ons leven.

Maar hoe?

En in welke richting verandert zij?

HOOFDSTUK V. NIET IEDEREEN IS RIJK

Een grijze kantoorbediende was meer dan veertig jaar bij een en dezelfde baas in betrekking geweest. Toen werd hij gepensionneerd. Het pensioen bedroeg wel vijfhonderd gulden in een heel jaar. „Dat is ook niet veel”, beklagden zijn collega's hem. „Tien gulden in de week... dat zal jou en je vrouw niet mee vallen om daar in deze tijd van rond te komen.”

„Nee,” zei de grijze kantoorbediende. „Dat zal niet meevallen. Maar gelukkig heb ik nog een spaarpotje. Ik heb wat geld op de bank. *Vijf en twintig duizend gulden.*”

„Vijf en twintig duizend gulden!” riepen de collega's verbaasd, en een beetje afgunstig. „Vijf en twintig duizend gulden, dat is ook niet mis.”

Het afscheid van de kantoorbediende was aangebroken.

Hij werd in het kantoor van de baas ontvangen. Iedereen hield een roerende toespraak. Maar de mooiste rede sprak de patroon uit.

De baas prees de spaarzaamheid van de oude bediende. In deze tijd, waarin iedereen klaagde en jammerde, was deze grijsaard een voorbeeld voor velen. Want, zei de baas met een slim lachje, erg hoog was zijn salaris nooit geweest, omdat de zaak nu eenmaal niet meer kon dragen. Maar door zuinigheid en vlijt had hij toch maar kans gezien een bankrekening van vijf en twintig duizend gulden bij elkander te sparen, in veertig jaar tijds. Nu zag men wat er nog te bereiken viel...

Toen kreeg de scheidende kantoorbediende het woord. Hij bedankte iedereen voor de goede wensen en tenslotte zei hij:

„Ik heb na veertig jaar inderdaad een bankrekening van vijf en twintig duizend gulden. U weet allemaal hoe zuinig ik geweest ben. Elk half centje heb ik gespaard, en zo heb ik in veertig jaar tijds één duizend gulden bij elkaar gekregen *en de andere vier en twintig duizend gulden heb ik een paar maanden geleden van een tante geëerfd.*”

Het is een oud mopje, dat verhaal van die grijze kantoorbediende en zijn vijf en twintig duizend gulden.

Maar er schuilt een les in.

Spaarzaamheid is een deugd, die de spaarzame siert.

En, gezien in het licht van het volksbelang, kan goed geleide spaarzaamheid een weldaad zijn voor elk land. Een spaarzaam volk is een verstandig volk. Een volk, dat een appeltje voor de dorst bezit.

Maar de tijd van de romantische verhalen omtrent *persoonlijke* spaarzaamheid is voorbij.

In ons leesboekje op de lagere school (lang geleden) stond de geschiedenis van een joggie, die een speld oprapte. Een millionnair merkte dat op. „Waarom doe je dat?” vroeg hij. „Een speld heeft ook waarde”, zei het degelijke ventje. En toen nam de millionnair hem aan als kind en leerde hem het millionnairs-vak. Zo werd de spaarzaamheid beloond — in het leesboekje op de lagere school.

Wat wij willen zeggen is dit: sparen heeft tegenwoordig voor de maatschappij een andere betekenis dan vroeger.

Wij zullen dit op de volgende bladzijden gaan uitleggen.

Het was vroeger het ideaal van een deel der burgerij vele jaren lang en zuinig te sparen. Was men dan op leeftijd gekomen, dan kon men zeggen:

„Zie zo, ik ga stil leven.”

Maar ook in die lang vervlogen jaren, kwam de overgrote meerderheid niet aan dat ideaal toe. Iedereen, die niet met gesloten ogen door het leven ging, moest zien, dat er ongelijkheid in de maatschappij bestond (en bestaat).

Ongelijkheid in de verdeling van de vermogens.

Ongelijkheid in de verdeling van het bezit.

Ongelijkheid op velerlei gebied en daardoor: ongelijkheid van kansen op aards geluk.

De dorst naar gerechtigheid, heeft een forse stoot gegeven tot het verlangen naar een socialistische wereld.

Maar de socialisten zijn niet altijd begrepen...

Alles verdelen.

Toen in de aanvang der socialistische beweging de socialisten propaganda maakten voor hun idealen, werd hun nogal eens verweten:

„Jullie socialisten vormen een stel onpractische dromers. Jullie wilt alles gelijkelijk verdelen. Iedereen evenveel. Evenveel geld, evenveel land. Maar dat is immers onzin...”

Natuurlijk is *dát* onzin!

De socialisten hebben nooit en nergens beweerd, dat ze alles gelijkelijk wilden verdelen. Dat ze iedereen evenveel wilden geven. Iedereen evenveel geld. Iedereen evenveel land.

Indien ze zoiets wél hadden beweerd, zouden ze niet alleen onpractische dromers zijn geweest. Maar ook: domme najagers van een hersenschim.

Laten we ons maar eens een ogenblikje voorstellen, dat op een schone Maandagmorgen al het geld, alle huizen, alle grond gelijkelijk onder alle mensen werd verdeeld.

Wat zou er spoedig gebeuren? Dat ligt nogal voor de hand.

Er zijn vlijtige mensen. Maar ook zijn er luiwammes.

Er zijn mensen met een scherpe aanleg voor handel; maar er zijn ook mensen, die voor de handel niet geschikt zijn.

Er zijn geslepen zakenlui, maar er zijn ook mensen, die alleen in handenarbeid een eerlijk stuk brood kunnen verdienen.

Als op die Maandagmorgen alles in de wereld gelijkelijk verdeeld werd... zou op de volgende Zaterdag alweer niet iedereen evenveel hebben. En binnen zeer korte tijd zou er weer ongelijkheid van bezit, en ongelijkheid van inkomen zijn.

De zaak zit een tikje moeilijker in elkaar!

Iedereen weet, dat onze maatschappij een ingewikkeld uurwerk is.

De een kan vinden, dat het klokje goed loopt — de ander, de socialist, zal volhouden, dat er aan dat uurwerk nog heel wat veranderd en verbeterd moet worden... maar iedereen, die even over de dingen nadenkt, weet, dat men met eenvoudige kletspraatjes nergens terecht komt.

Wie de maatschappij wil *veranderen* (zoals wij) moet beginnen de maatschappij te *bestuderen*.

De socialisten hebben, in woord, geschrift en vooral in daden, blijk gegeven van hun besef, dat de vraagstukken van staat en maatschappij te ernstig zijn om zonder gedegen studie te worden opgelost.

En toch... de kwestie van alles gelijkelijk te willen verdelen, ging iets dieper dan vaak werd verondersteld.

Om dat uit te leggen moeten we enkele, beknopte, beschouwingen wijden aan wat men met een geleerde term noemt: de bezitsverhoudingen.

Hoe is het verdeeld?

We vertellen een waarheid zo groot als een hele veestapel, wanneer we nu gaan neerschrijven: *niet iedereen in Nederland bezit evenveel!*

Maar hoe zijn de vermogens in ons land verdeeld?

Precies, tot in onderdelen precies, weet niemand dat.

Het is niet zo gemakkelijk daarachter te komen.

Die onwetendheid geldt niet alleen voor Nederland, maar voor vrijwel alle andere landen.

Natuurlijk, door een grondige bestudering van de belastingopbrengst, en hoe die tot stand komt, kan men er wel enige indruk van krijgen.

Maar een precies beeld? Neen!

Toch weten we er wel vrij veel van.

Omstreeks het jaar 1930 hadden van elke honderd Nederlandse gezinnen niet meer dan ruim *zeven* (7,5%) de beschikking over een vermogen groter dan zestien duizend guldens.

Dat wil dus zeggen: meer dan twee en negentig van elke honderd Nederlandse huishoudingen, beschikte óf over helemaal geen vermogen, óf over een vermogen kleiner dan zestienduizend guldens.

Dat was ruim twintig jaar geleden. Vermoedelijk (precies kan niemand dat weten) is er sindsdien door allerlei omstandigheden (bijvoorbeeld door de oorlog) enige wijziging in dat beeld gekomen, maar belangrijk kan die verandering niet geweest zijn.

In 1942 werden van elke honderd Nederlandse *aangeslagenen* in de *vermogensbelasting*, vier *aangeslagenen tezamen* in het bezit bevonden van meer dan 40% van het totale belaste Nederlandse vermogen.

Dat wil vereenvoudigd dus zeggen:

als honderd Nederlanders tezamen honderd gulden aan belastbaar vermogen bezaten, hadden vier daarvan tezamen veertig gulden, en de overige 96 hadden samen zestig gulden.

Nu zijn deze cijfers zeer treffend, maar ze geven toch nog niet het volkomen beeld.

Immers, wanneer we spraken van „belastbaar vermogen” bedoelen we alleen de mensen, die vallen onder de belastingplichtigen voor de vermogensbelasting.

Dan vallen dus alle Nederlanders daarbuiten, die niet in de vermogensbelasting zijn aangeslagen.

Maar we moeten kijken naar de *hele* bevolking en niet alleen naar hen, die in de vermogensbelasting vallen.

Wat zien we dan?

Nog niet één procent van de gezinshoofden was in het bezit van meer dan de helft van het belastbaar persoonlijk vermogen.

De helft van alle persoonlijke vermogens in Nederland bij elkaar in het bezit van slechts een tweehonderdste deel der volwassen Nederlanders. Op elke 200 Nederlanders bezit eentje de helft van wat 200 bij elkaar bezitten.

Deze cijfers geven echter slechts een flauw denkbeeld van de wijze, waarop het persoonlijk vermogen over de Nederlandse bevolking was en is verdeeld.

De veronderstelling is gerechtvaardigd, dat de verdeling van het belastbaar vermogen nog groter ongelijkheid vertoonde, dan uit onze cijfers blijkt.

Staat zonder vermogen.

Nu hebben we tot dusver slechts gesproken van het belastbaar *persoonlijke* vermogen. Dat is het vermogen van *burgers*!

Maar nu moeten we ook nog aandacht wijden aan het *eigen vermogen van de staat*.

Wat bezit de staat?

Heel veel. Bijvoorbeeld: wegen, bruggen, openbare gebouwen, grond, bedrijven enzovoorts. Die zijn miljoenen en miljoenen waard.

Dat is vermogen!

Maar daartegenover komt natuurlijk te staan, dat de staat ook schulden heeft. En niet zo'n klein beetje.

De staat leent geld om verschillende uitgaven te kunnen bekostigen, die niet uit de lopende inkomsten (de belastingen) betaald kunnen of mogen worden. Op die leningen moet de staat rente en aflossing betalen.

Voor de oorlog was het in ons land zo gesteld, dat het vermogen van de staat niet zo veel verschilde van het bedrag der schulden, die de staat had te dragen.

Maar die, betreffende gunstige toestand, is na de oorlog volkomen veranderd.

Thans weet iedereen, dat de Nederlandse staat een grote schuldenlast heeft. Veel meer schulden dan het vermogen van de staat bedraagt.

Die schulden (en de rente en aflossingen, die er voor moeten worden opgebracht... opgebracht door alle burgers!) hangen als een molensteen aan de hals van de staat.

Dat kan nooit goed zijn!

Maar... het tegenovergestelde kan ook gevaarlijk worden. Een staat, die over *teveel* eigen vermogen beschikt, is voor zijn burgers niet altijd een veilige staat. In het Plan van de Partij van de Arbeid staat:

„Ook wanneer men ten volle oog heeft voor de gevaren van een sterke vermogensconcentratie ¹⁾ in handen van de staat, is het ongemotiveerd dat de staat in de positie van schuldenaar zou moeten verkeren. De staat heeft een uiterst belangrijke taak te vervullen, zowel op het gebied van de rechtshandhaving als op sociaal en economisch terrein. Wil de staat deze taak op behoorlijke wijze kunnen vervullen, dan mag hij daarbij niet worden belemmerd door de druk van lasten uit het verleden, als hoedanig de staatsschuld in hoofdzaak moet worden aangemerkt. Dit betekent dus, dat de staat financieel sterk moet zijn en moet kunnen beschikken over een eigen vermogen.”

De Partij van de Arbeid meent, dat de ervaring leert, dat de zo groot mogelijke bestaanszekerheid voor een zo groot mogelijk deel

1) Concentratie = samentrekking.

van het volk kan worden bereikt, wanneer de overheid doelbewust kan ingrijpen.

Nu kan de overheid dit thans reeds, wanneer haar daartoe wettelijke bevoegdheden worden verleend.

Maar bij die uitvoering van die wettelijke bevoegdheden staat de overheid sterker, wanneer zij over een eigen vermogen beschikt. Zij mag daarbij niet de lasten uit het verleden als een blok aan 't been hebben.

Dit is een van de overwegingen, die leiden tot de slotsom, dat een herziening van de vermogensverhoudingen noodzakelijk is.

Met andere woorden: zo'n wijziging der eigendomsverhoudingen is een der voorwaarden voor een overheidsbeleid, dat gericht is op een zich steeds uitbreidende welvaart voor alle burgers. Slechts indien de overheid kan ingrijpen in het proces van sparen en beleggen, kan zij een beleid voeren van volledige werkgelegenheid voor iedereen.

Men ziet dus, dat aan de schuldenlast, waaronder de staat gebukt gaat, in de tegenwoordige omstandigheden vraagstukken van grote diepgang vast zitten, vraagstukken, die onmiddellijk te maken hebben met de beginselen, welke gelden bij de opbouw van de maatschappij.

Maar aan die schuldenlast van de staat zitten nog enkele andere zaken vast... zaken, waar een gewoon mens niet bij stil staat totdat hem de werkelijkheid onder de ogen wordt gelegd.

Lenen en terugbetalen.

Gemakshalve gezegd: de schuld van de staat bestaat uit de leningen, die hij heeft gesloten. Voor die leningen ontvangen de geldschieters obligaties. Dat zijn vorderingen op de staat. Als het ware schuldbekentenissen van de staat aan de geldschieters. En de staat heeft de verplichting op zich genomen voor dat geleende geld rente te betalen; en de schuld in vastgestelde termijnen af te lossen.

Hoe komt de staat aan het geld voor die rente en aflossingen?

Wel, dat is nogal duidelijk. De staat kan geen geld gaan lenen — opnieuw geld gaan lenen — om de rente en de aflossing van de oude schuld te betalen. Dat zou zijn: nieuwe schulden maken om oude af te lossen. Als de staat daarmee begint, raken we in de draaikolk. Voor een dergelijke manier van schulden aflossen bezit de Nederlandse taal enkele tekenende uitdrukkingen; het ene gat met het andere stoppen... goed geld naar kwaad geld gooien...

Nee, de staat moet de renten en aflossing van die schulden halen uit de lopende inkomsten. Lopende inkomsten... dat zijn: de belastingen!

Maar waar op komt dit in de werkelijkheid neer?

Hierop:

Dat de staat voortdurend geld uit de bevolking pompt en dat daarna overpompt naar een betrekkelijk kleine groep in de bevolking, namelijk de geldschieters.

„Degenen, die de belastingen betalen” (staat er in het Plan) „waaruit deze renten en aflossingen worden voldaan, zijn in vele gevallen dezelfde als de personen en instellingen, die rente en aflos-

sing ontvangen. Dit betekent dus een economisch zinloze transactie¹⁾, waaraan grote overbodige kosten voor de maatschappij als geheel verbonden zijn, terwijl een meer rechtvaardige verdeling van het nationale inkomen er door wordt belemmerd."

Ongelijkheid van kansen.

De ongelijkheid van het vermogensbezit heeft nog een aantal andere kanten. Enkele belangrijke willen we hier onder het vergrootglas leggen. Wie er meer van wil weten, raden wij aan de volledige tekst van het Plan te raadplegen.

De grote massa der bevolking weet, dat het vermogensbezit in onze maatschappij ongelijk verdeeld is.

Tegen deze ongelijkheid richt zich een belangrijk deel van het verzet tegen de kapitalistische maatschappij.

Niet uit een soort afgunst of naijver.

Neen, dat anti-kapitalistisch verzet gaat veel dieper.

Het heeft te maken met de gedachte, die vele mensen bezig houdt en die men het eenvoudigst als volgt onder woorden kan brengen:

„We leven in een democratie. Democratie betekent gelijkheid van kansen voor iedereen. Aan de stembus heeft iedereen inderdaad gelijke kansen om het staatsbestel te beïnvloeden. Dat is de staatkundige democratie. Maar in het *maatschappelijk* leven bestaat de gelijkheid van kansen goeddeels slechts op papier."

In het kapitalisme heeft iedereen vrijheid om in het duurste hotel te gaan wonen... of in het huis voor daklozen te gaan slapen.

Wat ontbreekt is de *maatschappelijke* democratie. De sociale democratie. De maatschappelijke gerechtigheid. Werkelijke gelijke kansen.

In het Plan van de Partij van de Arbeid kan men hierover lezen:

„De grote ongelijkheid in de verdeling van de eigendom heeft tot gevolg, dat een klein gedeelte van de bevolking belangrijke inkomsten verkrijgt uit de beschikbaarstelling van hun kapitaalbezit aan anderen, dus zonder daarvoor zelf arbeid te verrichten."

Men heeft dat inkomen genoemd „arbeidsloos inkomen".

(Niet te verwarren natuurlijk met de inkomsten van pensioen-trekkenden.)

Hoe groot is dat arbeidsloos inkomen, dat wij hier bedoelen?

In het Plan van de Partij van de Arbeid kan men lezen:

„De omvang van het arbeidsloos inkomen voorzover bestaande uit rente van bedrijfsvermogen, huren en pachten, obligaties e.d. bewoog zich gedurende de laatste jaren in Nederland waarschijnlijk rond de twee à drie milliard. Als gevolg van de huur- en pachtbeheersing en van de lage rente-politiek der overheid nam het bedrag waarschijnlijk minder snel toe dan het nationale inkomen, dat steeg van 12 milliard in 1947 tot 17,5 milliard in 1950. Gezien de stijging van de rentevoet, die zich in 1950 en 1951 voltrok, valt te verwachten, dat het arbeidsloos inkomen thans ongeveer deze ontwikkeling zal volgen. Dit arbeidsloos inkomen kwam voor het grootste gedeelte ten goede aan particulieren, voor een kleiner deel (ongeveer 10%) aan pensioen- en verzekeringsfondsen."

Nu zou de grondigste oplossing zijn (maar die wordt door het Plan

¹⁾ Transactie = vereffening.

van de Partij van de Arbeid niet aanbevolen), dat de overheid een zeer straffe belasting van de vermogens ging heffen.

Immers door middel van deze belasting op de vermogens, zou de overheid dan het arbeidsloos inkomen te niet kunnen doen.

Maar een dergelijke zware heffing der vermogensbelasting zou ook onbillijkheden en onrechtvaardigheden in het leven kunnen roepen.

Er zijn immers mensen, die, oud geworden, leven van de inkomsten uit hun vermogen. Dat is dan weliswaar arbeidsloos inkomen, maar daarbij mag men niet vergeten, dat degene, die het inkomen trekt, niet meer in staat is te werken.

Om die reden meent het Plan van de Partij van de Arbeid, dat bij de heffing van de belasting op de vermogens de overheid de verbinding met het eigen inkomen in het oog zal dienen te houden.

Wie verdient voor wie?

Vroeger (veertig of vijftig jaar geleden) kon men met een zekere schijn van rechtvaardiging nog beweren:

„Vermogen en inkomsten uit dat vermogen... zijn in zeker opzicht vruchten van de arbeid der vermogensbezitters, zij hebben risico's gelopen. Zij hebben grote zaken opgebouwd, enorme bedrijven gesticht. Ze zijn spaarzaam geweest. Zo hebben ze kapitalen vergaard. Dat zijn de vruchten van hun arbeid.”

Maar tegenwoordig gaat dat argument helemaal niet op.

Want hoe is het tegenwoordig in ons land gesteld?

Er moet méér worden voortgebracht; daarover zijn we het allemaal met elkander eens.

De overheid voert een grootscheepse propaganda: werkt harder, het is nodig voor het land.

De vakbeweging ondersteunt die actie.

Accoord.

De arbeiders werken harder. De vakbeweging der arbeiders heeft zich, in het belang van het land, accoord verklaard met een loonstop. De arbeider heeft aan zijn loon een grens gesteld gezien, een grens naar beneden, *maar ook naar boven*.

Zo schept men nieuwe welvaart. Langzaam, maar zeker.

Zo wordt er in ons land meer voortgebracht.

Die welvaart komt onder andere tot uiting in de bedragen, die in nieuwe beleggingen worden gestoken.

Wij willen dat even uitleggen.

Een fabriek heeft werk, veel werk. Er wordt veel voortgebracht. Het bedrijf maakt winst. De fabriek wordt uitgebreid. Een deel van de winst wordt in de uitbreiding belegd.

Sinds de bevrijding is er in ons land voor rond *tien milliard gulden* nieuwe beleggingen tot stand gekomen.

Dat is dus de vrucht van arbeid van:

de overheid

de arbeiders

de ondernemers

de kapitaalbezitters.

Maar... alleen de kapitaalbezitters hebben door deze gemeenschapelijke arbeid hun bezit in belangrijke mate zien toenemen. Want de nieuwe beleggingen zijn... *van hén!* Van de kapitaalbezitters.

Sterker nog: die nieuwe beleggingen verschaffen de kapitaalbezitters nieuwe aanspraken op toekomstig inkomen. Want die beleggingen gaan weer rente opbrengen.

Door de inspanning van de overheid, de arbeiders en ondernemers, zien wij dus het vermogen van een kleine groep snel toenemen.

Wie zal het niet met ons eens zijn, wanneer het Plan van de Partij van de Arbeid daarvan zegt:

„Deze stille verrijking strijdt met het elementaire ¹⁾ rechtsbewustzijn.”

Snelle verrijking ten einde.

Dat mag op gronden van maatschappelijke rechtvaardigheid niet zonder meer doorgaan.

Het is een dringend vraagstuk, dat knappe koppen in alle landen bezighoudt. En niet alleen socialisten houden zich bezig met de vraag: hoe spreiden wij dat nieuwe bezit (dat gevormd wordt door de gezamenlijke krachtsinspanning) uit over het gehele volk.

Het vraagstuk van de „bezitsspreiding” (zoals de term luidt) zal hoe langer hoe meer op de voorgrond treden.

Er zijn verschillende manieren in overweging om deze bezitsspreiding te verwezenlijken. Winstdeling bijvoorbeeld is een poging ertoe.

Van de zijde der Katholieke Volkspartij hebben de heren Romme en van den Brink het denkbeeld opgeworpen van het bedrijfstakgewijs vormen van aanspraken van arbeiders op de in de bedrijfstak gemaakte winsten.

Deze methode heeft echter, naar de mening van de Partij van de Arbeid, bedenkelijke kanten, omdat niet in elke bedrijfstak de mogelijkheden gelijk zijn.

Er zijn nog andere mogelijkheden.

Maar waar wij in de eerste plaats de aandacht op willen vestigen is dit:

Evenals de Partij van de Arbeid gaan beide K.V.P.-kopstukken van het standpunt uit, dat de in het bedrijf gemaakte winsten niet „automatisch” en „vanzelfsprekend” de aandeelhouders mogen toevallen.

De Partij van de Arbeid meent een doeltreffende oplossing voor dit vraagstuk aan te geven.

Bezitsspreiding over het gehele volk.

De oplossing, die het Plan aangeeft, luidt: „Het spreiden van het totaal der arbeidersaanspraken over de werknemers kan waarschijnlijk het best geschieden in evenredigheid met de verdiende lonen, bijvoorbeeld voor alle werknemers boven 21 jaar, terwijl alle lonen boven een bepaalde loongrens (die dezelfde kan zijn als voor de Ziektewet) alleen medetellen voor dit maximumbedrag. De aanspraken zouden bv. kunnen worden gehonoreerd ²⁾ telkens in aandelen van f 100.— in het totale vermogen der participatiemaatschappij ³⁾, waarin alle aanspraken van de gezamenlijke werknemers worden verzameld.

Om aan deze bezitsspreiding — in eerste aanleg nog slechts een aan-

¹⁾ Elementair = de gronddelen rakend. ²⁾ Gehonoreerd = voldaan.

³⁾ Participatie is afgeleid van participeren = deel hebben aan.

sprakenspreiding — een reëel karakter te geven, kan worden bepaald, dat de aandelen in bepaalde omstandigheden (langdurige ziekte, bijzondere huiselijke omstandigheden) overdraagbaar zijn aan de overheid en bijvoorbeeld op 65-jarige leeftijd kunnen worden gebruikt voor het inkopen van een extra-pensioen of voor het overbruggen van de inkomsten-teruggang."

Even herhalen!

Eerst willen wij, heel kort, samenvatten wat wij tot dusver hebben vastgesteld.

Ten eerste: het bezit in het kapitalisme is ongelijk en onrechtvaardig verdeeld. Een kleine groep is in het bezit van veel; een grote groep is in het bezit van weinig.

Ten tweede: door de ontwikkeling der dingen beschikt de overheid niet over een eigen vermogen.

Ten derde: renten en aflossing der leningen komen voor een goed deel neer op uitbetaling van belastinggelden aan burgers, die er weer belasting voor moeten betalen; dat is omslachtig.

Ten vierde: het gebrek aan vermogen van de overheid is een ernstige belemmering voor het scheppen van bestaanszekerheid voor alle burgers, door een beleid van volledige werkgelegenheid.

Ten vijfde: de grote ongelijkheid in de verdeling van de eigendom heeft tot gevolg, dat een kleine groep mensen „hun geld laten werken". Zij trekken arbeidsloos inkomen. Door de inspanning van overheid, vakbeweging, arbeiders, ondernemers en beleggers ontstaan nieuwe beleggingen, die nieuw arbeidsloos inkomen opleveren voor een kleine groep; dat is onrechtvaardig.

De Partij van de Arbeid nu wil aan deze (en andere misstanden) in de verdeling van de eigendom een einde maken.

Bij het ontwerpen van de plannen tot verbetering op dit terrein gaat het Plan van de Partij van de Arbeid van een vaste stelregel uit.

Die luidt:

„Een socialistische ordening van de vermogensverhoudingen die bovengenoemde bezwaren ondervangt, zal gericht dienen te zijn op het vergroten van het gemeenschapsaandeel in nationaal vermogen en op het scheppen van grotere gelijkheid in bezitsverhoudingen, die de ontplooiingsmogelijkheid voor allen vergroot."

Nu kunnen we weer verder gaan op de hoofdweg van onze uiteenzetting.

Naar een overheidsvermogen.

Socialistische ordening van de vermogensverhoudingen wil zeggen: *Een vergroting van het gemeenschapsaandeel in het nationaal vermogen.*

Met andere woorden: een groter deel van het nationaal vermogen dient te worden overgebracht uit het persoonlijk bezit naar het bezit van de gemeenschap.

Betekent dit in de praktijk: algehele socialisatie of nationalisatie?

Het antwoord kunnen we het beste geven door een gedeelte uit het Beginselprogram van de Partij van de Arbeid over te nemen, en dat daarna te gaan toelichten:

Dat gedeelte luidt:

1. „De Partij stelt zich ten doel de verwezenlijking van een demo-

cratisch socialistische maatschappij, waaronder zij verstaat:

2. een samenleving op de grondslag van geestelijke en staatkundige vrijheid, doordrongen van de eerbiediging van de medemens en gekenmerkt door een democratische gezindheid in het gehele volksleven, die de opbloei van het persoonlijk en gemeenschapsleven mogelijk maakt;

3. een economisch bestel zonder klassentegenstellingen, waarin het proces der behoeftenvoorziening door bijzondere organen ten bate der gemeenschap wordt geleid, de *voornaamste productiemiddelen op de gebieden van industrie, bankwezen en transport zijn gesocialiseerd* en waarin voor het overige door *beperking der beschikkingsmacht de euvelen van het particulier bezit zijn opgeheven.*"

Wij hebben enkele woorden in dat stukje uit het beginselprogram van de Partij van de Arbeid opvallend doen drukken.

Over de schuingedrukte woorden willen wij thans iets gaan zeggen.

De voornaamste!

De nadruk valt in de eerste plaats op de *voornaamste* productiemiddelen. De *voornaamste!*

Dat wil dus zeggen, dat de Partij van de Arbeid het economische leven in twee delen („sectoren”) wil verdelen:

ten eerste: een particulier gedeelte;

ten tweede: een openbaar gedeelte.

Deze twee delen kunnen naar de mening van de Partij van de Arbeid naast elkander werken.

Een dergelijke verdeling kan, onder zekere omstandigheden, voor de gemeenschap grote voordelen opleveren.

Maar een dergelijke verdeling houdt ook in, dat de overheid maatregelen moet nemen (*en zal nemen*) om de winstgevendheid van de bedrijven in het particuliere gedeelte, op gezonde economische en sociale grondslag („de rentabiliteit”) te bevorderen.

Ook in het particuliere gedeelte zal het gemeenschapsbelang doorlaggevend moeten zijn.

De Partij van de Arbeid beweert geenszins, dat geen enkele particuliere ondernemer oog heeft voor het gemeenschapsbelang.

Maar wel zegt zij (door de ervaring geleerd), dat de ondernemer in het algemeen dat gemeenschapsbelang niet goed *kán* dienen, wanneer hij aan zichzelf wordt overgelaten.

Het is dus *onjuist* uit het Beginselprogram van de Partij van de Arbeid te willen lezen:

„O, die socialistischen willen, net als de communisten, al het particuliere bezit van alle ondernemingen, bedrijven, zaken en winkels opheffen, en de vroegere eigenaren tot de bedelstaf brengen. Zij willen vernietiging van de private eigendom.”

Wie dat beweert, kent of het program van de Partij van de Arbeid niet of hij spreekt opzettelijk onwaarheid.

Als eenmaal de voornaamste productiemiddelen op de gebieden van industrie, bankwezen en transport zijn gesocialiseerd, *dán* wil de Partij van de Arbeid een zodanige regelende bijstand aan de bedrijven in het *particuliere* gedeelte van de maatschappij verlenen, dat de ondernemers door het dienen van het gemeenschapsbelang, de rentabiliteit van ons bedrijfsleven vergroten.

Want, in een goed geregelde maatschappij kan de verhoogde rentabiliteit van de bedrijven in het particuliere gedeelte, aan de gehele gemeenschap ten goede komen.

Dát betekent dus het eerste stuk van het Beginselprogramma, dat wij aanhaalden.

En nu het volgende.

Tegen de euvelen.

In dat volgende gedeelte van het Beginselprogramma staat (men herinnert het zich), dat de Partij van de Arbeid voor het overige door beperking der beschikkingsmacht de euvelen van het particuliere bezit wil opheffen.

Wanneer woorden nog hun betekenis hebben behouden, dan betekent „opheffing van de euvelen van het particulier bezit” toch heel iets anders dan *vernietiging* van het private eigendom.

Opheffing van de euvelen van het particulier bezit, is een der vormen, waarin zich een anti-kapitalistische gezindheid uit.

Deze afkeer van het kapitalisme is geenszins tot de democratische socialistten beperkt.

In het Protestants Christelijke Volksdeel, onze tegenwoordige anti-revolutionairen niet uitgezonderd, leeft bij traditie sterke tegenzin tegen misbruik van het particuliere eigendom, en tegen de euvelen, die uit dit misbruik voortspruiten.

In „de sociale denkbeelden van dr A. Kuijper” door C. Smeenk, leest men op blz. 24: „Kuijper pleitte... ook voor beperking voor zover noodzakelijk van het particuliere beschikkingsrecht over de stoffelijke goederen.”

En op 30 Juni 1948, toen Prof. dr P. Westra deze uiting van de heer C. Smeenk in een artikel in „Het Vrije Volk” aanhaalde, schreef hij erbij:

„Uit dit citaat ¹⁾ ziet men, dat Kuijper, wat aantasting van het beschikkingsrecht betreft, aardig overeenstemde met dat wat de socialist wil. Wie weet of de A.R. partij, als ze deze idee van Kuijper verder ontwikkeld had, ook niet tot de erkenning van de noodzakelijkheid van socialisatie der voornaamste productiemiddelen gekomen was.”

Ook in kringen van Rooms-Katholieken heeft men zich bezig gehouden (en houdt men zich bezig) met de vraag hoe het evenwicht tot stand te brengen tussen *het gebruik van de eigendom* en het algemene belang. Er zijn, voor een bezinning op dit belangrijke vraagstuk, vele boeken aan dit onderwerp gewijd. Het valt uiteraard buiten het bestek van ons boekje een enigszins verantwoord overzicht te geven van beschouwingen, die van gezaghebbende katholieke zijde aan deze problemen zijn gewijd.

Maar wij menen, niet als poging tot een zodanig overzicht, doch slechts als vluchtige aanduiding van wat ten aanzien van dit onderwerp in die kringen wordt gedacht, hier te mogen volstaan met een aanhaling uit „De sociale boodschap der pauselijke encyclieken” door Mr Th. J. A. M. van Lier (blz. 121), luidende:

„Er bestonden onder de katholieke sociologen reeds geruime tijd meningsverschillen over de vraag, hoever de plichten van de eigenaars t.a.v. het behoorlijk *gebruik* van de eigendom eigenlijk gaan. Som-

¹⁾ Citaat = aanhaling.

migen meenden, dat niet elk onbehoorlijk gebruik van de eigendom tegen de sociale rechtvaardigheid ingaat (of, wat op hetzelfde neerkomt, niet in strijd behoeft te zijn met het algemeen welzijn.) Horváth leerde echter, dat elke verplichting t.a.v. het behoorlijk gebruik van de eigendom een verplichting uit de sociale rechtvaardigheid is. Het belang van deze twistvraag is o.m. hierin gelegen, dat bij de opvatting van Horváth, de georganiseerde gemeenschap of de staat, als beschermmer van het algemeen welzijn, tegen ieder onbehoorlijk gebruik van eigendom door particuliere eigenaars kunnen optreden (niet verder natuurlijk dan nodig is om het onbehoorlijk gebruik op te heffen, en als het niet anders kan, ook door onteigening.)"

Dr Gilissen is in zijn Leuvens proefschrift van 1946 („Eigendomsrecht en eigendomsplichten", pag. 45) van mening dat Pius XII op dit punt de opvattingen van Horváth tot de zijne heeft gemaakt. Hij grondt dit op uitspraken van deze Paus in zijn radioboodschappen van 1 Juni 1941 en van 1 September 1944.

Naasting.

Wanneer men het punt uit het Beginselprogram van de Partij van de Arbeid, dat wij op blz. 35 afdrukten, nog eens naleest, dan zal men zien, dat daarin twee begrippen naast elkaar zijn verwerkt.

Ten eerste: „de voornaamste productiemiddelen op de gebieden van industrie, bankwezen en transport gesocialiseerd"

en ten tweede: „voor het overige door beperking der beschikkingsmacht de euvelen van het particulier bezit zijn opgeheven."

Over dit laatste punt hebben wij ons zegje reeds gezegd.

Nu willen wij aandacht wijden aan het eerste punt. Want wij willen immers terug naar de hoofdweg van onze uiteenzettingen.

(In plaats van die vreemde woorden: socialisatie en nationalisatie zullen wij voortaan in dit boekje het woord: *naasting*, gebruiken, in plaats van het wellicht betere, moeilijker woord: vergemeenschappelijking. Naasting door de overheid! De woorden socialisatie, nationalisatie en naasting dekken elkander niet geheel, maar voor de bepaling van het begrip is in deze eenvoudige uiteenzetting het woord „naasting" voldoende.)

In de loop der jaren zijn tot staving van de wenselijkheid van zodanige naastingen verschillende overwegingen aangevoerd. We zullen ze onder elkander plaatsen:

ten eerste: vroeger bepleitte men naasting van bedrijven door de gemeenschap, veelal als middel om een einde te maken aan uitbuiting en ongelijkheid;

ten tweede: later legde men sterker nadruk op een doeltreffender bedrijfsvoering, die door naasting wordt bevorderd;

ten derde: omstreeks het jaar 1930 voegt zich een nieuwe overweging bij de vorige, ter ondersteuning van de eis van naasting. Name-lijk de overweging, dat particuliere monopolies¹⁾ en het bank- en credietwezen een vooruitstrevend regeringsbeleid saboteren. Nu gaat het dus om de sleutelpositities in staat en maatschappij;

ten vierde: de dringende noodzakelijkheid van bestaanszekerheid voor allen en dus het handhaven van volledige werkgelegenheid doet een nieuw argument voor naasting opkomen.

1) Monopolie = alleenbezit.

Maar in onze tijd komt zich een nieuw, een vijfde argument bij de vier genoemde voegen.

Eigen overheidsvermogen door naasting.

Dat vijfde argument is, dat door overdracht van eigendom de overheid in het bezit kan komen van het eigen vermogen, dat nodig is om een vooruitstrevend beleid met volledige werkgelegenheid te kunnen verwezenlijken.

Ja maar (zal de lezer ons nu tegenwerpen), dat kan toch nooit kloppen.

Hoe kan het bezit van de overheid groter worden, indien bijvoorbeeld de Nederlandse Bank aan de staat wordt overgedragen... want de overheid betaalt toch immers aan de aandeelhouders der te naasten bedrijven een schadeloosstelling?

Accoord, scherpzinnige lezer.

De Partij van de Arbeid meent inderdaad, dat de gemeenschap in het algemeen bedrijven mag overnemen, indien ten aanzien van een redelijke schadeloosstelling aan de eigenaren zekerheid is verkregen. En, alweer accoord, dan heft het bedrag der schadeloosstelling dus het bedrag min of meer op, dat door het nieuwe bezit der gemeenschap wordt vertegenwoordigd.

Maar er komt nog een andere omstandigheid bij.

De opbrengsten van het bedrijf, dat genaast is, zullen na de naasting voortaan de gemeenschap toevallen. Dat wil dus zeggen: ook de nieuwe beleggingen in dat bedrijf, die mogelijk en noodzakelijk worden, zullen binnen de kring der gemeenschap worden opgebracht en verwerkt.

Met andere woorden:

door de naasting komt een aanmerkelijk deel van het arbeidsloos inkomen gaandeweg te vervallen.

Het Plan van de Partij van de Arbeid geeft verder duidelijk aan, dat naastingen niet mogen leiden tot een „vadertje staat”-gezindheid. (Het Plan noemt dit: „autocratisch staatsbeheer van de publieke sector”),

Het is zeer goed mogelijk de beheersvorm der genaaste bedrijven „los en soepel” te maken, door de bedrijfsvormen „stuk voor stuk” aan de practijk aan te passen, zoals bijvoorbeeld de Staatsmijnen. Staat, provincie en gemeenten hebben hier een taak te vervullen, waardoor logheid en moeilijke bestuurbaarheid van zo’n genaast bedrijf wordt vermeden. En verder waarborgt de vorm van de Naamloze Vennootschap, dat de zakelijke leiding voldoende armslag overhoudt.

Gas- en electriciteitsmaatschappijen in ons land, de spoorwegen, de posterijen en dergelijke zijn voorbeelden van goede overheidsbedrijven, waar minstens zo soepel kan worden gewerkt als in elk ander groot particulier bedrijf.

Sparen is nog geen brood garen.

Vergroting van het eigen vermogen der overheid kan verder geschieden door een wijze van belastingheffing, die in overeenstemming is met de eisen van de moderne tijd.

Natuurlijk zal de gemeenschap steeds in het oog moeten houden,

dat er voldoende kan worden gespaard. Maar ook, dat het gespaarde verstandig wordt gebruikt.

Een oude spreuk luidt:

„Sparen is nog geen brood garen.”

Na de bevrijding heeft de overheid de uitkeringsmogelijkheid der naamloze vennootschappen beperkt, o.a. door middel van een dividendstop ¹⁾.

Daardoor hebben vele bedrijven „intern” ²⁾ gespaard. Wat ze niet aan dividend konden uitkeren, is in het bedrijf verwerkt voor beleggingen in eigen kring.

Maar dit stelsel van sparen (want dat is het toch tenslotte) is niet zonder enkele gevaarlijke kanten.

Want *nu* hangt immers het doen of niet doen van beleggingen van de persoonlijke ondernemer af.

Hij beslist.

Verwacht hij een slechte tijd, dan zal hij het „spaargeld” rustig spaargeld laten, en het niet beleggen in nieuwe machines of uitbreiding van fabrieksgebouwen of iets dergelijks.

De persoonlijke ondernemer ziet beleggingen in een persoonlijk licht.

Maar als de overheid volledige werkgelegenheid voor iedereen wil kunnen waarborgen, zal hij de beleggingen van het gehele land *als geheel* moeten zien.

Dan kan zij het (bijvoorbeeld) nodig en gewenst achten, dat een groot bedrag in het economische leven wordt *ingespoten*, teneinde de machine van onze volkshuishouding aan de gang te houden. En teneinde zodoende haperingen in het economisch raderwerk te onder-
vangen.

Wil men bepaalde beleggingen niet verbieden, maar ze wel zoveel mogelijk tegengaan, dan zou de oplossing kunnen worden gevonden in een bijzondere belasting op de ongewenste beleggingen. Op de aankoop van goederen, die men niet wil verbieden, maar wel zoveel mogelijk tegengaan, legt men immers ook een bijzondere belasting, namelijk de weeldebelasting.

Erfrecht.

Een ander middel tot vergroting van het vermogen van de overheid is gelegen in een hervorming van het erfrecht.

Uiteraard heeft het erfrecht veel uitstaande met de gelijkheid van kansen in de maatschappij.

De opvattingen omtrent het erfrecht zijn aan een zekere ontwikkeling onderhevig.

Tegenwoordig stelt men vrijwel nergens meer, dat erfrecht en particulier eigendom volstrekt en onder alle omstandigheden onaan-
tastbaar zijn.

Erfenissen, zo is thans een wijd verbreide opvatting, vormen bezit dat niet door arbeid wordt verkregen.

En in onze samenleving wordt *arbeid* juist hoe langer hoe meer op de middenplaats in de maatschappij gezien.

Wij hebben betoogd, dat de maatschappij groeit naar een bestel, waarin de verschillen in vermogens en bezit geleidelijk aan minder

1) Dividend = winstuitkering. 2) Intern = inwendig.

zullen worden. Niet in één slag of stoot. Maar geleidelijk. Het is een groei naar een nieuwe maatschappij; niet een plotselinge omtoovering in een andere wereld.

Maar als men het erfrecht onaangetast laat, gaat men tegen deze groei in.

Aan de andere kant *kan* erfrecht, binnen zekere grenzen, nuttig zijn. Men denke maar eens aan de verzorging van nagelaten familiebetrekkingen.

Om die reden meent het Plan van de Partij van de Arbeid, „dat bij verkrijging door echtgenoten en minderjarige of behoeftige kinderen of andere te verzorgen personen, blijvend een zeker bedrag van successierechten ¹⁾ wordt vrijgesteld, terwijl boven een bepaald bedrag een snel opklimmend tarief kan worden ingevoerd.

Verder meent het Plan van de Partij van de Arbeid, dat met betrekking tot het erfrecht met allerlei bijzondere omstandigheden moet worden rekening gehouden, zodat niet met één algemene oplossing kan worden volstaan.

Wie meer van het erfrecht wil weten, kunnen wij aanraden de officiële tekst van het Plan te raadplegen.

Slotsom.

Deze grondige wijziging van de vermogensverhouding zal, hoe weinig omwentelend de methoden schijnen om haar te bereiken, op inkomens-, arbeids- en machtsverhoudingen in de maatschappij een zeer diepgaande invloed uitoefenen.

HOOFDSTUK VI.

NIET IEDEREEN HEEFT MACHT.

Vrijwel iedereen heeft dat prachtige boek gelezen: „De Negerhut van Oom Tom.”

Het gaat over de slavernij van negers.

Toen de slavernij nog niet was afgeschaft, verkocht de eigenaar van de slaven zijn menselijk vee naar willekeur.

Moeders werden verkocht, kinderen bleven achter.

Herinnert U zich nog Eliza's vlucht over de ijsschotsen van de rivier, met het kind in haar armen geklemd? Het kind, dat men van haar wilde losscheuren.

Weinig boeken hebben zo een diepe indruk op de mensen gemaakt als dit boek over de negerhut van Oom Tom.

Want hier kregen de lezers in alle afschrikwekkende duidelijkheid voor ogen gesteld *wat het betekent wanneer bezit en macht samen-vallen.*

De slavenbaas was de bezitter, dus had hij ook de macht, de volstrekte macht over de slaven.

Zo barbaars gaat het tegenwoordig niet meer in de wereld toe, tenminste niet in een groot deel van de wereld.

Ook in de landen der Westerse beschaving is de toestand echter toch nog allesbehalve in orde.

¹⁾ Successie-rechten = de belasting van de staat op een deel der erfenis.

Zeker, slavernij in de zin van negerslavernij komt niet meer voor.
Maar we weten, dat een van de vraagstukken, die onze maatschappij heeft op te lossen, luidt:

hoe verdelen wij de macht zó, dat een zo groot mogelijke vrijheid wordt gewaarborgd?

Natuurlijk bestaat er nog macht, die met bezit samenvalt.

Maar er is, in onze dagen, ook een andere vorm van macht gegroeid, zonder dat de mensen, die deze macht bezitten, eigenaars zijn van geld of goederen.

Dat is: *de macht der organisatie!*

Er heeft in de wereld een voortdurende verschuiving van macht plaats. Langzaam maar zeker gaat het in deze richting:

van de macht in het bezit van enkelingen, gaat de macht door *spreiding* over op *groepen* der bevolking, en eindelijk komt zij in handen der gehele gemeenschap.

De *persoonlijke* bezitter, die op grond van zijn *persoonlijk* bezit, *persoonlijke* macht uitoefende, ziet het overgaan van macht in handen der gemeenschap met lede ogen aan.

Hij ziet zich de persoonlijke machtsuitoefening, of de machtsuitoefening door de groep van de met hem gelijken, ontgaan.

Hij redeneert: „Men beperkt de vrijheid, die ik tot dusver bezat om mijn persoonlijke macht uit te oefenen. De gemeenschap, de staat neemt *mijn* macht over ... de staat is de dictator, die *mij* in mijn vrijheid beperkt.”

Wie zich echter op het standpunt van de gemeenschap stelt, ziet spoedig genoeg, dat deze persoonlijke redenering in werkelijkheid kant noch wal raakt.

Maar hij ziet ook, dat het vraagstuk van *macht* zeer belangrijk is.

Evenwicht nodig.

En socialistische ordening van de maatschappij is onbestaanbaar zonder gezonde en juiste verhoudingen van macht.

In onze tegenwoordige wereld zien we (staat in het Plan van de Partij van de Arbeid):

„ten eerste het niet meer uitoefenen van macht door een deel der bezitters;

doch ten tweede: een samentrekking van macht bij een betrekkelijk kleine groep, een oligarchie ¹⁾, van bedrijfsleiders en commissarissen, waarvan velen groot-aandeelhouder zijn.”

De aaneensluiting van bedrijven heeft deze heerschappij van bedrijfsleiders en commissarissen in vele gevallen nog versterkt.

Het vraagstuk waar de democratie voor staat, wil zij althans uitgroeien tot een bestel van maatschappelijke gerechtigheid, is:

hoe kan een nieuw evenwicht tot stand worden gebracht, tussen de macht van de leidende ondernemers, de arbeidersorganisaties en de overheid als vertegenwoordigster van het algemeen belang, in het bijzonder van de verbruikers.

Want alleen dan, wanneer in eendrachtige samenwerking dit nieuwe evenwicht wordt verwezenlijkt, kan de gemeenschap het grote doel verwezenlijken:

de schepping van gelijke kansen voor allen, het waarborgen van

¹⁾ Oligarchie = regering van weinigen.

bestaanszekerheid door volledige werkgelegenheid, en een zich steeds uitbreidende welvaart voor het gehele volk.

Bedrijven sluiten zich aaneen. Afspraken tussen industrieën worden gemaakt. Er is tussen ondernemers samenwerking op velerlei gebied. Dat behoeft geen nadeel te zijn.

Aan een zodanige samenwerking van particuliere ondernemers zijn ook in het tegenwoordige bestel zekere voordelen verbonden. Er zijn mogelijkheden kennis uit te wisselen. Samenwerking van deskundigen. Gestroomlijnde wijze van voortbrenging kan worden ingevoerd, waarbij gebruik wordt gemaakt van de ervaringen van anderen. Nieuwe beleggingen kunnen met meer nut worden ondernomen. Zo zijn er meer voordelen, ook thans reeds.

Hier vallen de belangen van de gemeenschap samen met het persoonlijk belang der betrokken ondernemers.

De samenwerking, die wij thans op het oog hebben, kan ook leiden tot methoden, die in het belang der gemeenschap ongewenst zijn. Bijvoorbeeld tot bescherming van achterlijke bedrijfsmethoden. Tot prijsafspraken, die in het algemeen belang niet verantwoord zijn. Tot misbruik van monopolie.

En, er zijn voorbeelden van, dat zodanige samentrekking van bedrijven en ondernemingen, leidde tot een machtspositie van een kleine groep ondernemers *tegenover* de gemeenschap. Die kleine groep vertikte het zich „door de staat de wet te laten voorschrijven”. Zij maakte van haar machtspositie misbruik om groepsbelang te stellen tegenover gemeenschapsbelang.

In Amerika, waar men van dergelijke praktijken bittere ervaringen heeft opgedaan, heeft men indertijd getracht door een anti-trust-wetgeving de euvelen op te heffen. Dat is geen overtuigend succes geworden.

We zullen naar andere wegen moeten zoeken om het nieuwe evenwicht van machtssoefening te vinden.

Naar volledige democratie.

In Nederland, (zo kan men in het Plan van de Partij van de Arbeid lezen), „is een doeltreffend middel om deze ondernemers-afspraken in goede banen te leiden gegeven in de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.”

Het is echter beslissend voor de uitwerking van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie ten gunste van een juiste machtsuitoefening, dat het verbruikersbelang door middel van de vertegenwoordigers der overheid in de publiekrechtelijke organen tot uiting wordt gebracht. En evenzeer zullen de ondernemersafspraken, die buiten de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie tot stand komen, aan een georganiseerd toezicht moeten worden onderworpen.

Maar het vraagstuk van de spreiding van macht en de groei naar een evenwicht van macht, waarin het gemeenschapsbelang tot volle gelding kan komen, heeft meer kanten.

Het Plan van de Partij van de Arbeid somt de mogelijkheden om tot dit nieuwe en betere evenwicht te komen als volgt op:

- groei van het vermogen der overheid;
- groei van het vermogen der sociale fondsen;

betere vermogensspreiding in het publieke deel van het economisch leven;

versterking van de positie der gemeenschap;
versterking van de positie der arbeidersorganisaties;
ontwikkeling van de publiekrechtelijke samenwerking;
toezicht op collectieve en persoonlijke machtsposities.

En nadat het Plan dan ook aandacht heeft gewijd aan de internationale kanten van dit vraagstuk komt het tot de slotsom:

„Indien de ontwikkeling van de contrôle op de machtsuitoefening, in welke sfeer deze ook geschiedt... niet gelijke tred houdt met de door de maatschappelijke ontwikkeling nu eenmaal geëiste verdere machtsconcentratie ¹⁾, komt de democratie te kort.”

HOOFDSTUK VII.

NIET IEDEREEN IS NUTTIG.

Op een van onze reizen zijn wij eens beland op een klein eiland in de Caraïbische Zee, tussen Noord- en Zuid-Amerika. Er leefden daar slechts weinig blanken. De rest der bevolking had een andere huidskleur.

De blanken klaagden steen en been, dat... ze zo weinig vis konden eten. En de vis, die er beschikbaar was, kostte handen vol geld.

„Hoe kan dat nu?” vroegen we, „De zee rondom dit eiland zit toch stampvol met vis.”

En toen hoorden wij een wonderlijk verhaal.

De gekleurde bewoners van het eiland gingen inderdaad op de visvangst. Maar ze visten alleen voor zichzelf.

Enkele van deze visserslui wilden ook wel proberen visjes te vangen voor de blanken. Dat ging dan op de volgende manier.

Wanneer zo'n vissersman 's morgens om zes uur beet had, bekeek hij de vangst en zei:

„Van de opbrengst van deze vis kan ik vijf dagen leven. Ik ga naar huis.”

En vijf dagen lang zat hij dan voor zijn hutje in de zon.

Zo kregen de blanken weinig vis, en de vis, die ze kochten, was brand-duur.

In zekere zin worstelde de blanke bevolking van dat eiland met het moeilijke vraagstuk, dat ze *productieverhoudingen* van een moderne wereld verwachtte, op een eiland, waar de productieverhoudingen nog uiterst primitief waren.

We weten allemaal wel, dat de plaats, die de voortbrenging in de wereld inneemt en haar betrekkingen tot de andere vraagstukken van de maatschappij, geen onveranderlijke grootheid is.

De vissersman op dat eilandje in de Caraïbische Zee werkte eigenlijk alleen maar voor zichzelf. Wat hij nodig had om te leven, bracht hij zelf voort. Hij viste. Hij knoeide een beetje op het land. Schoenen droeg hij niet. Zijn kleding was uiterst spaarzaam.

Op zo'n bijna tropisch eiland is zo'n leven nog mogelijk. De natuur maakt het de mens gemakkelijk. De woning behoeft niet meer te zijn dan een grote kist, waar men kan slapen. Voedsel groeit overal. Voor

¹⁾ Machtsconcentratie = samentrekking van macht.

wintervoorraad behoeft niet gezorgd te worden, want een koud jaargetijde is er niet.

We beweren niet, dat zo'n eilandbewoner in behoorlijke omstandigheden leeft. Allesbehalve. Het lijkt wel romantisch, maar dat is het niet.

Evenwel, zolang zo'n man in zulke omstandigheden leeft, zorgt hij min of meer voor zichzelf.

Maar in onze moderne wereld kan dat eenvoudig niet meer.

De mens werkt voor anderen en voor zichzelf. Door middel van een ingewikkeld stelsel van betaling, ruil, winst enzovoorts, komt een deel van de vruchten van zijn arbeid hemzelf ten goede.

En dus moet het socialisme de plaats regelen, die de arbeid in de maatschappij inneemt.

Het gaat om de mens.

Uit wat wij in de eerste drie hoofdstukken van dit boekje hebben uiteengezet, zal de lezer hebben kunnen opmaken, dat de democratische socialisten willen breken met het beginsel, dat de prikkel tot voortbrenging *de winst* moet zijn.

Zij (en zij niet alleen) menen, dat de winstprikkel, kern van het kapitalistische stelsel, gefaald heeft.

Gefaald als motor in een maatschappij, waarin het verlangen naar sociale rechtvaardigheid onbevredigd is gebleven.

Gefaald ook als grondslag voor een geregelde en geordende wereldhuishouding.

Wanneer de democratische socialisten en anderen het kapitalisme zedelijk in gebreke stellen, geschiedt dat niet in de laatste plaats, omdat zij de winstprikkel willen zien vervangen door een zedelijke beweegreden van hoger orde.

En na de uiteenzettingen in de eerste drie hoofdstukken (waarin we gecritiseerd hebben) komen we thans tot een der kernvragen van een socialistisch geordende samenleving.

Die kernvraag luidt:

wat is de prikkel, die in een socialistische gemeenschap de voortbrenging aanzet?

Na onze vorige uiteenzettingen behoeft het waarschijnlijk weinig toelichting, wanneer wij stellen:

naar socialistische zienswijze geschiedt de voortbrenging ter wille van de mens — de mens, die daarbij in verschillende hoedanigheden is betrokken.

Als voortbrenger.

Als arbeider.

Als werkgever.

Als bezitter en ontvanger van inkomen.

Als ondergeschikte en als machthebbende.

Maar altijd gaat het om de mens.

Ook in een Nederland met socialistische ordening zal de gezonde wedijver niet ontbreken. Wij zullen het bestanddeel van de „sportieve” wedijver niet kunnen missen.

Naar moderne zienswijze neemt arbeid de centrale plaats in de samenleving in.

Bezit of inkomen, dat niet door arbeid wordt verkregen, heeft in maatschappelijk opzicht minder waarde.

Maar men komt niet veel verder, wanneer men slechts zegt, dat arbeid de centrale plaats inneemt.

Men moet ook antwoorden op de vraag:

ten behoeve van wie of wát wordt er voortgebracht?

Om de winst, zegt het kapitalistisch beginsel.

Om de mens, zegt het democratisch socialisme.

Hier staan twee werelden tegenover elkander.

Wanneer eenmaal in de toekomst dat beginsel („voortbrenging geschiedt om de mens”) in onze samenleving zal zijn verwezenlijkt, zal het beeld der wereld totaal veranderd zijn.

Het zal een betere wereld geworden zijn.

Want met het socialistisch beginsel als uitgangspunt zal de voortbrenging voortaan dienen ter vergroting van de rechtvaardigheid binnen de gemeenschap.

Tot vergroting van de vrijheid van de mens. De mens zal eindelijk gelegenheid krijgen zich te ontplooien als enkeling in de gemeenschap.

Een ander gezicht.

Nooit voelen de mensen zo sterk, dat het beginsel („de productie moet gaan om de mens”) zo zeer met voeten wordt getreden als in tijden van werkloosheid.

Werkloosheid, onzekerheid van bestaan, is een der gesels, waarmee de moderne mens getuchtigd wordt.

Onzekerheid van bestaan leidt tot angst en vrees. Tot radeloosheid. Tot bereidheid om avonturiers te volgen, niet alleen in de politiek. Tot oorlog, onlust, opstand en ellende.

Het Plan van de Partij van de Arbeid beweert geenszins, dat „afschaffing van het kapitalisme” (om het nu maar zo eenvoudig mogelijk uit te drukken) als met een toverslag een einde aan alle werkloosheid zal maken.

Er zijn oorzaken van kleine en minder kleine schommelingen in de mate van werkgelegenheid, die niet te vermijden zijn — door geen enkel stelsel. Men denke maar eens aan werkloosheid, die door weersinvloeden, jaargetijden en dergelijke kan worden veroorzaakt.

Maar wel kan een rechtvaardige inrichting der maatschappij zorgen dat:

ten eerste werkloosheid van deze en andere aard zoveel mogelijk tijdig wordt opgevangen;

ten tweede voorkomen wordt, dat de lasten van deze „tekortkoming” in de samenleving geheel of gedeeltelijk worden gelegd op degenen, die er direct door worden getroffen.

Wanneer men eenmaal het socialistisch uitgangspunt heeft aangenomen, en het kapitalistisch winstmotief als hoogste wijsheid heeft afgewezen, krijgen alle vraagstukken opeens „een ander gezicht.”

Iedereen wil het goede. (tenminste bijna iedereen)

Bijna alle mensen willen het goede (ongeacht de politieke richting waartoe ze behoren). Maar ergens in de machinerie der samenleving gaat iets mis.

Dan komt er werkloosheid.

Met de term: „onzekerheid van bestaan” bedoelen we niet slechts werkloosheid van arbeiders.

Zeker, de arbeiders vormen een grote groep in onze samenleving.

Ze zijn verenigd in politieke partijen, vakverenigingen en andere organisaties.

Daardoor beschikken de arbeiders over een „apparaat van macht en invloed”.

Met behulp daarvan kunnen ze, als de omstandigheden hen daartoe dwingen, de aandacht op hun noden vestigen.

Het gevolg is, dat men, in de haast, weleens denkt, dat het spook der bestaansonzekerheid *alleen* de arbeiders bedreigt.

Maar dat is dan een misverstand.

Onzekerheid van bestaan betekent namelijk meer dan werkloosheid van arbeiders, hoeveel er ook zijn.

Is de winkelier soms zeker van zijn bestaan?

Wie dát gelooft, gelooft alles.

Werkloosheid werkt immers als een sneeuwbal in het gebergte.

Zij rolt omlaag, en wordt groter en groter.

Tenslotte stort zij als een dodelijke lawine in het dal.

Als zijn klanten werkloos zijn, of als ze minder gaan verdienen, voelt de winkelier het in zijn kasregister.

En dat geldt ook voor tuinders, voor boeren, kortom op den duur geldt dat voor elke burger.

Onzekerheid van bestaan is dus een gevaar, dat een geheel volk bedreigt.

Om die reden moet het ook door het gehele volk worden opgelost.

Laat ons een voorbeeld geven. (We zullen dit voorbeeld nog menig keer gebruiken.)

Als de dijken in ons land niet onderhouden worden, dreigt de waterwolf een groot deel van Nederland te verslinden.

Uit de belastingen worden de dijken bekostigd, uit de belastingen *van ons allen*.

Ook uit de belastingen van de Nederlanders, die op de zandgronden wonen en die dus, naar menselijke berekening, nooit last van overstroming zullen hebben.

De strijd tegen het water is een nationale strijd.

En dus: de strijd tegen bestaansonzekerheid is ook een nationale strijd. Precies als de strijd tegen het water. De maatregelen tot be- teugeling van die bestaansonzekerheid vormen een belangrijk onderdeel van het Plan van de Partij van de Arbeid.

Verschoven macht.

Laat ons echter eerst enkele oorzaken nagaan, door welke bestaans- onzekerheid ontstaat.

Toen, omstreeks 1800, het industriële kapitalisme opkwam, en in de jaren daarna, werden de meeste grote uitvindingen in Europa gedaan.

De stoommachine, de stoomboot, de stoomtrein. Later de vele toe- passingen van de electriciteit, de scheikunde, en van andere weten- schappen.

Europa, vooral West-Europa, werd het industriële hart van de wereld. Hier werden de industriegoederen gemaakt.

Maar die tijd is voorbij.

Europa, ons werelddeel, is niet langer de werkplaats van de wereld.

Ook hier heeft een verschuiving plaatsgevonden. Die is al in het eind van de vorige eeuw begonnen.

Thomas Alva Edison heeft meer patenten voor uitvindingen op zijn naam staan dan enig ander mens, die ooit heeft geleefd. Maar hij was een Amerikaan.

Zijn naam is zinnebeeldig voor de verplaatsing der industriële bedrijvigheid van Europa naar Amerika; en later naar andere delen van de wereld.

Amerika levert industrie-goederen in enorme hoeveelheden.

Fietsen komen ook uit Azië, uit Japan. En textielgoederen.

In Australië ontwikkelt zich een zeer bedrijvige industrie.

Straks breidt de industrialisatie zich uit over China en nog later over Afrika.

Met andere woorden: de Europese industrie heeft zware concurrentie gekregen, over bijna de gehele aarde.

Voorals wat Nederland betreft is dat dubbel gevaarlijk.

Want de bevolking van Nederland groeit met grote snelheid.

Cijfers zijn vervelend, maar een paar moeten we nu toch wel geven.

In tien jaren tijds, na 1939, heeft Nederland er ruim een miljoen inwoners bij gekregen.

Over die toename onzer bevolking breken knappe mensen zich het hoofd. Ze proberen antwoord te geven op de vraag: Wat betekent die groei voor Nederland?

Het betekent: Nederland moet op de een of andere manier zorgen, dat er elk jaar werkgelegenheid bij komt, voor vijftigduizend mensen meer.

Die groei van de bevolking betekent verder voor het gehele volk grote uitgaven.

Want meer kinderen betekent meer scholen. Betekent meer huizen, en grotere huizen.

Dat moet allemaal verdiend worden.

Hoe? Door wat we uitvoeren naar andere landen.

Als Nederland er niet in slaagt elk jaar voor 50.000 nieuwe werkrachten productief *werk* te scheppen, werk, dat economisch verantwoord is, werk, dat onze nationale welvaart vermeerderd, dan dreigt ernstige werkloosheid. Met een geleerde uitdrukking noemt men dat: *de kapitaalsuïtrusting* moet worden uitgebreid.

Ernstige werkloosheid? Natuurlijk is elke werkloosheid ernstig, maar er zijn graden van ernst.

De werkloosheid, die we nu bedoelen, is zeer ernstig.

Omdat ze te maken heeft met het wezen van het industriële apparaat, dat tot de Nederlandse volkshuishouding behoort. Die ernstige werkloosheid is: structurele werkloosheid. Zij kan met kleine middelen niet worden bestreden.

Het buitenland.

Maar het gevaar van zodanige structurele werkloosheid wordt ook vergroot door gebeurtenissen buiten onze landsgrenzen.

Duitsland was, sinds 1870, het belangrijkste achterland van Nederland. Onze gehele moderne ontwikkeling hangt samen met de bloei van Duitsland, nadat het de Frans-Duitse oorlog van 1870 had gewonnen.

Na de tweede wereldoorlog is Duitsland in twee stukken gevallen. Oost-Duitsland, onder Russische invloed. West-Duitsland: de Duitse Bondsstaat met als hoofdstad Bonn. Het IJzeren Gordijn verdeelt die twee stukken van Duitsland. Die grote klant is nu voor een belangrijk deel van ons land afgesneden.

Misschien verandert het op den duur. Maar dat weet niemand. Men kan beter het zekere voor het onzekere nemen.

Als Nederland dus niet tijdig de bakens verzet, dreigt ons ook structurele werkloosheid, als gevolg van de gebeurtenissen ten Oosten van onze grenzen.

Van buiten onze landsgrenzen komen andere invloeden, die ernstige werkloosheid kunnen veroorzaken.

De politieke onrust in de internationale staatkunde dwingt de volkeren (ook het Nederlandse) belangrijke uitgaven voor bewapening te doen.

Bewapening kost niet alleen geld.

Bewapening betekent ook, dat een groot deel der bedrijvigheid met volle kracht op een ander deel der voortbrenging wordt gericht. En dus ook, dat een groot deel der grondstoffen wordt gebruikt in een ander deel der voortbrenging.

Het Plan van de Partij van de Arbeid stelt daarom:

De economische mobilisatie, die sinds de gebeurtenissen in Korea op gang is gekomen, zal enerzijds de vraag in bepaalde sectoren sterk doen toenemen; anderzijds kan ze tot een inflationistische ontwikkeling leiden, die indien ze niet tijdig wordt afgeremd en beheerst, gemakkelijk tot werkloosheid in andere sectoren aanleiding kan geven.

Ontleding nodig.

Niet *alle* werkloosheid is een gevolg van zulke „structurele” tekortkomingen.

Daar zijn bijvoorbeeld de seizoenschommelingen in de landbouw. En de invloed van „onwerkzaam weer” in de bouwnijverheid.

Er zijn nog andere oorzaken van werkloosheid.

Wat zegt nu het Plan van de Partij van de Arbeid?

Dit:

om het spook der bestaanonzekerheid met goed gevolg te lijf te kunnen gaan, moeten de knappe koppen in het land tot in onderdelen vaststellen, wat de oorzaken van de werkloosheid zijn.

Daarom is ons streven er op gericht de werkloosheid blijvend terug te brengen tot de groep van degenen, die als gevolg van onvermijdelijke wrijvingsfactoren, tijdelijk niet te werk gesteld kunnen worden.

En op deze zin laat het Plan deze belangrijke grondgedachte volgen:

„Om te beoordelen of een bepaald werkloosheidscijfer boven het minimale ligt, is het noodzakelijk de werkloosheid naar streek en beroep nauwkeurig te analyseren¹⁾).

Nederland kent een aantal gebieden, waar structurele werkloosheid bestaat. De werkloosheid is daar niet het gevolg van een tijdelijk afnemen van de koopkrachtige vraag, maar van het feit, dat bepaalde bedrijven of bedrijfstakken door wijziging in de productievooraanwaarden niet meer rendabel kunnen produceren.”

¹⁾ Analyseren = ontleden.

Plan en systeem.

Vraag:

Hoe denkt het Plan dit gevaar van werkloosheid (van allerlei aard) te beteugelen?

Antwoord:

op dezelfde manier, waarop Nederland het gevaar van overstroming door de zee heeft beteugeld.

Dat wil zeggen:

door het scheppen van een samenstel van maatregelen, tot contrôle en regeling.

Men zou die maatregelen kunnen noemen: *de Rijkswaterstaat van het Economische leven.*

Voortdurend nagaan hoe de verhoudingen op de arbeidsmarkt zich ontwikkelen.

Voortdurend waakzaam zijn.

En tijdig (vooral: *tijdig!*) op de bedreigde punten ingrijpen.

Hier de dijk versterken.

Door overtollige arbeidskrachten te verdelen over andere takken van bedrijvigheid.

Plan en systeem.

Orde en regel.

Overleg en verstand.

Berekening en doorzicht.

Besluitvaardigheid en grote bevoegdheden.

Ziedaar enkele elementen in de maatregelen, die het Plan voorstelt tot beteugeling der bestaansonzekerheid.

We moeten nog even bij ons voorbeeld van de strijd tegen de overstroming blijven.

Want we komen nu aan een van de kernen der bestrijding van de bestaansonzekerheid.

Een taak voor iedereen.

In het Noorden van ons land vertelt men elkander een leerzaam verhaal, dat op werkelijke geschiedkundige gebeurtenissen heet te berusten.

Er dreigde lang geleden een overstroming.

De bevolking werd opgeroepen om naar de dijk te komen, want de waterkering moest worden opgehoogd en versterkt. Iedereen moest helpen.

Iedereen kwam, behalve één eigenwijze man.

Toen zijn dorpsgenoten hem kwamen halen, hield hij hun een perkamenten brief met een groot zegel erop, voor de neus.

„Asjeblieft”, zei hij. „Mijn overgrootvader heeft eens de hertog, die toen over onze streken regeerde, het leven gered. Als dank daarvoor werd onze hele familie tot in lengte van dagen vrijgesteld van het werken op de dijken.”

Toen zeiden de dorpelingen:

„Plak dat perkament van jou dan op de buitenkant van je deur en als het water komt opzetten, zullen we eens zien of de overstroming zich van jouw perkament iets aantrekt.”

Deze geschiedenis uit het Noorden van ons land, kan ons iets leren, wanneer wij nadenken over de strijd tegen werkloosheid.

De bedreiging met werkloosheid hebben we gelijkgesteld met de bedreiging van een overstroming.

Laat ons die vergelijking verder uitwerken.

We leven in Nederland op de natte Nederlandse bodem.

Niemand onzer trekt in twijfel, dat de regering plicht heeft ervoor te zorgen, dat het land niet door de zee wordt overstroomd.

Wat is een goede regering?

Een „goede” regering is een regering, die het water blijft keren.

Op die vraag antwoordt de Partij van de Arbeid:

een goede regering is een regering, die de werkloosheid uit het land houdt, en de vrijheid in het land bewaart.

En nu onze vergelijking:

De Partij van de Arbeid is de mening toegedaan, dat een goede regering de zedelijke verantwoordelijkheid moet aanvaarden *voor een zo ruim mogelijke bestrijding van de onzekerheid van bestaan*.

Toen de boeren in het Noorden van ons land (in de geschiedenis, die wij zo juist hebben verteld) een beroep deden op hun koppige dorpsgenoot, weigerde die mee te helpen aan de versterking van de dijk.

Hij beriep zich op oude rechten.

Wanneer een goede regering (*goed*, zoals wij bedoelen) uitvoering wil geven aan haar plicht de werkloosheid ten koste van alles buiten het land te houden, dan zal het kunnen gebeuren, dat zo'n regering zich zal moeten bezig houden met eigendoms- en productieverhoudingen van particuliere personen.

Het algemeen belang moet boven alles gaan.

De behartiging daarvan moet worden opgedragen aan de *organen* van het algemeen belang. Dat kan niet aan de grillen van de toevalligheid worden overgelaten.

Ieder mens heeft immers een aangeboren neiging tot zelfzucht. Die zelfzucht kan hem in botsing brengen met het belang der gemeenschap. Die zelfzucht stempelt hem echter nog niet tot misdadiger, of tot iemand, die schadelijk voor de gemeenschap is.

Maar het is de taak der gemeenschap ervoor te zorgen, dat op een of andere manier al die zelfzuchtige mensen *geleid* worden tot de samenlijke behartiging van het algemeen belang.

In een democratische staat kan dat leiden geschieden in vrijheid.

Ordening in vrijheid.

Blijft zodanige ordening uit, dan dreigt de wanorde en de onvrijheid.

Daarom is het ook: vrijheid door ordening.

Vrijheid door ordening.

Oppervlakkig beschouwd zijn vrijheid en ordening twee begrippen, die met elkander in tegenspraak zijn.

Van deze oppervlakkige beschouwing maken de tegenstanders van het democratisch socialisme nog al eens misbruik.

Ze beweren dan:

door al dat ordenen en reglementeren gaat de vrijheid te loor. Wat

was het vroeger niet mooi, toen iedereen kon eten en kopen en doen wat hij verkoos. Maar tegenwoordig beheerst het monster: staat, al onze gedragingen. Dat komt van al dat georden!

Zó redeneren ze, omdat ze vastknopen aan de *schijnbare* tegenstelling, tussen ordening en vrijheid. Schijnbare tegenstelling!

Dat willen we met een eenvoudig voorbeeld duidelijk maken.

Er is een tuin. Aan de verzorging van die tuin wordt niets gedaan. Het onkruid groeit er welig, „in vrijheid”. Bladeren vallen en blijven liggen. Ze bedekken de grond met een dicht kleed. Af en toe waait er een boom om. Laat maar liggen. Zo'n tuin wordt een woestenij, waar niemand iets aan heeft.

Maar dan komt de tuinman, de ordenaar.

Hij sleept het dode hout weg. Fatsoeneert de bomen, zodat ze elkan- der niet meer het zonlicht wegnemen; en nu kunnen ook de planten op de grond beter gedijen. Hij roeit het onkruid uit. En hij legt paden aan.

Als de tuin geordend is, kan de mens er vrijelijk in wandelen.

Voordat de ordening had plaats gegrepen, stond de tuin niet vrij open voor de mens. Wel in theorie, niet in praktijk.

Zo moeten we ook de ordening in de maatschappij zien.

Welk servies zal ik kopen?

Richten we nu ons vergrootglas op: de vrijheid van verbruik. In theorie bestond er vroeger volstrekte vrijheid voor de verbruiker.

Hij kon kopen wat hij maar verkoos.

Wie een groot magazijn binnenstapte, kon de keus maken uit twintig of dertig verschillende eetserviezen.

Uit twintig of dertig verschillende soorten tafelzilver.

Uit honderden soorten tafelkleden.

In de praktijk was het echter zó gesteld, dat het overgrote deel van de mensen, in het geheel niet vrij was om te kopen wat ze wilden.

„Wie zal dat betalen, zoete lieve Gerritje” was de grote beperking op de vrijheid van de verbruiker.

Degenen, die de socialistische ordening afwijzen, beroepen zich op de noodzakelijkheid van vrijheid van verbruik.

Maar ze zien één kleine kleinigheid over het hoofd.

Deze:

„De grote ongelijkheid van inkomens, die het kapitalistisch systeem kenmerkt, heeft de vrijheid van verbruik voor enkelen tot in het onzinnige vergroot en voor de grote massa volstrekt inhoudeloos gemaakt.”

Deze soort vrijheid, de kapitalistische vrijheid, is in wezen slechts vrijheid voor enkelen, en onvrijheid voor velen.

Deze kapitalistische schijnvrijheid wijst het democratisch socialisme onvoorwaardelijk af.

De krachtigste reden voor deze afwijzing is juist, dat het socialisme streeft naar een maatschappij, waarin de mens volledige mogelijk- heid tot ontplooiing krijgt.

Volledige ontplooiing in de voortbrenging.

Volledige ontplooiing ook in het verbruik.

Wanneer in de socialistische geordende maatschappij door een betere inrichting van de voortbrenging, de verspilling tot de kleinst mogelijke hoeveelheid zal zijn teruggeschroefd, zal het inkomen van de grote massa stijgen.

Doordat in de socialistische geordende samenleving voortgebracht zal worden naar de behoeften van de gemeenschap, zal de koopkracht geleid worden naar een systeem van zich steeds uitbreidende welvaart voor iedereen.

In de kapitalistische staat *kón* ieder kind melk drinken — in *theorie*.

In de socialistische staat zal elk kind melk kunnen drinken, in *werkelijkheid*.

En zo zal het gaan met al het verbruik.

De staat is geen monster.

Wie beweert (en zulke lieden lopen er rond, ook in Nederland), dat in de socialistische geordende staat de regering precies zal voorschrijven hoe ieder gekleed zal gaan, wat hij zal eten, wat hij zal drinken enzovoorts — wie dát beweert, is of een leuteraar of een lasteraar.

In tijden van schaarste en gebrek moet de overheid regelend optreden. Om het even of die overheid socialistisch is of niet. In tijden van schaarste grijpt men naar een maatregel, die ordening betekent ... maar dat is: ordening in nood en ordening uit nood. Kapitalisme plus nood-ordening is echter nog geen socialisme!

Het socialisme kan pas tot volle ontplooiing komen in een wereld, waarin ruimschoots wordt voortgebracht door iedereen en voor iedereen.

Natuurlijk zal door verstandige en menskundige adviezen gezorgd worden, dat de grote massa de beschikbare, ruime, koopkracht op oordeelkundige wijze besteedt.

Een mens moet immers veel meer leren, dan hij gewoonlijk beseft. Wie van een klein krotje naar een ruime, royale moderne woning verhuist, moet bijvoorbeeld leren hoe hij zo'n huis inricht en bewoont.

We kennen in ons land reeds instellingen, die dergelijke raadgevingen verstrekken. Een Voedselraad, een Huishoudraad. Het comité Doelmatige Inkomstenbesteding.

Vroeger (vijftig jaar geleden) leefde de grote massa van het volk van gekookte aardappelen met lawaai-saus.

Het welstandspeil is nu gestegen. Men beschikt over meer koopkracht. Men heeft ruimer keus uit levensmiddelen.

Maar men heeft moeten leren hoe men zijn voedselgebruik aan die nieuwe, verbeterde omstandigheden kon aanpassen. Er werden en er worden elk jaar tienduizenden kookboeken in Nederland verkocht. De radio geeft kooklessen. In de kranten staan recepten voor lekkere schoteltjes. En de buurvrouwen wisselen keuken-ervaringen uit.

Want een mens is nooit uitgestudeerd.

De staat vijand van de burgerij — dat is in wezen een communistische gedachtengang.

De communisten zeggen: de kapitalistische staat is een vijand van de mensen, sla hem kapot en vervang hem door een communistische staat.

Dan komt de communistische staat (zie Rusland en de landen achter

het IJzeren Gordijn) en hij blijkt een nieuwe vijand van de mensen, omdat hij de menselijke waardigheid ondergeschikt maakt.

Het democratisch socialisme zal de staat zijn vijandelijk karakter ontnemen. Doordat de handelingen van de staat als uitgangspunt zullen hebben: de vrije harmonische ontplooiing van de mens in elk opzicht, ook in de consumptie.

Geen geringeloorde arbeid.

In tijden van schaarste en oorlog, voert de overheid nood-ordening in. Dan wordt (bijvoorbeeld) door de wet bepaald, dat alle niet volstrekt noodzakelijke bedrijven zullen worden gesloten. De vrijkomende arbeidskrachten worden dan, door de overheid, ingeschakeld in de voortbrenging voor oorlogsdoeleinden.

Maar men doet het socialisme onrecht, wanneer men beweert, dat zulke nood-ordening van de arbeid eigenlijk het socialistisch ideaal voorstelt.

Vrijheid van beroepskeuze bestaat in het kapitalisme niet. Zij heeft er nooit in bestaan, zij bestaat ook nu niet.

Hoeveel mensen werken voor hun plezier?

Hoeveel mensen vinden in hun beroep volledige bevrediging van de behoefte van elk mens aan *arbeidsvreugde*?

Dat zijn er maar weinigen.

Hoe komt dat?

De wet verleent weliswaar vrijheid van arbeid op papier, maar de kapitalistische werkelijkheid leert anders.

Het onderwijs staat, officieel, in Nederland open voor iedereen, ook het middelbaar en hoger onderwijs.

Maar hoeveel gezinnen kunnen zich veroorloven de inkomsten van kinderen te missen, gedurende de tijd dat een begaafd kind zou gaan studeren?

En, ook al zijn er adviesbureaux voor beroepskeuze, voor hoeveel kinderen wordt de keuze van het toekomstig beroep niet beslist door sleur, door harde noodzaak van geldverdiene, of door het toeval?

In een socialistisch geordende wereld zal de werkelijke vrijheid van beroepskeuze pas tot volle gelding kunnen komen.

Omdat het Plan de vrijheid van zelfstandige beroepskeuze als een grondbeginsel voor een socialistische maatschappij vooropstelt.

De vrije ondernemer.

Goed, alles accoord, zegt de tegenstander van het socialisme. Maar (gaat hij dan verder) de vrijheid van de ondernemer zal toch in het gedrang komen.

De vrijheid van de ondernemer! Laat ons die onder het vergrootglas nemen.

Absolute vrijheid voor de ondernemer bestaat reeds lang niet meer: welke ondernemer kan in onze tijd naar willekeur kinderarbeid in zijn bedrijf gebruiken?

Dat verbiedt de wet.

Iedereen vindt nu het verbod van de kinderarbeid heel gewoon.

We zijn een beschaafd land.

Maar in het eind van de vorige eeuw is om het verbod van kinderarbeid in ons land gevochten, dat de spanen er af vlogen.

Verbod van kinderarbeid was beperking van de vrijheid van de ondernemer. Zo daverde het toen door het land.

Het was een liberale staatsman (S. van Houten), die deze vrijheid van de ondernemer aan banden legde.

De kindervetten van Van Houten doen zijn naam voortleven.

In Engeland was tot in het eind van de vorige eeuw een afschuwelijk gebruik in zwang. De schoorstenen van de landhuizen waren bochtige nauwe kanalen. Die konden alleen maar geveegd worden, als een kind in de schoorsteen naar boven klom, en de bezem achter zich aan trok. (U kunt er bijvoorbeeld over lezen in „Oliver Twist” van Charles Dickens). Maar heel dikwijls gebeurde het, dat zo'n kind in de schoorsteen bleef steken... en van honger en gebrek aan lucht stierf.

Bijna vijftig jaar lang is er in Engeland heftig gestreden over de vraag of er een verbod van „schoorsteenkinderen” moest komen.

„De regering moet zorgen, dat de menselijkheid in ons land kan blijven... desnoods door straffe wetgeving”, zei de ene groep.

„Wij eisen schoorsteenkinderen”, zei een andere groep, „Want de vrijheid van de ondernemer is een noodzakelijkheid, anders gaat het land te gronde.”

Tenslotte heeft de menselijkheid het gewonnen. Wie legde de vrijheid van de ondernemer aan banden?

Het was Lord Shaftesbury, een liberaal.

Ook de ondernemer is deel van de gemeenschap.

De vrijheid van de ondernemer is op duizenderlei manieren reeds beperkt.

Hij kan niet naar willekeur zijn arbeiders dwingen langer dan een door de wet geregeld aantal uren te werken.

Hij moet gehoorzamen aan de bepalingen van de wet betreffende de gezondheid in zijn bedrijf, de maatregelen tot veiligheid. Hij moet zorgen voor behoorlijke wasgelegenheden, voor cantines en voor veel meer dingen.

Daartoe verplicht hem de wet. Dat zijn allemaal beperkingen van zijn vrijheid.

Maar ook op zijn „eigen gebied” is de ondernemer reeds lang geen alleenheerser meer.

Het aantal „familiezaken” wordt steeds kleiner.

Want het moderne bedrijf vraagt geld, veel geld dikwijls.

Daarvoor moeten de beleggers zorgen, door middel van de banken.

In de naam van vele naamloze vennootschappen vindt men nog de herinnering terug aan de dagen, toen het bedrijf eigendom was van één man, of van één familie. Philips in Eindhoven bijvoorbeeld. Eens het bezit van twee broers. Thans het bezit van beleggers.

Nu staat er aan het hoofd van vele bedrijven een directeur, die in dienst is van de vennootschap. En hij heeft een Raad van commissarissen naast of boven zich. Hij is niet meer de baas in de oude zin van dat woord. Hij is, welbeschouwd..., een goed betaalde ambtenaar, een employé in dienst van het bedrijf.

Verder heeft de ondernemer rekening te houden met prijsafsprake

ken in dezelfde branche. Laten we maar Philips als voorbeeld nemen. De internationale radio- en lampenindustrie heeft de markten verdeeld en de prijzen vastgesteld.

Dat geldt voor heel veel andere bedrijven.

Wie beweert, dat de vrijheid van de ondernemer wordt bedreigd, vergeet, dat de vrijheid van de ondernemer reeds gedurende de laatste honderd jaar steeds kleiner is geworden.

Wat bedoelt men?

Vrijheid van de ondernemer kan vele dingen betekenen. Betekent het: de ondernemer is de bezitter van de productiemiddelen en is vrij om ermee te doen en te laten wat hem goedgeeft?

Uit alles wat reeds in dit boekje is geschreven en wat wij op de volgende bladzijden nog zullen neerschrijven, volgt zonneklaar, dat in een socialistische maatschappij deze vrijheid van de ondernemer beperkt zal zijn. Nog verder beperkt, dan zij thans reeds is.

Maar vrijheid van de ondernemer kan ook iets anders betekenen.

Namelijk dit:

de vrijheid van de ondernemer-bedrijfsleider tot het ontwikkelen van het bedrijf. Het vergroten van de voortbrenging. Leiding geven aan de onderneming.

Deze vrijheid zal in een socialistisch geordende samenleving meer inhoud krijgen dan in het kapitalisme. Want ondernemersafspraken, en dergelijke beperken in het kapitalisme deze vrijheid van de ondernemer-bedrijfsleider. Concurrentie, die in het kapitalisme de vrijheid van de ondernemer beperkt, kan in andere maatschappelijke vormen een kracht ten goede worden.

Maar bovenal zal de vervanging van het winstmotief door een beweegreden van hoger zedelijke orde, het dienstmotief, de zedelijke voldoening van de ondernemer vergroten.

Die voldoening zal ver uitgaan boven de voldoening, die de stofelijke welvaart, dikwijls ten koste van anderen verkregen, thans kan schenken.

De ondernemer-bedrijfsleider staat voor een belangrijke keuze:

Hij kan met het gezicht naar het verleden gaan staan;

of: met het gezicht naar de toekomst.

HOOFDSTUK VIII.

NIET IEDEREEN WERKT VOOR ZIJN GENOEGEN.

Wanneer ik 's avonds de deur van mijn kantoor achter mij dichttrek, ben ik op staande voet alles vergeten. Ik ga naar huis en dan begin ik pas te leven.

Hoe dikwijls hebben we opmerkingen van deze aard niet kunnen horen.

Een man, die gewend is over de dingen ernstig na te denken, hebben wij eens horen zeggen:

„Is het niet iets, dat tot nadenken moet stemmen. Een arbeider werkt in een groot en mooi bedrijf, bijvoorbeeld de Nederlandse Spoorwegen. Hij heeft er een behoorlijke werkkring... maar als het er werkelijk op aankomt, heeft die arbeider meer belangstelling en

liefde voor de kleine woningbouwvereniging, waarvan hij bestuurder is, dan voor het grote bedrijf van de Nederlandse Spoorwegen."

We raken hier aan de wortel van een belangwekkend vraagstuk. Het gaat namelijk om de vraag: kan arbeid volle levensbevrediging schenken?

Er is een tijd geweest, dat althans een deel van de arbeid dit wel heeft gekund. Wanneer men in de geschiedenis een aantal eeuwen teruggaat, komt men aan een tijdperk, waarin de handenarbeid het middelpunt was van de voortbrenging. Een tijdperk, waarin kunst en ambacht zo nauw aan elkaar verwant waren, dat de ambachtsman nauwelijks beseftte, dat hij tevens kunstenaar was.

Maar die dagen zijn voorbij.

Het kapitalisme beschouwt de arbeid veelal als middel tot vergroting van de voortbrenging. Dat er in de arbeid voor de gewone mens voldoening en vreugde dient te schuilen... daarover heeft het kapitalisme zich nauwelijks bekommerd. Als die bevrediging tot stand kwam, best, maar dan als bijproduct. Doel was het niet.

In de technische wereld van tegenwoordig is dat gebrek aan levensbevrediging nog groter geworden.

Er is van verschillende zijden reeds meermalen op gewezen, dat dit gebrek aan levensbevrediging door arbeid, een van de oorzaken is van de geestelijke ontwrichting, waaraan de moderne mens lijdt.

Zijn levensstijl wordt confectiestijl. Zijn ontspanning wordt massa-ontspanning. Hij is bang geworden voor de „stille in zijn wezen".

Als men het goed beschouwt, komt alles hierop neer, dat hij vergeten heeft, dat de ware vreugden van het leven eenvoudig en ongekunsteld zijn.

Ons doel.

Het Plan van de Partij van de Arbeid stelt kort en krachtig het doel vast, waarnaar het socialisme streeft bij de regeling van de plaats van de arbeid in de samenleving.

Er staat:

„Wij moeten streven naar een ontwikkeling, waarbij de werkende mens als enkeling en als groep verantwoordelijkheid te dragen krijgt en medewerkt aan de beslissingen, welke voor een geordend verloop van het werk noodzakelijk is. Alleen op deze wijze kan worden bereikt, dat de arbeidsverhoudingen niet, zoals thans veelal het geval is, een rem maar een prikkel vormen voor de groei van de democratische persoonlijkheid."

En het Plan somt dan een aantal middelen op, die dat doel kunnen bereiken. Middelen, die aansluiten bij werkmethoden, instellingen en methoden, die reeds hier en daar in de wereld worden aangetroffen.

Zo zal dat grote doel bereikt worden, de levensbevrediging door arbeid, of om het met één woord te zeggen: *arbeidsvreugde*.

Naast een weloverwogen verdere ontwikkeling van de sociale politiek, stelt het Plan van de Partij van de Arbeid, dat een groei van de medezeggenschap groot nut voor de harmonische ontplooiing der samenleving zal kunnen afwerpen.

Het is wel goed eraan te herinneren, dat een uiterst belangrijk stuk medezeggenschap in het economisch leven werd verwezenlijkt, toen in 1917 het algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen in de grondwet van Nederland werd opgenomen.

Immers, we weten tegenwoordig maar al te best, dat de wetgever en de uitvoerder van de wet de grote lijnen van het economisch beleid voor het hele land uitstippelen.

Toen dus de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken in de staat, door het algemeen kiesrecht, in handen werd gelegd van alle kiesgerechtigde burgeressen en burgers, veroverde het volk daarmee en daardoor een enorm stuk medezeggenschap niet alleen in de politiek, maar ook in de economie.

De Sociaal Economische Raad (de zogenaamde S.E.R.), die de regering raad geeft en bijstaat in zaken van maatschappelijke of economische betekenis, bevat ook een vertegenwoordiging van de georganiseerde arbeiders, naast die van de ondernemers.

Volwaardige vertegenwoordiging der georganiseerde arbeiders.

Ook dat is een stuk medezeggenschap, dat niet gering moet worden geschat... al zal het enige tijd moeten duren, voordat de betekenis van deze medezeggenschap zowel tot arbeiders als ondernemers volledig zal zijn doorgedrongen.

Vervolgens is er de medezeggenschap in de werking der bedrijfsschappen, waar niet over één bedrijf, maar over het samenstel van bedrijven, gezien tegen de achtergrond van het nationaal economisch geheel wordt beslist.

Maar van zeer grote betekenis zal de medezeggenschap worden, wanneer de wet op de ondernemingsraden in de praktijk in werking treedt. Dan zullen naar schatting 8.000 à 10.000 bedrijven voor toepassing van de wet in aanmerking komen. Ongeveer 45.000 werknemers zullen in deze raden zitting hebben.

Dat zal een grote proefneming worden. Want „de kunst van wederzijds ontzag en de kunst van voorlichten, beoordelen, inzicht verwerwen en verstrekken, moet geleerd worden.”

Succes of falen

Wij hechten eraan, een vrij uitvoerig gedeelte van het Plan hier woordelijk over te nemen, omdat het in alle duidelijkheid de vraagstukken, die met medezeggenschap samenhangen, onder woorden brengt:

„Hierbij mag niet worden vergeten, dat het ook op politiek terrein niet mogelijk is geweest plotseling over te springen van autocratie ¹⁾ of oligarchie ²⁾ naar een werkelijke politieke democratie. De politieke democratie is nog jong: tot aan de grondwetswijziging van 1887 konden niet meer dan 12% van de mannen boven 25 jaar invloed uitoefenen op het landsbestuur door middel van het recht hun vertegenwoordiging in het parlement te kiezen. Men kan tegen deze achtergrond rustig stellen, dat we nog slechts een aanvang hebben gemaakt met de grote proefneming om mensen zichzelf te doen besturen.

Een volgroeide democratie heeft tot voorwaarde de democratische persoonlijkheid. Eerst wanneer de opvoeding meer gericht wordt op de eigen verantwoordelijkheid en de vrijwillige samenwerking, zal het mogelijk zijn om in de maatschappij, ook waar het de onderneming betreft, verder te gaan met het zelfbestuur van gemeenschappen in vrijwillig overleg. In die richting zal het socialisme voortdurend waak-

¹⁾ Autocratie = regering van een enkeling. ²⁾ Oligarchie = regering van weinigen.

am moeten zijn en allerlei proefnemingen op dit gebied moeten ondernemen en steunen. Binnen het raam van de in Nederland geschapen mogelijkheden in de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie en de ondernemingsraden heeft de medezeggenschap goede kansen. Deze medezeggenschap zal echter slechts zijn volle zin krijgen, wanneer ze de uitdrukking vormt van een gemeenschappelijke ervaren verantwoordelijkheid."

Niet alleen zal de vakbeweging naar nieuwe vormen moeten zoeken, teneinde bij de verdere ontwikkeling van de medezeggenschap het gewone lid werkzaam in de organisatie te betrekken; ook in het bedrijf zelf zal gezocht moeten worden naar nieuwe methoden om „gemeenschapsvorming" in het bedrijf zelf tot stand te brengen.

Een van de belangrijkste middelen daartoe zal zijn, indien *metterdaad* (dus in de praktijk) wordt bewezen, dat *als regel* en niet bij wijze van uitzondering de arbeider de mogelijkheid bezit om van de laagste posten in het bedrijf tot de hoogste te klimmen.

In Nederland, waar vaak een overdreven voorkeur voor examens en diploma's aan de dag wordt gelegd, kijken sommigen minachtend neer op hen, die handenarbeid verrichten.

Er komt ook een misplaatste standentrots bij kijken.

Maar voor de gemeenschapsvorming in het bedrijf is het noodzakelijk, dat de scheidingslijnen tussen hoofdarbeiders en handarbeiders niet worden overdreven.

Kortom:

het behoort tot de belangrijkste taken van het socialisme om de mogelijkheid van levensontplooiing voor de mens in de omgeving, waar hij arbeid verricht, groter te maken dan zij thans is.

HOOFDSTUK IX.

NIET IEDEREEN VERDIENT EVENVEEL.

In de oude socialistische beweging werd ter gelegenheid van de Eerste Mei een lied gezongen, waarvan het refrein luidt:

„Eén dag zijn we vrij
van de loonslavernij."

Vrij van de loonslavernij. De ongelijkheid van inkomen is een werkelijkheid in onze maatschappij. Er is veel over nagedacht, en nog meer over gepraat.

In de oude socialistische beweging heeft men lang gedroomd van een nieuwe wereldorde, waarin iedereen evenveel zou verdienen.

Tegenwoordig weten we, dat zulke droomdenkbeelden niet verwezenlijkbaar zijn. Maar op zichzelf was dat ideaal niet in alle opzichten dwaas.

Een goede veertig jaar terug kon men in een aantal landen „toekomst-kolonies" aantreffen. In het Gooi, in ons land bijvoorbeeld, leeft nog de herinnering aan de kolonie „Walden" van de bekende schrijver en dichter Frederik van Eeden.

Dergelijke kolonies waren ontstaan uit de diepe behoefte naar een *bewijs*, dat men een gemeenschap van mensen kon opbouwen, waarin arbeid zonder jacht op gewin de drijvende kracht zou zijn. Iedereen werkend voor iedereen, en het geld afgeschaft.

Al weten we, dat zulke kolonies in de practijk door allerlei oorzaken zijn mislukt, toch is het vraagstuk van het loon en de gelijkheid of ongelijkheid van inkomen, geen vraagstuk, dat een Nederland met socialistische ordening uit de weg kan gaan.

Maatschappij moet groeien.

Die vroegere kolonies waren min of meer (meer „meer” dan „min”) *utopische* instituten. De stichters begonnen met een schone lei, tenminste, dat dachten ze.

Zoals iemand in een werkplaats zegt: „Ik ga een stoel maken”, zo zeiden zij: „Wij gaan een ideale maatschappij vormen”.

Maar zo gemakkelijk gaat het in de werkelijkheid niet.

Maatschappijvormen moeten groeien uit vorige vormen. Zij moeten aansluiten bij een zekere ontwikkeling in de maatschappelijke verschijnselen.

Het Plan van de Partij van de Arbeid schetst een tijdperk in de maatschappelijke ontwikkeling.

Men heeft het verschil tussen revolutie en evolutie wel eens geestig als volgt uitgedrukt: evolutie is een revolutie met toestemming van de meerderheid des volks.

In die zin is het Plan van de Partij van de Arbeid een revolutionair plan. Het geeft een beeld van een maatschappij, die in beginsel volkomen verschillend zal zijn van de kapitalistische.

Maar het uitgangspunt is *geleidelijkheid*; geen gewelddadige omwenteling.

Geleidelijke groei, *met instemming van de meerderheid des volks*, naar een maatschappij, die in het Beginselprogram van de Partij van de Arbeid als volgt is geschetst:

een economisch bestel zonder klassentegenstellingen.

Zoekend naar een regeling van het vraagstuk ener zo rechtvaardig mogelijke verdeling van het inkomen, hebben we ons dus eerst te vergewissen van de ontwikkeling, die deze zaken in de laatste jaren hebben doorgemaakt.

Want ook de „inkomsten-verhoudingen” behoren tot de dingen, die in onze maatschappij aan verandering onderhevig zijn. En het zijn geen kleine veranderingen.

**Eerlijk zullen we alles delen
Ik een beetje meer dan jij.**

Het vraagstuk is niet eenvoudig.

Maar we willen proberen het zo simpel mogelijk uit te leggen. We zullen dan niet altijd aan het gevaar van oppervlakkigheid kunnen ontsnappen. Dat behoeft niet zo erg te zijn, wanneer de lezer slechts weet, dat we niet meer dan enkele hoofdlijnen kunnen aangeven. Wil hij dieper op de vraagstukken ingaan, dan moeten wij hem naar de officiële tekst van Plan en naar de vakliteratuur verwijzen.

Om te beginnen spreken we af, dat er twee „soorten” inkomens zijn. Namelijk:

ten eerste: het inkomen, dat we allemaal samen verdienen. U en

w buurman en de mensen in Groningen, in Maastricht — overal in Nederland. Dat bedrag, dat we allemaal samen verdienen, noemen we: *het nationale inkomen*;

ten tweede: het bedrag, dat U aan het eind van de week in Uw loonzakje of salariszakje vindt. Dat is het *persoonlijk inkomen*.

Die twee moeten we goed uit elkander houden, anders gaat het ons duizelen.

Vraag:

Hoe groot is het nationale *inkomen* van Nederland?

Antwoord:

In 1950 was dat 18.470.000.000 guldens (achttien duizend vierhonderd zeventig maal een miljoen gulden). Dat is niet zo'n heel klein beetje.

Vraag:

Hoeveel inwoners telde Nederland in dat jaar 1950?

Antwoord:

Rond tien miljoen.

Vraag:

Als dat nationale inkomen nu eens voor niets anders werd gebruikt en *gelijkelijk* onder die tien miljoen Nederlanders was verdeeld, hoeveel zou elk dan hebben verdiend?

Antwoord:

Volgens Bartjes: is dat f 1.847.—.

Let wel, onder *alle* Nederlanders, dus mannen, vrouwen, zuigelingen, grijsaards, zieken en gezonden, elk zou stuk voor stuk f 1.847.— hebben ontvangen.

Rijk en arm.

We weten wel, dat het nationale inkomen ongelijk over de burgers is verdeeld. Maar *hoe* ongelijk is het verdeeld?
Hoe?

We beginnen bij de rijke pieten.

In 1938 waren 400 Nederlanders bij de belasting aangeslagen voor een inkomen hoger dan honderdduizend guldens per jaar.

In 1948 was hun aantal tot 500 gestegen.

En dan gaan we van de rijke pieten met een sprong naar de leden van de smalle gemeente.

In 1938 waren rond een miljoen mensen in Nederland aangeslagen voor een inkomen beneden f 2.000.— per jaar.

In 1948 was dat aantal gestegen tot een flink eind over de twee miljoen.

Nu moeten we even oppassen voordat we uit deze getallen gevolgtrekkingen gaan maken.

Want deze gegevens hebben betrekking op de lieden, die aangeslagen zijn in de inkomstenbelasting.

Van de *gezinsinkomens* zeggen de cijfers ons niet veel. Want in heel wat gezinnen is meer dan één kostwinner.

Hoe staat het nu met die gezinsinkomens?

Precies weet niemand dat. Maar in 1938 heeft men wel een officiële schatting bekendgemaakt. Die is erg leerzaam.

Beneden	f 800.—	per jaar ink. hebben	333.000 gezin.
	van f 800.— — f 1.400.—	„	513.000 gezin.
	van f 1.400.— — f 1.800.—	„	306.000 gezin.
	van f 1.800.— — f 2.300.—	„	284.000 gezin.
	van f 2.300.— — f 3.000.—	„	240.000 gezin.
	van f 3.000.— — f 4.000.—	„	156.000 gezin.
	van f 4.000.— — f 6.000.—	„	98.000 gezin.
boven	f 6.000.—	„	65.000 gezin.

We zien dus, dat ook de gezinsinkomens een grote mate van ongelijkheid vertonen.

Nu staat één ding wel vast.

Namelijk, dat tussen 1938 en 1948 de „spreiding” van inkomens enigszins verbeterd is, vooral door de regeringspolitiek. Dat wil zeggen: de hoogste en de laagste groep zijn een tikje dichter bij elkander gekomen.

Maar de ontwikkeling na 1948 schijnt weer in de andere richting te gaan.

De belasting helpt een handje.

In ons land (en ook in andere landen) bestaat een systeem van belastingheffing, dat men „progressief” noemt. Dat wil zeggen:

wie een klein inkomen heeft, betaalt per gulden minder centen aan de belasting, dan iemand, die een groot inkomen geniet. En wie onder een zeker bedrag aan inkomen heeft, is helemaal vrijgesteld.

Vraag:

Hoe werkt die progressieve belastingheffing nu in de werkelijkheid?

Antwoord:

In 1941 betaalde iemand, die een groter inkomen had dan f 10.000.— per jaar *gemiddeld* dertig cent van elke gulden aan belasting.

In datzelfde jaar betaalde iemand, die een inkomen had beneden f 10.000.— per jaar zeven cent van elke gulden aan belasting.

Dat was in 1941.

Maar na 1945 is dat stelsel belangrijk gewijzigd.

De hoge inkomens betalen meer centen van elke gulden aan de belasting dan in 1941.

Dat betekent dus *eigenlijk*, dat de afstand tussen de hoge en de lage inkomens door middel van de belastingdruk kleiner is geworden.

U verdient meer dan U verdient.

Dat staat daar zo gek: U verdient meer dan U verdient. Maar het is de waarheid. We zullen U uitleggen hoe dat in elkander zit.

De regering int belastingen.

Wat doet ze daarmee?

Heel eenvoudig: ze geeft dat geld weer uit.

„De overheid geeft en neemt”, heeft Prof. Lieftinck eens gezegd. Zo is het precies.

Ze geeft geld uit voor het doen verrichten van werken. Ze betaalt salarissen. Zo komt, langs een omweg, een deel van het belastinggeld weer bij de burgers terug.

en deel van de belastinggelden (een groot deel) wordt door de overheid weer uitgegeven aan:

sociale voorzieningen van allerlei aard.

Denk maar eens aan de pensioenuitkeringen, aan de ouderdomsvoorziening van Minister Drees, aan toeslagen op levensmiddelen, aan onderwijs, aan gezondheidszorg, enzovoorts enzovoorts.

Dat zijn allemaal overheidsuitgaven, die ten goede komen aan de grote massa der burgers in de eerste plaats. De hoogst aangeslagenen vallen er niet buiten.

Maar omdat het aantal der hoog-aangeslagenen in verhouding tot anderen klein is, komen we tot deze slotsom:

van de belastingpenningen geeft de overheid meer aan de laag-aangeslagenen dan aan de hoog-aangeslagenen. (In de officiële tekst van het Plan vindt U daar belangwekkende cijfers over.)

We zijn dus nu gekomen tot de volgende slotsom:

door het voeren van een vooruitstrevend beleid kan de overheid de spreiding van de inkomens bevorderen.

Het Plan van de Partij van de Arbeid gaat nu uit van de grondgedachte, dat het de taak van de overheid is deze spreiding tot een toelaatbare hoogte op te voeren.

Het kenmerk van een vooruitstrevend regeringsbeleid, zoals de Partij van de Arbeid voorstaat (en sinds 1945 in de werkelijkheid heeft verwezenlijkt) drukt men meestal uit met deze woorden:

herverdeling van het nationale inkomen.

Die herverdeling is al een eind gevorderd. Daarom konden we schrijven: U verdient meer dan U verdient.

Maar we zijn er nog lang niet.

Vaste maatstaven.

In een socialistisch geordend Nederland zal de verdeling van het nationale inkomen meer geschieden naar normen, die een zo groot mogelijke rechtvaardigheid kunnen waarborgen.

Deze maatstaven zijn: een vergaande beperking van het arbeidsloos inkomen.

Er moet een zeker verband blijven bestaan tussen de grootte van de beloning en van de geleverde hoeveelheid werk en de hoedanigheid van dat werk. (Een groot verschil in loon, samenhangend met de prestatie wordt dus aanvaard.)

Loon naar behoefte zal als uitsluitende maatstaf worden afgewezen. Maar er moet een loonsysteem komen, dat een redelijk minimum bestaan waarborgt aan ieder, die werken wil. Een eenvormig *grondloon*, dus genoeg voor het redelijke levensonderhoud voor een gemiddeld gezin, waarbij vooropgesteld wordt, dat aan zekere eisen van geneeskundige verzorging, opvoeding en culturele ontspanning uit dat grondloon kan worden voldaan.

Drie mogelijkheden.

De wereld onzer dagen wordt verdeeld door drie grote meningsverschillen omtrent de wijze, waarop de maatschappij moet worden ingericht, in economisch opzicht.

Tussen deze drie meningen zijn allerlei schakeringen mogelijk. Maar altijd weer komt men op de drie hoofdmeningen terug.

Daar zijn ten eerste degenen, die de leuze van de vrije economie aanheffen.

Degenen, die tot deze richting behoren, weten, dat de klok niet achteruit gezet kan worden.

Ze weten, dat de tijd voorbij is, waarin het „laat maar waaïen, laat maar lopen” als stelregel voor het maatschappelijk leven kon gelden.

Zij ontkennen dan ook geenszins, dat het ongebreidelde, het „vrije” kapitalisme oceanen van bloed en tranen over de mensheid heeft uitgestort.

Zij zijn echter bereid alle uitwassen van het kapitalisme op de koop toe te nemen, omdat zij geen andere keus zien dan de handhaving van dat kapitalistische stelsel.

Tweede mogelijkheid:

De tweede groep in de meningenstrijd onzer dagen wordt gevormd door de communisten. In staatkundig opzicht zijn de communistische partijen in de verschillende landen verlengstukken van de Sovjet-regering.

Zij menen, dat de kapitalistische staat gedoemd is te verdorren en af te sterven. Zij willen dat afstervingsproces verhaasten.

Op de puinhopen van staat en maatschappij willen de communisten dan hun heilstaat stichten, door middel van de dictatuur van een kleine voorhoede van het proletariaat —, maar zoals de praktijk geleerd heeft, met dwang en dwingelandij.

Onze mogelijkheid:

Het democratisch socialisme wijst zowel de opvattingen van de hand van degenen, die het vrije kapitalisme zoveel mogelijk willen herstellen, als de opvattingen en methoden der communisten.

Het legt in gelijke mate de nadruk op democratie en socialisme.

Democratische socialisten noemen de leden van de Partij van de Arbeid zich ter onmiddellijke en duidelijke onderscheiding van de communisten, die zich ook socialisten noemen, maar geen democraten zijn.

Democratische socialisten noemen de leden van de Partij van de Arbeid zich, omdat zij streven naar een klassenloze maatschappij, waarin het gemeenschapsbelang zal worden gediend volgens beginselen van hoge zedelijke orde.

Bij het ontwerpen van dat Plan heeft de gedachte vooropgestaan: *het democratisch socialisme wil het huis, waarin wij wonen (de maatschappij) grondig veranderen. Maar onderwijl moeten wij erin kunnen blijven wonen.*

Grondige veranderingen!

Radicale veranderingen!

Dat wil zeggen, veranderingen aan de radix, aan de wortel van de maatschappij!

De Partij van de Arbeid wil deze hervormingen langs democratische weg tot stand brengen.

Met instemming van de meerderheid en een zo groot mogelijk deel van het volk.

Langs vreedzame weg.

Maar doordat zij het maatschappelijk stelsel aan de wortel wil veranderen, is de Partij van de Arbeid een radicale partij. Zij is hervormingspartij.

Zo staan de drie verschillen van inzicht in onze wereld tegenover elkander.

De grondgedachten van het Plan van de Partij van de Arbeid zijn op hervormingen gericht en tegelijkertijd zullen die hervormingen, indien zij worden verwezenlijkt, het kapitalisme zelf radicaal veranderen.

Zij „lappen het kapitalisme niet op”. Zij wijzigen het in beginsel.

Een afstemming der voortbrenging naar de behoeften is niet slechts een hervorming.

Tegelijkertijd betekent verwezenlijking van deze gedachte een beslissende breuk met de kapitalistische gedachtenwereld, waarin voortbrenging om de winst voorop staat.

Een regeringsbeleid, waarin de overheid de morele plicht aanvaardt, zekerheid van bestaan te waarborgen voor iedereen, is tegelijkertijd een hervorming en een principiële verandering in de taak van die overheid.

Het is om die redenen, dat de Partij van de Arbeid voor de verwezenlijking van haar Plan een beroep doet op allen, die zoals wij van radicale anti-kapitalistische gezindheid zijn vervuld en die, ter verwezenlijking van een beter maatschappelijk stelsel, evenals wij, onverzwakt aan de democratie en de democratische methoden vasthouden.

OP DE HOOFDZAKEN KOMT HET (STEEDS) AAN.

Dit boekje is als 't ware de beschrijving van een lange tocht.

We hebben onze (denkbeeldige) tocht ondernomen, omdat het ons op de plaats waar we waren (het kapitalisme) niet zo best beviel.

We hadden nog al iets aan te merken op dat kapitalisme. (Wat we precies tegen het kapitalisme hadden, hebben we in de hoofdstukken 1, 2, 3 en 4 afgesproken).

Toen hebben we tegen elkander gezegd: we gaan samen de lange weg verkennen, die e r g e n s a n d e r s h e e n v o e r t.

„E r g e n s ” a n d e r s h e e n !

Hoe dat „ergens” aan het einde van die lange weg e r p r e c i e s z a l u i t z i e n , w i s t e n w e n i e t .

E n . . . d a t w e t e n w e n ó g n i e t .

Want de gave der voorspelling is slechts weinig mensen geschonken.

Maar een paar dingen weten we wel.

Ten eerste:

de weg, die we gaan, is de weg d e r v r i j h e i d . (Want als we de kwalen van het kapitalisme kwijt zouden raken, en we zouden er ons de ziekte der dictatuur mee op de hals halen, zijn we van de regen in de drup geraakt).

Ten tweede:

de weg, die we gaan, kan voeren naar een maatschappij met socialistische trekken.

Terwijl we de weg verkenden, hebben we immers geleerd, dat de maatschappij verandert.

Dat in de maatschappij gaandeweg verschillende socialistische vormen ontstaan.

Zo groeit de nieuwe maatschappij.

Dat alles hebben we gevonden.

De maatregelen, die het Plan aangeeft, sluiten aan bij de ontwikkeling der maatschappij.

Dat is de grote kracht van het Plan.

De maatregelen, die het aangeeft, zijn niet in een studeerkamer kunstig bedacht. Neen, ze zijn door knappe koppen, die de werkelijkheid steeds voor ogen hadden, ontworpen.

Hen heeft de gedachte geleid: de groei van de maatschappij gaat in de richting, die we aangeven.

Het Plan geeft dan aan hoe men bij die groei wil aansluiten.

Hoe de Partij van de Arbeid meent, dat deze groei kan worden bevorderd en versneld.

Laten we, wat we bedoelen, met een andere vergelijking nog eens uitleggen.

We zijn als het ware een bouwheer, een man, die aan een bouwmeester opdracht heeft gegeven een huis te ontwerpen.

Nu worden hem een stel tekeningen op tafel gelegd.

Tekeningen van onderdelen.

Van kamers.

Van gangen.

Tekeningen met bijzonderheden van ramen en deuren en wat niet al.

„Stop” zegt de bouwheer tot de bouwmeester, „voordat we verder gaan, wil ik eerst weten hoe het gehele gebouwer uit ziet. Wat zijn de hoofdtrekken.”

Op de hoofdzaken komt het (steeds) aan.

Die hoofdtrekken kunnen we nu ook herkennen in het Plan. Want ze volgen zonneklaar uit de ontleding van het kapitalisme.

De tekortkomingen van het kapitalisme moeten in een maatschappij met socialistische ordening verdwenen zijn.

En dus weten we wat de hoofdtrekken van het Plan zijn:

hoofdtrek nummer één: bestaanszekerheid bij een behoorlijk levenspeil en redelijke verdeling van het inkomen

hoofdtrek nummer twee: gelijke kansen tot het deelnemen aan het leven van de gemeenschap

hoofdtrek nummer drie: geen uitoefening van macht zonder de plicht daarvoor verantwoording af te leggen

hoofdtrek nummer vier: opbouw van een cultuur, die in de gemeenschap wortelt

hoofdtrek nummer vijf: opbouw van een geordende internationale gemeenschap.

Nu kunnen we dus verder gaan op onze tocht. Dat doen we in het volgende hoofdstuk: Hoofdstuk X: „Luilekkerland bestaat niet.”

HOOFDSTUK X.

LUILEKKERLAND BESTAAT NIET.

Nergens in de wereld komt welvaart uit de lucht vallen — en zeker niet een welvaart, die steeds groter wordt.

En nergens in de wereld is de vruchtbaarheid van de grond zo groot, dat de welvaart vanzelf omhoogschiet — en, alweer, zeker niet een welvaart, die steeds groter wordt.

In de Arabische sprookjes gaat de luiwammes onder de vijgenboom liggen. Als hij honger heeft, strekt hij een hand uit en grijpt een afgevalen vijg.

Hij eet vijgen en hij slaapt.

Dat is de indeling van de dag van de luiwammes . . . in het sprookje.

Maar zulke verhaaltjes gelooft men alleen maar in de kinderkamer.

Luilekkerland bestaat niet.

De bevolking van de wereld neemt toe.

En . . . de eisen, die de mensen zelf aan het leven stellen worden niet kleiner. Gelukkig maar.

De koelie in Azië, die vroeger van een handje rijst moest leven, verlangt een groter deel van de volheid der aarde.

De bron van welvaart is: arbeid.

Wie wil, dat het de wereld goed gaat en dat de mensen op de wereld een dragelijk leven kunnen leiden, die moet *werken*.

Wanneer het Plan van de Partij van de Arbeid voor het volk van Nederland een maatschappelijk bestel wil verwezenlijken, dat groter welvaart biedt . . . *dan moet er gewerkt worden*.

Dan moet er worden voortgebracht.

Van alle maatregelen van het Plan van de Partij van de Arbeid komt weinig terecht, indien de voortbrenging niet kan worden opgevoerd.

Ontdaan van alle bijkomstigheden wil het Plan het volgende:

het wil de koek, die we als Nederlanders samen hebben op te eten, groter maken;

het wil, dat de koek eerlijk en rechtvaardig wordt verdeeld.

Het ene is niet te scheiden van het andere.

Dus is het gehele Tweede deel van het Plan gewijd aan die uiterst belangrijke vraag: hoe bereiken we, dat de voortbrenging in Nederland wordt vergroot?

Degelijke kost.

Dat tweede deel van het Plan is geen eenvoudige kost voor oppervlakkige lezers.

Het behandelt namelijk in onderdelen de maatregelen, die in verschillende bedrijven in ons land genomen moeten worden om de voortbrenging te vergroten.

Wij zullen in deze toelichting op het Plan opzettelijk nalaten de bijzonderheden te vermelden, die het Plan aan elk der behandelde bedrijven wijdt.

Lezers, die er belang in stellen, moeten we naar de officiële tekst

van het Plan verwijzen. Daar vinden ze alle bijzonderheden over:

industrie (bijvoorbeeld ook over vrouwenarbeid)

landbouw

verkeer en vervoer

voorziening met gas en electriciteit

volkshuisvesting

ambacht

handeldrijvende middenstand

intellectuele middenstand

en dergelijke.

Dit tweede deel van het Plan vormt uitermate boeiende leesstof.

De landbouwer zal „zijn” hoofdstuk in de oorspronkelijke bewoordingen willen lezen.

En dat geldt ook voor de andere groepen der bevolking.

Voor de bijzonderheden van dit tweede deel verwijzen we dus de lezer naar het Plan zelf.

Wat is een „gunstig” klimaat?

Er zijn echter een paar hoofdzaken in dat tweede deel, die voor iedereen van even groot belang zijn.

Het Plan vermeldt die enkele malen in woorden, die niet misverstaan kunnen worden.

Het vraagstuk van de vergroting der voortbrenging hangt van drie vragen af, namelijk:

hoe krijgt ons land gelegenheid meer arbeidskrachten aan het werk te zetten?

hoe krijgt ons land de beschikking over de middelen om onze technische toerusting (machines en dergelijke) zo groot mogelijk te maken?

hoe richten we de voortbrenging in zó, dat er inderdaad meer voortgebracht wordt?

Er zijn mensen in ons land, die op deze vragen een gemakkelijk antwoord kant en klaar hebben liggen.

Ze zeggen:

„Schei maar uit met al die geleerdheden. Als je wilt, dat het ons land goed gaat, heb je maar voor één ding te zorgen. Namelijk, dat de ondernemers *verdiene*n — dat er winst wordt gemaakt — liefst een zo groot mogelijke winst... en je zult zien, dan loopt alles weer best.”

Daarop antwoorden wij:

„Met deze kapitalistische leerstelling is het in het verleden misgegaan, hopeloos mis!”

Maar voegt het Plan er aan toe, wilt ge werkelijk meer voortbrenging, schep dan een „maatschappelijk gunstig klimaat”.

Wat betekent die uitdrukking: „maatschappelijk gunstig klimaat?”

Ten eerste: voor de massa der bevolking een redelijk peil van het bestaan;

ten tweede: een betere verhouding tussen de verdeling van vermogens en inkomens;

ten derde: uitoefening van macht in staat en maatschappij volgens democratische beginselen;

ten vierde: gelijke kansen voor iedereen in de maatschappij;

ten vijfde: de mogelijkheid tot ontwikkeling en ontplooiing van de mens;

Een van de belangrijkste gevolgtrekkingen, die in dit tweede deel van het Plan worden gemaakt luidt:

Nederland zal pas werkelijk een groter voortbrenging deelachtig kunnen worden, wanneer dit gunstige maatschappelijke klimaat verwezenlijkt zal zijn.

DE DINGEN VAN DE GEEST.

Tot dusver hebben wij in dit boekje vrij dikwijls gesproken over dingen van stoffelijke aard. Maar voortdurend stond ons voor ogen: het gaat, ten slotte, om de mensen en de dingen van de geest.

Wij zijn dan nu genaderd tot de vraagstukken van gemeenschap, kunst, cultuur, onderwijs en dergelijke.

Die gaan we behandelen in de volgende hoofdstukken:

HOOFDSTUK XI.

HET GAAT OM DE MENS.

★

HOOFDSTUK XII.

CULTUUR MOET EEN GRONDSLAG HEBBEN.

★

HOOFDSTUK XIII.

GEZINSMENS EN GEMEENSCHAPSMENS.

★

HOOFDSTUK XIV.

DE MENS WIL VERZORGD WORDEN.

★

HOOFDSTUK XI.

HET GAAT OM DE MENS.

We hebben een portier gekend van een groot bedrijf. De man was wat men pleegt te noemen: een reuzen-type. Met een soort oubollige grappasserij speelde hij graag voor namaak-wijsgeer.

Op zekere dag werd hem gevraagd:

wat is geluk?

Hij dacht even na, en antwoordde toen:

„Als ik op een vrije dag midden in de zomer in het gras van de dijk lig en zo in de verte kijk en ik denk bij me zelf: *nou is er in de hele wereld geen mens, die een cent aan je verdient... dat is oeluk.*”

Dat was nu wel erg grappig gezegd, maar wat betekent het in de werkelijkheid?

Laat ons de gemoedsgesteldheid van deze portier eens nader ontleden.

Wanneer iemand iets aan hem verdient, voelt hij zich ongelukkig. Gelukkig voelt hij zich, wanneer hij weet, dat *niemand* iets aan hem verdient.

Met een vreemd woord gezegd: geluk heeft voor hem geen positieve inhoud.

Onder „geluk” verstaat hij hoofdzakelijk iets van *ontkennende* aard.

Ontleden we zijn gemoedsgesteldheid verder, dan zien we, dat het begrip „geluk” voor hem in de eerste plaats *stoffelijke* betekenis heeft.

Er komt „verdienen” aan te pas.

De kern van het „geluksgevoel” ligt voor hem in het uitgebuit zijn of niet-uitgebuit zijn.

Zodat we tot de slotsom komen, dat deze grappenmaker in de grond van de zaak nooit een werkelijk gelukkig mens kan zijn.

Hij voelt zich altijd een beetje meer of een beetje minder ongelukkig.

„Menselijk welzijn” in de wijdeste zin van dat woord kent hij niet.

Menselijk welzijn heeft een veel rijker betekenis dan deze portier aan het begrip „geluk” gaf.

Menselijk welzijn heeft veel uitstaande met de ontplooiing van de mens.

Ontplooiing in velerlei opzicht!

Niet alleen op stoffelijk gebied.

Ook op het gebied van de geest. En van karakter.

Ontplooiing wil immers zeggen: elke plooï gaat er uit en de mens vertoont zich in de volle schoonheid van karakter, verstand en geest.

Wanneer herhaaldelijk in het Plan wordt gezegd:

het gaat om de mens

... betekent dit, dat volledige ontplooiing van de mens hoofdoogmerk van het Plan is.

Geen misverstand.

Nu moeten we oppassen, dat we ons niet té eenvoudig gaan uitdrukken. Want dan komen de misverstanden in de wereld.

Wij schreven: hoofddoel van het Plan is de volledige ontplooiing van de mens.

Daar moeten we nu toch dieper op ingaan.

Wij, democratische socialisten, zijn van oordeel, dat in een wereld, waar maatschappelijke rechtvaardigheid heerst, de mens gelegenheid krijgt tot die volledige ontplooiing.

Dat is de diepste wrijfveer van ons streven naar zo'n wereld.

Maar de Partij van de Arbeid zegt niet en nergens: *hoe* die ontplooiing-zelf zal moeten zijn.

De wijze, waarop elk mens zijn eigen persoonlijkheid tot volledige ontplooiing zal brengen, is een zaak, waarvoor hij zelf in de eerste plaats verantwoordelijkheid draagt.

Die wijze hangt ten nauwste samen met de levensbeschouwing van elke mens.

Het Plan van de Partij van de Arbeid begeeft zich niet op het terrein van de levensbeschouwingen.

Daarom laat het, opzettelijk na, aan te geven *hoe* de menselijke persoonlijkheid zich zal ontplooien, wanneer de maatschappij in socialistische zin geordend zal zijn.

In het democratische socialisme is immers plaats voor mensen van verschillende levensbeschouwing.

Daarom staat er in het Beginselprogramma van de Partij van de Arbeid:

„De Partij staat open voor personen van zeer verschillende levensovertuiging, die instemmen met haar beginselprogramma. Zij erkent het innig verband tussen levensovertuiging en politiek inzicht en waardeert het in haar leden, als zij dit verband ook in hun arbeid voor de Partij duidelijk doen blijken. Zij verwerpt echter principieel, en voor de tegenwoordige verhoudingen in Nederland ook praktisch, de organisatie van het politieke partijleven op de grondslag van een godsdienstige belijdenis (antithese). Ter verdieping en verrijking van het geheel der socialistische gedachte en beweging, geeft de Partij binnen haar organisatie gelegenheid tot het oprichten van werkgemeenschappen op de grondslag van de levensovertuiging.”

Het spreekt vanzelf, dat dit beginselprogramma richtsnoer geweest is bij het opstellen van het Plan van de Partij van de Arbeid. Daarom laat het Plan aan elk mens over *hoe* hij straks zijn persoonlijkheid zal ontplooien.

Maar *wél* geeft het Plan aan:

op welke wijze de maatschappij kan worden ingericht.

Zó ingericht, dat elke mens volle gelegenheid krijgt in vrijheid te streven naar de volle ontplooiing van zijn persoonlijkheid.

Toen we, in de eerste vier hoofdstukken van dit boekje, het kapitalisme onderzochten, zijn we immers tot de slotsom gekomen:

het kapitalisme belemmert op duizenderlei wijze de volle ontplooiing van de menselijke persoonlijkheid.

Het verschil tussen het kapitalisme en de maatschappij, die komt, is juist, dat straks in vrijheid gelegenheid zal zijn die ontplooiing te verwezenlijken.

Als het er op aan komt is dát de diepste kern van het verschil tussen de wereld van gisteren en de wereld van morgen. Daarom hebben we het volste recht te zeggen, dat een maatschappij, waarin maatschappelijke

rechtvaardigheid heeft gezegevierd, een wereld zal zijn van hoger zedelijke orde.

Wat is cultuur?

In de eerste jaren van de onbeholpen socialistische beweging van Nederland, werd op vergaderingen van arbeiders dikwijls voorgedragen uit Vorstenschool van Multatuli. Vooral de beroemde samenspraak, waarin de woorden voorkomen:

*„Het volk is laag gezonken, moeder,
Kunst en schoonheid gaan ten onder
In een poel van smartelijk lijden.”*

Op de diepe bodem van de strijd voor een centje meer en een uurtje minder, lag altijd het verlangen naar een maatschappelijke orde, waarin de geestelijke goederen der mensheid toegankelijk zouden zijn voor allen.

Het verlangen naar een ruim aandeel in de cultuur.

Wat is cultuur?

Het Plan antwoordt op die vraag:

„Feitelijk is „cultuur” het gehele samenstel van menselijke verworvenheden: alles wat de mens geschonken is en wat hij heeft gemaakt, taal, maatschappelijke en politieke instellingen, techniek, zeden, omgangsvormen en onderlinge waarden, godsdienst, kunst, wetenschap.”

Het Plan houdt zich in het derde deel uitvoerig bezig met vraagstukken van cultuur en gemeenschap.

Daarbij heeft men het oog op:

het geheel van geestelijke waarden en producten ... op de cultuuroverdracht in en buiten de school, op de ontspanning, op de wetenschap en de kunst.

Dat wil dus zeggen:

cultuur omvat de geestelijke goederen, de kunst en het onderwijs en de wetenschap.

Krijgen in onze dagen alle mensen volle gelegenheid hun deel te hebben in de groeiende cultuur?

De ontwikkeling van de maatschappij heeft er toe geleid, dat de banden, die in vroeger eeuwen de mensen met een eigen beperkte cultuur verbonden, losser zijn geworden.

Zeker, de techniek verschaft in sommige opzichten de mens meer kansen tot ontplooiing dan vroeger.

Maar het is niet alles winst. Er is veel schijn-winst bij.

De maatschappij wordt steeds ingewikkelder.

Schoolse kennis krijgt in onze dagen dikwijls meer betekenis dan gaafheid van karakter.

Het onderwijs wordt gericht op verstandelijke dingen.

Professor van der Leeuw heeft van dat onderwijs gezegd, het „brengt ons noch tot cultuur, noch tot elkander, noch tot God.”

De mens, zonder deel in de cultuur, vereenzaamt in een overvolle wereld.

Kunstenaars in de knel.

Veel kan men van de vaderlandse geschiedenis vergeten zijn, maar vrijwel elke Nederlander kent de naam van Rembrandt en Vondel. Kunstenaars vormen een der rijkste bezittingen van een volk.

Een volk, dat geen kinderen bezit, die tot het scheppen van kunst in staat zijn, is een arm volk.

Wanneer we, in gedachten, in de geschiedenis teruggaan, vinden we de namen van kunstenaars als mijlpalen, die ons de weg wijzen in het landschap.

Als de namen van veldheren vergeten zijn, staan de kunstwerken in onze musea om ons te herinneren aan de mannen, die hun tijd door hun kunstenaarsschap gestalte hebben gegeven.

En hoe is het dan in onze maatschappij met de kunstenaars gesteld?

In 1951 stelde het Prins Bernhardfonds een onderzoek in naar de welstand van kunstenaars.

Van elke honderd beeldende kunstenaars (schilders, beeldhouwers en dergelijke) hadden er tachtig een inkomen *lager* dan twee duizend gulden per jaar. Dat wil zeggen: een inkomen *uit hun kunst*.

De meeste kunstenaars moesten proberen „iets bij te verdienen”. Wat leverde dat op?

Van de honderd dezer kunstenaars kwamen zeven en zestig, *bijvoorbeeld meegerekend*, niet boven de drie duizend gulden per jaar.

Als regel is de beeldende kunstenaar, die ouder is dan 70 jaar, een man, die in behoeftige omstandigheden verkeert.

Deze cijfers leren niet slechts hoe slecht de kunstenaar persoonlijk er aan toe is.

Zij leren ook, dat er in onze maatschappij de mogelijkheid ontbreekt de kunstenaar de hem toekomstige plaats te verzekeren.

Niet met noodmaatregelen, zoals steun voor dit of steun voor dat.

Maar een plaats waar hij, redelijkerwijs gesproken, vrij en onbekommerd aan zijn schoonheidsdrang op scheppende wijze uiting zal kunnen geven.

De vraag is: hoe richten we de maatschappij zo in, dat het volk behoefte krijgt aan cultuur en kunst.

Pas als we deze beheersende vraag hebben beantwoord, kunnen we het vraagstuk van de kunstenaar en zijn menselijk welzijn oplossen.

Oplossen, doordat volk en kunstenaar deel zijn van één gemeenschap.

Schoolse kennis is betrekkelijk.

In het Plan van de Partij van de Arbeid staat een zin, die wij met grote letters aan de ingang van elke Middelbare of Hogeschool zouden willen gebeiteld zien:

„Een academisch gegradueerde¹⁾ is niet automatisch²⁾ een cultuurdrager.”

Deze uitspraak hangt samen met de opvatting, dat voor alle mensen gelijke kansen op ontplooiing moeten bestaan.

Voorheen waren het middelbaar en het hoger onderwijs slechts voor bepaalde groepen toegankelijk.

Daardoor werd een band gelegd tussen de cultuur en de kleine

¹⁾ Academisch gegradueerde = iemand, die aan een Hogeschool een graad (titel) heeft verworven. ²⁾ Automatisch = vanzelf.

bevoorrechte groepen, welker kinderen toegang tot het hoger onderwijs konden verkrijgen.

Wil men echter komen tot een groter spreiding van cultuur, dan moet er in onze maatschappij een sneller doorstroming van krachten plaats vinden.

Tegen een dergelijke gedachte rijst in vele kringen verzet.

Daar hecht men grote waarde aan de samenbindende kracht, die van groepsverband en overgeleverde gewoonten en gebruiken (vreemd woord: *tradities*) uitgaat.

Daar zegt men: als iedereen zo maar toegang kan krijgen tot middelbaar en hoger onderwijs, dreigen de belangrijke culturele tradities verloren te gaan.

Tegen deze gedachtenwereld neemt het Plan scherp stelling met de woorden, die wij reeds aanhaalden:

„Een academisch gegradueerde is niet automatisch een cultuurdrager.”

Het Plan werkt die stelling verder uit.

Cultuur bestaat op grond van het besef van cultuur, dat in een bepaald geslacht van mensen werkzaam aanwezig is.

Dat besef moet worden overgedragen en doorgegeven.

De ontvankelijkheid voor dat besef is *niet* in de eerste plaats een zaak van hersens en goede wil.

Belangrijker is: levensstijl en innerlijke beschaving.

De gevaarlijke „specialisten”.

Om nog een andere reden is het gewenst, dat in onze maatschappij een sneller doorstroming plaats vindt.

De gehele maatschappelijke ontwikkeling leidt er toe, dat „de specialist” een overheersende plaats dreigt te gaan innemen.

Een „specialist” is een man, die zich op één bijzonder deel van kennis of wetenschap of vaardigheid heeft geworpen.

Van dat ene bepaalde onderdeel weet hij, bij wijze van spreken, alles.

Zulke specialisten vindt men overal.

In het bedrijfsleven.

In het overheidsapparaat.

In leger, vakbeweging, politieke partijen en culturele organisaties.

Op het gebied van propaganda en reclame.

Door hun plaats zouden deze mensen een overheersende invloed kunnen gaan uitoefenen.

Dat zou de democratie afbreuk kunnen doen.

Er is over het vraagstuk van de specialisten door velen ernstig nagedacht.

Sommigen hebben zelfs voorspeld, dat een „dictatuur van specialisten” op komst zou zijn, ja reeds min of meer verwezenlijkt zou zijn.

Het Plan van de Partij van de Arbeid geeft zich aan dergelijke sombere verwachtingen niet over.

Maar het onderkent toch wel degelijk het gevaar.

Het zeet terecht: „de technisch-economische ontwikkeling maakt het onvermijdelijk, dat op sleutelstellingen grote macht wordt samengetrokken.”

Daarom is een van de belangrijkste vragen: wie zullen die sleutelstellingen gaan bezetten?

Dat is een vraag van: onderwijs... of anders gezegd van: *toegang* tot het onderwijs... of nog anders gezegd: van doorstroming in onze maatschappij.

Leidende gedachte.

Wij hebben dus nu gevonden, dat in dat ene woord „cultuur” de vraagstukken van gemeenschap, kunst, onderwijs en wetenschap elkander op vele punten raken.

Bij de behandelning van deze onderwerpen rijzen nog allerlei andere vragen.

Die gaan we in dit boekje niet allemaal opsommen.

Het is een uitermate moeilijk terrein.

Men komt slechts werkelijk uit de vraagstukken, indien men ze beziet in hun samenhang met vraagstukken van andere orde.

De grote veraienste van het Plan van de Partij van de Arbeid is, dat het deze onderwerpen beziet volgens één leidend beginsel.

Wie ernstig over deze onderwerpen nadenkt, is geneigd de grens tussen de *voorwaaraen* tot ontplooiing aan de ene kant, en de *wijze* van ontplooiing van de mens aan de andere kant, niet altijd scherp in het oog te houden.

Dat kan vaak ook niet anders.

Want zodra men *uit* de wereld der bespiegelingen *in* de wereld der werkelijkheid treedt, wil men aangeven wat men *uiteindelijk* wil.

En dan spreekt de levensbeschouwing een ernstig woordje mee.

In deze omstandigheden kan de kracht liggen van een studie over de vraagstukken die het Plan in het derde deel aanroert.

Maar in diezelfde omstandigheden kunnen ook de begrenzingen liggen van zo'n beschouwing.

Wij willen dit nog eens met andere woorden zeggen: de gehele aard van dit onderwerp brengt mee, dat het Plan zijn maatregelen niet stelt als „het enige afdoende en probate geneesmiddel voor alle kwalen”.

Het Plan geeft aan hoe de democratische socialisten, geleid door de overwegingen en beginselen van hun Beginselprogram, deze vraagstukken zien.

Het Plan vraagt als het ware om een vergelijking op dit stuk met andere plannen.

Maar het stelt, onuitgesproken, voor deze vergelijking een voorwaarde: laat U bij het bestuderen leiden door één grote gedachte, anders blijft het lapwerk.

De gedachte is: het gaat om de mens in de gemeenschap.

HOOFDSTUK XII.

CULTUUR MOET EEN GRONDSLAG HEBBEN.

Het Plan van de Partij van de Arbeid stelt vast, dat de overheid op cultureel terrein een taak heeft.

Iedereen erkent dat de overheid de plicht heeft te waken voor het welzijn der burgers in het algemeen.

Welnu, dan kan die overheid niet de houding aannemen: aan het *geestelijk* welzijn der burgers is mij niets gelegen.

Maar... het scheppende element in de cultuur kan slechts in vrijheid gedijen.

En... het genieten van de cultuur kan slechts in vrijheid en naar eigen keuze geschieden.

Wanneer de overheid gaat voorschrijven wat de burgers mooi of lelijk moeten vinden, zijn we bij de dictatuur beland.

Bij het zoeken naar de vormen, waarin de werkzaamheden van de overheid op dit terrein kan worden uitgeoefend, moeten we de gevaren, die een te veel van overheidsbemoeiing veroorzaken, niet uit het oog verliezen.

En zo wordt dit vraagstuk dus een vraag van:

ten eerste: organisatie;

ten tweede: geld om de maatregelen te bekostigen.

De organisatie.

Het Plan zegt van de organisatie:

„In de toekomst zal het Ministerie (van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) een middelpunt van doelbewuste bevordering en ontwikkeling moeten zijn, waar de beste deskundigen de Minister bijstaan en van waaruit nauwe verbindingen met de verschillende delen van het culturele leven moeten worden onderhouden. Elke tak van cultuur zal daar haar eigen afdeling moeten hebben...”

In het democratisch socialisme zal het „zelfdoen-in-samenwerking” leidraad zijn voor het practisch werken.

Het Plan ziet daarom in de toekomst een samenstel van „Raden”.

Een Onderwijsraad.

Een Radioraad.

Een Kunstraad.

En zo voorts.

Deze Raden zullen dienen te bestaan uit vertegenwoordigers van de overheid en van de maatschappelijke organisaties, welke op de desbetreffende gebieden werkzaam zijn.

De Raden, die op cultureel terrein werken, zullen verordenende bevoegdheid moeten bezitten.

En boven dit alles trone: de Algemeen Culturele Raad, eveneens met verordenende bevoegdheid.

De gelden.

Het Plan stelt, dat de cultuur een eigen geldelijke grondslag moet bezitten.

Door de vorming van een *Cultuurfonds*.

Hoe zal dit Cultuurfonds aan de middelen komen?

Ten eerste: de opbrengst van de vermoelijkheidsbelasting (in 1947 bedroeg die ruim twintig miljoen gulden).

Ten tweede: bijdragen van rijk, provincie en gemeente.

Ten derde: bijdragen van particulieren en bedrijven (welke bijdragen dan geheel of gedeeltelijk vrij van belasting zouden kunnen zijn).

Taak van het Cultuurfonds.

Het bestuur van het algemene cultuurfonds zou onder verantwoordelijkheid werken van de Minister.

De taken van het fonds:

1. Steun aan muziek, toneel en opera, gericht naar een groter toe-

gankelijkheid voor ieder en naar een redelijk bestaan voor de kunstenaar.

2. Steun bij de uitgave van belangrijke literatuur.
3. Steun aan de vrije beeldende kunsten, o.a. door ruime opdrachten, tentoonstellingen en vooral door het prikkelend werken bij het onderwijs, zodat een nieuwe „markt” wordt geschapen.
4. Bevordering van een kunstzinnige uitvoering van bouwwerken. Aankoop, herstel en behoud van cultuurmonumenten.
5. Bekostiging van waardevolle werkstukken bij pers, radio, film en televisie.
6. Bevordering van het kunstzinnige element bij de vervaardiging en het gebruik van huisraad en gebruiksvoorwerpen.
7. Steun aan de organisaties die de vorming en de zelfwerkzaamheid bevorderen.

Bij dit alles stelt het Plan echter tevens:

het zou een ontzaglijke verarming van het leven betekenen als de vrije arbeid, welke op dit gebied geschiedt in ontelbare organisaties, zou verdwijnen.

Met liefde, hartstocht, pioniersgeest en volharding werken tallozen in hun vrije tijd aan hun idealen. Die mogen ieder op zichzelf gezien klein lijken, maar aan dit leven verschaffen zij zijn bewogenheid en veelkleurigheid.

Het is allermint de bedoeling dat deze arbeid door het cultuurfonds verdrongen wordt.

Het fonds beoogt niet meer dan een taak in grote lijnen uit te voeren.

Het zal de werkzaamheid van de vrije organisaties niet beknotten, maar bevorderen en helpen uitbreiden.

HOOFDSTUK XIII.

GEZINSMENS EN GEMEENSCHAPSMENS.

Het Plan houdt zich dus bezig met de vraag: hoe scheppen wij de voorwaarden in de maatschappij, die de mens gelegenheid bieden zijn persoonlijkheid in vrijheid te ontplooien?

Maar bij de beantwoording van die vraag komen we vanzelf tot andere vragen, die zich naar voren dringen.

Een van die vragen is die van: *het gezin!*

Het gezin, waarin het jonge menskenkind wordt geboren, heeft een grote invloed op de verdere vorming van zijn karakter.

Daarom dient de maatschappij zó te zijn ingericht, dat elk gezin een zelfde, een gelijke kans krijgt om die mooie taak ten volle te vervullen.

In het Beginselprogram van de Partij van de Arbeid kan men lezen:

„De Partij erkent de fundamentele¹⁾ waarde van huwelijk en gezin, zowel voor de groei van de persoonlijkheid van alle gezinsleden, als voor de geest der samenleving. Daarom dienen ook de sociale²⁾, de fiscale³⁾ en de woningpolitiek mede op bescherming en verheffing van het gezin te zijn gericht.”

¹⁾ Fundament = grondslag. ²⁾ Sociale = maatschappelijke. ³⁾ fiscale = verband houdende met belastingheffing.

Dit beginsel nu heeft het Plan van de Partij van de Arbeid tot richtsnoer genomen, toen het zich met enkele vraagstukken van het gezin ging bezig houden.

„Een gezin heeft, om rustig te kunnen werken, een eigen woning nodig...” staat er in het Plan.

En het laat er op volgen: „We moeten met klem vasthouden aan de zeer gerechtvaardigde eisen voor een betere woonruimte voorziening. Men kan niet zonder schade aan de geestelijke hygiëne van ons volk terugschakelen op een lager woningpeil.”

Nadat het Plan dan een aantal maatregelen opsomt, die de behoorlijke ontwikkeling van het gezin ten goede kunnen komen, zegt het:

„...dat een groot aantal voorzieningen ten behoeve van het gezin strekt, zonder dat dit steeds uitdrukkelijk is uitgesproken. In dit opzicht kan de socialistische beweging bogen op een „gezinspolitiek”, welke niet gering geacht mag worden. De arbeidswetgeving, de voorzieningen voor de jeugd, het streven naar goedkoop onderwijs, de schoolmelkverstrekking, de schooltandverzorging, de subsidie aan bedrijfsscholing en talrijke andere voorzieningen betekenen zeer dikwijls een grotere steun aan het gezin, niet in de laatste plaats aan het grote gezin, dan kinderbijslag of belastingaftrek. Het behoort tot de merkwaardigste tegenspraken in het staatkundig leven van ons land, dat bij de strijd voor deze voorzieningen lang niet altijd de medewerking werd — en wordt — verkregen van die groepen, die zo nadrukkelijk gezinspolitiek voorstaan...”

Vrije jeugdvorming.

De school en de jeugdbeweging kunnen het gezin niet vervangen. Ze leveren naast het gezin een stuk karaktervorming.

De betekenis van deze vrije jeugdvorming in Nederland is zeer groot.

Ongeveer een miljoen jonge mensen nemen er aan deel.

Dat betekent: de toekomst van ons volk is voor een belangrijk deel in handen van de instellingen, die deze vrije jeugdvorming op zich hebben genomen.

Alleen om die reden reeds, kon het Plan van de Partij van de Arbeid deze instellingen niet onbesproken laten.

Het Plan van de Partij van de Arbeid stelt, dat uitbreiding van dit aantal gewenst is.

Het werk der vrije jeugdvorming moet worden uitgebreid en dieper gemaakt.

Als er gebrek aan leidende krachten is, dient de gemeenschap er voor te zorgen, dat men over middelen gaat beschikken, waardoor men zulke krachten kan aantrekken.

Er moet gezorgd worden voor meer lokalen, meer speelvelden, jeugdhotels, leeszaal, jeugdbioscopen, clubhuizen en speeltuinen.

In eerste aanleg blijve dit werk in handen van hen, die voor de opvoeding der jeugd verantwoordelijk zijn.

De gemeenschap hebbe er voor te zorgen, dat dit werk mogelijk blijft en kan worden uitgebreid, zonder dat de zelfstandigheid van dit jeugdwerk wordt aangetast. Het moet zich naar eigen aard en beginsel kunnen blijven ontwikkelen.

Sport staalt spieren.

Sport vormt een der belangrijkste delen van het leven van zeer velen. De sportorganisaties tellen in ons land ruim een miljoen leden.

Er zijn 40 sportbonden, met maar liefst 12.000 verenigingen.

Een kwart deel der sportbeoefenaren zijn vrouwen.

En nu hebben we nog niets gezegd van de mensen, die belang stellen in sport, zonder zelf aan sport te doen.

Er is — wie zal het ontkennen — veel verdwazing in de sport.

Alle overdrijving schaaft, ook hier.

Er is een verheerlijking van clubs en van spelers, waarin kunstmatige opwinding en erger een grote rol spelen.

Men mag niet blind zijn voor de *uitwassen* van de sport.

Maar anderzijds moet men erkennen, dat in de sportbeoefening en in de belangstelling voor sport zeer vele goede dingen zitten.

Sport brengt tienduizenden mensen in de buitenlucht.

Houdt hen af van het grove vermaak, dat veertig, vijftig jaar geleden de vrije tijd van de grote massa vulde.

Sport leert ook: zich gedragen overeenkomstig voorschriften (spelregels), die vooraf zijn vastgesteld. En die in volle vrijwilligheid worden aanvaard.

Sport leert ook zich te voegen naar de uitspraak van de scheidsrechter, die onpartijdig recht spreekt.

Dat zijn belangrijke dingen in een samenleving van vrije mensen.

En voor de karakervorming zijn ze zeker niet zonder betekenis.

Daarom dient de gemeenschap, binnen zekere grenzen, tegenover het gehele sportwezen niet onverschillig te staan.

De kosten van aanleg en onderhoud van speelvelden, zwembaden, sporthallen, sintelbanen, turnzalen en dergelijke, zijn zo gestegen, dat de meeste verenigingen ze uit eigen middelen niet meer kunnen opbrengen.

Hier ligt een ruim terrein van zorg voor de overheid.

Onderwijs.

De kerngedachte van wat het Plan van de Partij van de Arbeid over het onderwijs heeft te zeggen, vindt men in deze woorden: „Een naar socialistische beginselen ingerichte maatschappij kan niet dulden, dat duizenden jongeren zonder voldoende vooropleiding in de maatschappij komen, en de huidige omstandigheden laten niet toe de krachten en talenten, welke bij velen aanwezig zijn, ongebruikt te laten.”

Het Plan geeft een aanvulling op de verlangens, welke het in 1946 gehouden congres van de Partij van de Arbeid voor Actieve Cultuurpolitiek heeft vastgesteld.

Het Plan houdt zich dan in bijzonderheden bezig met:

- het tijdperk van de kleuterschool;
- het tijdperk van de algemene lagere school;
- het tijdperk van de voortgezette vorming;
- het onderwijs voor de rijpere jeugd;
- het hoger onderwijs;
- het onderwijs aan volwassenen.

Bijna iedere Nederlander stelt in vragen van opvoeding en onderwijs groot belang.

Om die reden willen wij voor de bijzonderheden, die bij deze onderwerpen door het Plan worden gegeven, naar de oorspronkelijke tekst verwijzen.

Hier willen wij nadere aandacht wijden aan een belangrijk algemeen vraagstuk.

Namelijk dat van de *democratisering van het onderwijs*.

Daaraan ontbreekt nog wel iets in Nederland.

In het Plan kan men lezen:

„Terwijl in Amerika het gehele openbare onderwijs gratis is en in een land als Engeland twee-derde van de studenten studeert met studietoelagen van de gemeenschap, moet in Nederland voor bijna alle vormen van onderwijs schoolgeld worden betaald en betekenen de kosten van het onderwijs, met name van het voortgezet en hoger onderwijs een vrijwel onoverkomelijke hinderpaal voor mindervermogenen.”

Van de honderd studenten, die in 1947/1948 in Nederland studeerden, werden er 22 gesteund, waarvan 12 door familie, vrienden en instellingen. Tien slechts werden door de gemeenschap gesteund.

Met deze cijfers ligt Nederland beneden het peil van alle ontwikkelde landen.

Met andere woorden:

bij de vraag wie toegang heeft tot het Hoger Onderwijs speelt het geld een belangrijke rol.

Dat betekent een ernstige verspilling van bekwaamheid, die in ons volk aanwezig is.

Het Plan stelt het vraagstuk kort en krachtig als volgt:

„Een doelmatig gebruik van de beschikbare begaafden is... mogelijk door het geven van gelijke kansen aan alle begaafden, onafhankelijk van de geldelijke mogelijkheden van de ouders. Het belangrijkste middel dat daartoe ten dienste staat is het volledig of vrijwel volledig dragen van de kosten van het onderwijs door de overheid, gepaard met het instellen van een doelmatig stelsel van uitverkiezing.”

HOOFDSTUK XIV.

DE MENS WIL VERZORGD WORDEN.

Mensen, die van het platteland naar de grote stad zijn verhuisd, kunnen vaak met een zeker gevoel van heimwee naar hun oude dorp terug verlangen.

Niet alleen, omdat mens en natuur daar dichter bij elkaar zijn. Maar ook, ja dikwijls vooral, omdat in de kleine dorpsgemeenschap de mensen „veel meer voor elkander over hebben” dan in de grote stad het geval is.

Een wereldstad kan de enkele mens vaak de eenzaamste plek op aarde lijken.

In de kleine gemeenschap van het dorp — maar ook in de kleine gemeenschap van burens in hetzelfde huis, hetzelfde straatje — in de kleine gemeenschap van de familie ook, behoeft de enkeling zich niet verlaten te gevoelen, wanneer ziekte of ongeval hem overvalt.

Dan strekt de zorg der kleine gemeenschap zich uit over de zieke of hulpbehoevende.

Een mens in ziekte of nood wil verzorgd worden.

Hij heeft behoefte aan steun en troost. Aan daadwerkelijke hulp van de gemeenschap, waartoe hij behoort.

Voor hem is die hulp de proef op de som van de gemeenschapszin.

Deze algemene overwegingen van menselijke en zedelijke aard liggen aan „de zorg voor de mens” ten grondslag.

Maar er komen nog andere overwegingen in het geding.

In de eerste plaats overwegingen van rechtvaardigheid.

Niemand wordt werkloos voor zijn plezier.

Een enkel zeer bijzonder geval buiten beschouwing gelaten, kan men zeggen, dat de werknemer altijd werkloos wordt *tegen* zijn wens.

Trouwens ook de werkgever zal vrijwel nooit uit een wrede soort kwelzucht personeel ontslaan. Behoeften van zijn bedrijven, zoals hij die ziet, of de slechte tijd dwingen hem tot ontslagmaatregelen..

Werkloosheid is, wij weten het, het uitvloeijsel van een maatschappelijk euvel.

De werkloosheid treft in de eerste plaats de werkloze en zijn gezin.

Maar in haar gevolgen treft werkloosheid de hele maatschappij.

Want als de koopkracht van een deel der grote massa daalt, ondervinden steeds groter groepen mensen, vroeg of laat, de gevolgen van die werkloosheid.

Bij alle vraagstukken van „de zorg voor de mensen”, komen deze en dergelijke overwegingen om de hoek kijken.

In alle gevallen spelen de overwegingen van rechtvaardigheid een belangrijke rol. Soms springt het gevaar ener dalende koopkracht sterk in het oog. Soms een andere overweging.

Daarom kan en mag in een schets van een Nederland waarin socialistische ordening heeft gezegevierd, geen hoofdstuk ontbreken, waarin wordt aangegeven hoe het democratisch socialisme „de zorg voor de mens” ziet.

(Wij zullen de hoofdlijnen van het Plan van de Partij van de Arbeid op dit stuk aangeven. Opnieuw verwijzen we voor nadere bijzonderheden naar het Plan zelf.)

In de eerste plaats gaat onze aandacht dan uit naar de ongeveer 60.000 kinderen in Nederland, die op een of andere wijze voor hulp van de gemeenschap in aanmerking komen.

Zestig duizend onschuldige kinderen. Er zijn er bij, die in gestichten worden verzorgd, er zijn regeringspupillen bij, armenzorgkinderen — 60.000 kinderen, die Nederland niet aan hun lot heeft overgelaten.

Er wordt voor deze kinderen reeds veel gedaan.

Maar met weinig meer kosten zou er voor deze kinderen *veel meer* verricht kunnen worden.

Indien Nederland maar de zorg voor deze kinderen in één lichaam wilde samenbrengen.

Nu is die zorg over vier ministeries verdeeld.

Bring meer eenheid in dit werk en Nederland zal er wel bij varen.

Want kinderen vertegenwoordigen de toekomstige volkskracht van een gelukkig land.

Een gezond volk.

Op het gebied van zorg voor de gezondheid maakt Nederland tussen de andere volken een beste beurt.

Het Plan geeft een aantal maatregelen aan, die kunnen bereiken: ten eerste, dat de bescherming tegen ziekte groter wordt;

ten tweede, dat de behandeling in geval van ziekte voor de grote massa nog beter tot haar recht kan komen dan thans;

ten derde, dat, indien nodig, de nazorg voor hen, die ziek zijn geweest, niet in de knel komt.

De leidende gedachte van het Plan bij het opstellen van dit deel was: „een klein beetje meer geluk voor de mens, in dit geval de mens in vrees en pijn.”

Terecht wijst het Plan er op, dat hier een grote verantwoordelijkheid ligt voor allen:

artsen;
particuliere organisaties;
overheid;
patiënten.

Ja, verantwoordelijkheid ook voor de patiënten.

Want van alle goede bedoelingen zal een deel mislukken, indien door „overvragen” in geval van ziekte de zorg voor anderen in het gedrang zou komen.

Een goede algemene verzorging van de gezondheid kost geld, veel geld.

Maar dat geld zal goed belegd zijn. Want de rente, die het oplevert, zal worden uitgekeerd in de vorm van vergrote mogelijkheden tot voortbrenging en dus van groter welvaart voor allen.

De vrees voor gebrek.

In dit boekje hebben wij reeds uitvoerig geschreven over het verlangen naar maatschappelijke zekerheid.

Het democratisch socialisme ziet de verwezenlijking van zekerheid van bestaan als een van haar belangrijkste opdrachten.

In de nieuwe maatschappij zal de vrees voor gebrek uitgebannen zijn.

Voor het democratisch socialisme is die maatschappelijke zekerheid echter geen doel op zich zelf.

Maatschappelijke zekerheid acht het democratisch socialisme noodzakelijk om de voorwaarden te scheppen voor een zinvol bestaan.

Maatschappelijke zekerheid zal iedereen een inkomen moeten verzekeren, dat voldoende is om er redelijk van te kunnen leven.

Indien een maatschappelijk euvel (werkloosheid) of tegenspoed (ziekte, ongeval) of ouderdom dat redelijke loon in gevaar brengen, dient de gemeenschap maatregelen te nemen.

Die maatregelen vallen onder het hoofdstuk „sociale verzekering”: de voorzieningen bij ziekte (het Plan stelt voor die te brengen van 80 op 90% van het loon);

de voorzieningen in geval van ongeval;
de voorzieningen bij blijvende gehele of gedeeltelijke ongeschiktheid tot arbeiden (invaliditeit);

maatregelen, die het gezin onmiddellijk ten goede komen (herziening der kindertoeslagen, vrijstelling van schoolgelden en dergelijke);
de zorg voor de oude dag (het Plan sluit hierbij aan op het ontwerp van de drie grote vakcentrales in Nederland.

Daardoor zullen de pensioenen stijgen, als de lonen omhoog gaan, ook als de lonen gaan stijgen, nadat de pensionnering is ingegaan.)

Wij gaan nu het gedeelte van dit boekje, dat in het bijzonder over Nederland handelde, afsluiten.

In het volgende gedeelte zullen wij ons namelijk gaan bezig houden met vraagstukken van buitenlandse aard, waarbij Nederland zeer nauw betrokken is.

Voor we echter tot dat volgende gedeelte overgaan, willen we even samenvatten wat we in het voorgaande hebben behandeld.

We hebben de ineenvoeging van cultuur en maatschappij bekeken.

Vervolgens hebben we onderzocht op welke wijze de voorwaarden konden worden geschapen in de maatschappij, die een grotere ontplooiing van de menselijke persoonlijkheid mogelijk zouden kunnen maken.

Daarna hebben we vastgesteld, dat gelijke kansen voor allen een wens van maatschappelijke rechtvaardigheid is.

We hebben aangegeven welke maatregelen kunnen worden genomen om met betrekking tot onderwijs en kunst die kansen gelijk te maken.

Van de o n t p l o o i n g van de mens, zijn we vervolgens overgegaan tot de z o r g voor de mens.

We hebben aangegeven hoe de maatschappij haar plicht als gemeenschap kan vervullen jegens de mens „in pijn en nood”.

En nu kunnen we dus overgaan naar het volgende deel, dat vraagstukken van buitenlandse samenwerking behandelt.

Dat deel omvat de hoofdstukken:

HOOFDSTUK XV.

ZORGEN BUITEN ONZE GRENZEN.

★

HOOFDSTUK XVI.

NIET ALLEEN OP DE WERELD.

★

HOOFDSTUK XVII.

GEMEENSCHAP VAN VRIJE WELVARENDE VOLKEREN.

★

HOOFDSTUK XV.

ZORGEN BUITEN ONZE GRENZEN.

Het Plan van de Partij van de Arbeid is een doelbewuste poging om de maatschappij *in één greep* te omvatten.

Het tracht verleden, heden en toekomst *in elkanders verlengde* te zien.

Maar onze schets van een nieuwe wereld zou te kort schieten, indien wij vraagstukken van binnenlandse en die van buitenlandse aard behandelden alsof ze door waterdichte schotten van elkander gescheiden zijn.

Bij vrijwel elk vraagstuk, dat ons als Nederlanders bezig houdt, moeten we de betekenis van het buitenland scherp in het oog houden.

Het internationale karakter van het democratische socialisme is een uitvloeisel van zijn overtuiging, dat men de grote maatschappelijke vraagstukken in onze tijd minder dan ooit kan oplossen binnen de perken der nationale grenzen.

Politieke invloeden.

Het Congres van de Partij van de Arbeid, dat in 1951 te Rotterdam werd gehouden, nam een resolutie aan, waarin men kan lezen:

„Het Congres is van mening, dat ook bij een deelneming aan de gemeenschappelijke verdediging van de vrije wereld, *de strijd voor een socialistische samenleving het eigenlijke doel van de socialistische beweging blijft.*

Mede daarom acht het Congres het de taak van de socialistische beweging om met nadruk te blijven stellen, dat in de wereldomvattende strijd tegen de communistische dreiging het sociale, economische en geestelijke front van even beslissende betekenis is als het militaire front.

De maatschappelijke opgang van de achtergebleven gebieden, met name die in Azië en Afrika, is een principieel punt van internationale socialistische politiek.”

De betekenis van deze woorden kan, dunkt ons, niet worden misverstaan.

De dreiging van de uit Rusland afkomstige communistische dictatuur heeft het democratische socialisme in één verdedigingsfront gebracht met landen en met bewegingen, die, evenals wij, voor de vrijheid pal staan, maar die de socialistische gedachtenwereld (nog) niet aanvaarden.

De resolutie van het Rotterdamse Congres van de Partij van de Arbeid betekent:

wij zullen als democratische socialisten in elk opzicht onze volle plicht doen ter verdediging van de Westerse beschaving. *Dit doende blijven wij werken voor de verwezenlijking onzer socialistische idealen.*

Het Plan werkt deze gedachte verder uit met de woorden:

„Elke opbouw van een werelddordering op economisch of sociaal

gebied, die niet uitgaat van de bedreiging van de vrije wereld, is gedoemd om van deze bedreiging het slachtoffer te worden.

Het stellen van doeleinden voor de te voeren internationale politiek moet daarom uitgaan van een strenge ordening van wat voorrang heeft en van wat later mogelijk is.

Het betekent, dat bij alle maatregelen die men zou willen treffen op het economische, sociale en culturele front, moet worden overwogen dat de uitvoering daarvan staat en valt met het behoud van de vrijheid in de niet-Russische wereld.

Het behoud van deze vrijheid kan bij de huidige bewapening van de Sowjet-Unie en haar satellieten en de door het Sowjet-blok gevolgde politiek slechts worden verzekerd door een zo krachtige opvoering van de verdediging van de Westerse wereld, dat een zekerheid tegen overweldiging wordt verkregen."

Door de Russische dreiging leeft de wereld in zeer moeilijke omstandigheden.

Wij moeten reusachtige bedragen opbrengen om onze veiligheid te verzekeren.

Maar de grote veroveringen op maatschappelijk gebied zijn steeds onder de druk van dreigende gevaren tot stand gebracht.

De voortgang die de afgelopen jaren is gemaakt met de economische samenwerking in West-Europees en Atlantisch verband, de groei naar meer onderling begrip en nieuwe vormen van samenwerking in de Westerse wereld, zouden waarschijnlijk niet zijn verwezenlijkt zonder de dreiging van het Sowjet-imperialisme.

Het is dan ook op grond van deze overweging, dat het stellen van de normen van samenwerking, vergroeiing en eenheid in de wereld-verhoudingen juist in deze periode van het grootste belang moet worden geacht.

De politiek van bewapening die het Westen door de Sowjet-politiek is opgedrongen, heeft een aantal sleutelstellingen in de opbouw van de wereld duidelijk belicht.

Op deze sleutelstellingen zal zich in het komende tijdperk de ordenende politiek moeten richten.

Het mag niet gebeuren, dat zodra de Russische dreiging zou komen weg te vallen, de anarchie opnieuw de overhand neemt.

Nu moet het gebouw worden opgetrokken waarbinnen straks een vreedzame ontwikkeling kan worden geleid.

Forse maatregelen.

Het Plan van de Partij van de Arbeid geeft dan een aantal maatregelen aan, die het stevige geraamte kunnen vormen voor dat „gebouw van vreedzame ontwikkeling”.

Twee voorwaarden moeten dan worden vermeld. Namelijk:

ten eerste: een behoorlijke mate van economisch evenwicht;

ten tweede: een hoog peil van werkgelegenheid.

Deze twee voorwaarden zijn niet van elkaar te scheiden.

Tezamen zullen zij tot stand komen door „een zodanige ordening van voortbrenging, ruil en betaling, dat de economische ontwikkeling in evenwicht wordt gebracht”.

De ervaring tussen de beide wereldoorlogen heeft geleerd, dat zonder een stelsel van internationale afspraken en regelingen nationale rege-

ringen altijd weer hun toevlucht nemen tot beperkende maatregelen. Die maatregelen versterken de economische neergang en maken het vraagstuk van de werkloosheid praktisch onoplosbaar.

Internationale ordening is daarom vereist in de voortbrenging van grondstoffen, de internationale handel, het internationaal kapitaalverkeer en het internationaal betalingsverkeer.

Werkeloosheid, een internationaal vraagstuk.

Het Plan bepleit een internationale politiek voor werkgelegenheid. In onze maatschappij kennen we het verschijnsel, dat tijdperken van neergang en opgang elkander afwisselen.

Er gaat, als het ware, een golfbeweging door de maatschappij.

Ogenschojnlijk lost men het vraagstuk van de internationale werkgelegenheid op, door de „koppen van de golven af te snijden”. Door de werkgelegenheid „uit te smeren”, zodat ze meer gelijkelijk verdeeld is over de tijdperken van opgang en neergang. Dan krijgt men dus evenwicht tussen die tijdperken.

Maar daarmee is men niet geheel uit de moeilijkheden.

Het democratisch socialisme streeft naar een welvaart, *die zich steeds uitbreidt*.

Onze geïndustrialiseerde maatschappij heeft in zich zelf de neiging zich steeds uit te breiden.

Aan die neiging moet doel, leiding en richting worden gegeven.

Dat kan alleen door een internationale politiek van werkgelegenheid.

Men zou het ook zo kunnen zeggen: het democratische socialisme wil de technische voortuitgang omzetten in een menselijke vooruitgang.

Internationale handel in evenwicht.

Het Plan wijdt uitvoerige aandacht aan maatregelen die op het gebied van internationale handel (en betalingen) meer evenwicht zullen kunnen scheppen.

Het komt er op aan, dat de volkeren *gemeenschappelijk* optreden om te voorkomen, dat een neergang in één land „overslaat” naar andere landen.

Grondslag is de gedachte, dat elke regering (in een internationaal plan) verantwoordelijk wordt.

Indien in één land economische storing optreedt, daalt de invoer naar dat land.

Doordat de vraag naar goederen aldus afneemt, stijgt in andere landen de voorraad.

Het Plan van de Partij van de Arbeid vraagt nu in het voetspoor der Britse en Amerikaanse regering een internationale afspraak, dat de landen dan verplicht worden elkander financieel te helpen, teneinde de daling van de invoer te kunnen opvangen.

De aanvaarding van een zodanige regeling zou de belangrijkste bijdrage zijn ter bescherming van de wereldhuishouding.

Voor de wereldhuishouding stelt het Plan van de Partij van de Arbeid:

„volledige werkgelegenheid is de voorwaarde voor het vrije internationale ruilverkeer.”

HOOFDSTUK XVI.

NIET ALLEEN OP DE WERELD.

Uit alles wat we tot dusver in dit boekje hebben neergeschreven, springt één slotsom zeer duidelijk naar voren:

het eigenlijke doel van het democratische socialisme is niet in de eerste plaats het winnen van meer stoffelijke voordelen voor personen of zelfs voor een klasse — maar dat doel is in zijn diepste kern: het scheppen van een wereld, waarin gerechtigheid heeft gezegevierd.

Let wel: van een *wereld*, waarin gerechtigheid heeft gezegevierd.

Een wereld, niet een *enkel* land!

Nederland is niet alleen in de wereld; dat weten we allemaal.

Er zijn banden van allerlei aard, die ons met andere landen verbinden.

Politieke banden.

Economische banden.

Banden van cultuur.

En, natuurlijk ook, banden, die iets uitstaande hebben met de verdediging van het land tegen buitenlandse bedreiging.

Het democratisch socialisme ziet de gemeenschap van alle mensen en de persoonlijkheid van de enkele mens in het licht van een zedelijk beginsel.

Het ziet één enkel volk (welk volk het ook moge zijn) als deel van de grote gemeenschap der volkeren, die de aarde bewonen.

De ongelijkheid van kansen tussen mensen van één volk, beschouwt het democratisch socialisme als een uitdaging om de strijd voor een maatschappij, waarin gerechtigheid zal heersen, onverzwakt voort te zetten.

Maar de ongelijkheid van kansen, die er tussen de volkeren zelf bestaan, acht het in niet mindere mate zo'n uitdaging.

Een uitdaging namelijk om een wereldorde te scheppen, waarin alle volkeren gelijkelijk zullen delen in de welvaart der gehele aarde.

Dat streven is altijd de machtige drijfveer geweest van de internationale gedachte in het democratisch socialisme.

Die drijfveer heeft in onze dagen nieuwe kracht gekregen.

Want het vraagstuk van de „achtergebleven gebieden” staat thans op nummer één van de dagorde der mensheid.

Het is niet alleen meer een eis van rechtvaardigheid, dat de achtergebleven gebieden worden geholpen.

Het is een zaak van „er op of eronder” voor de rest van de wereld, of die achtergebleven gebieden zullen worden geholpen.

De nood is groot.

In de hele wereld leven ongeveer 2400 miljoen mensen.

Daarvan leven 1600 miljoen in Azië, Afrika of in Zuid-Amerika. In de gebieden van Azië, Afrika en in vele delen van Zuid-Amerika verkeren mensen in omstandigheden die wij ons in Nederland eenvoudigweg niet kunnen voorstellen.

In ons land ligt de gemiddelde leeftijd thans tussen 65 jaar en 70 jaar.

In Azië en Afrika zijn grote gebieden, waar de gemiddelde leeftijd niet boven de 33 jaar ligt. Zo groot is er de sterfte als gevolg van ziekte en verwaarlozing.

De ondervoeding is vreselijk. Uit de tijd van de bezetting weten we allemaal wat 't betekent: niet genoeg calorieën naar binnen te krijgen. In die achtergebleven gebieden is het calorieënverbruik 60% van het onze.

Op elke duizend inwoners hebben wij zesmaal zoveel dokters.

Men neemt aan, dat van elke 100 inwoners van India, Indonesië of Afrika, niet meer dan tien kunnen lezen en schrijven.

De tekorten van deze landen op allerlei gebied zijn verschrikkelijk.

Oorlogen hebben de landen verwoest.

Er is gebrek aan alles wat nodig is voor een begin van een schamel bestaan.

De zieke plek op de aardbol.

Het kan de wereld nooit goed gaan, wanneer deze nood bestendig zou blijven.

In de eerste plaats al, omdat een wereld, waarin de gerechtigheid geen voortgang maakt, vroeg of laat aan haar zedelijke tekorten ten gronde zal gaan.

Maar in niet mindere mate, omdat het bestaan van grote hongergebieden ergens in de wereld, een bedreiging vormt voor de rust in de gehele wereld.

Onze wereld is een ingewikkelde huishouding geworden. Alles-behalve volmaakt, maar toch één huishouding.

We kunnen niet meer zeggen: wat op vijf duizend kilometers afstand van ons gebeurt, gaat ons niets aan.

Hongersnood in China is als het ware een hevige aardschok, die overal gevoeld wordt — ook in de landen, waar men in welvaart leeft.

Voor de volkeren, waarvan het grootste deel der mensen lezen noch schrijven kan, is hij de bevrijder, die eten en kleding en een schamel onderdak belooft of schenkt.

Als de democratie tot deze volkeren komt met lege handen, hebben wij hun niets te bieden dan woorden, die zij niet kunnen omvatten. Hongerige magen hebben geen oren.

Een Westerse beschaving, die tegenover deze grote nood verstek liet gaan, zou op een beslissend ogenblik te kort schieten. Zij zou daarmee de bijl hebben gelegd aan de wortels van haar eigen bestaan.

Het is niet de vraag: kunnen we ons veroorloven de achtergebleven gebieden te helpen?

De vraag is: kunnen we ons veroorloven hen niet te helpen?

Het antwoord luidt: neen!

Breng voort voor allen.

Wanneer we de voortbrenging konden opvoeren — wanneer de volkeren van het Westen bereid zouden zijn tot het brengen van offers in het belang der achtergebleven gebieden — dan zouden wij een vreedzame, maar een ontzaglijke revolutie te weeg brengen in het leven van 1600 millioen mensen in andere werelddelen.

Het democratisch socialisme wil voortbrenging naar behoeften. Dat hebben we in dit boekje herhaaldelijk uiteengezet.

De nood in die gebieden is groot.

De behoeften dezer 1600 millioen mensen moet richtsnoer worden voor een plan tot hulpverlening van lange duur. Alles zal niet in één slag kunnen geschieden.

De achtergebleven gebieden moeten worden „bijgetrokken”.

Naast alle andere overwegingen, die wij reeds hebben vermeld, betekent dit, dat wij de verhouding tussen verbruik en voortbrenging als een *wereldvraagstuk* willen behandelen.

Het betekent, dat wij de koopkracht van de gehele wereldbevolking „willen uitsmeren” en opvoeren.

Het vraagstuk van de „achtergebleven” gebieden is, in internationaal verband, een zaak van meer voortbrengen en beter verdelen.

Alleen wanneer we het vraagstuk van voortbrenging en verbruik zien als een wereldvraagstuk, kunnen we er aan denken ook Nederland tot nieuwe welvaart te brengen in een wereld van welvaart.

In korte woorden gezegd: de welvaart moet worden uitgespreid.

Over elk volk.

Over alle volkeren.

De „rijke volkeren” moeten helpen de arme volkeren minder arm te maken.

Planmatigheid dé oplossing.

Is er één verstandig mens in de wereld, die zulke vraagstukken kan oplossen zonder een plan, zonder planmatigheid, zonder leiding en zonder organisatie?

In het verleden is het zonder plan gebeurd. De koloniale gebieden, waar de rijkdom betrekkelijk gesproken voor het grijpen lag, werden opengegoid.

De anderen, waar de winst niet zo makkelijk vloeyde, bleven achter.

Dat was de tijd, toen als prikkel gold: de winst.

Het democratisch socialisme wil, dat voortaan de *behoefte van de mens* prikkel wordt bij het opengooien van de gebieden, die nu nog achtergebleven zijn.

In die wens staat het democratisch socialisme niet (meer) alleen.

In het verleden heeft het de eis van hulp aan de volkeren in die werelddelen aangeheven, gedreven door zijn algemeen beginsel, dat het streefde naar een wereld, waarin gerechtigheid zou kunnen bestaan.

Thans zijn het de dringende staatkundige en economische noodzakelijkheden van elke dag, die andere groepen naast het democratisch socialisme tot deze zelfde gedachte hebben gebracht.

In Januari 1949 hield de president van de Verenigde Staten van Noord-Amerika de rede, waarin hij Punt Vier uiteenzette. Hij zei:

„Wij moeten ons aangorden voor de verwezenlijking van een stoutmoedig program, dat de zegeningen van onze wetenschappelijke voor-

uitgang en industriële ontwikkeling zal dienstbaar maken aan de verbetering en de groei der achtergebleven gebieden.

Ik ben van mening, dat wij de voordelen van onze ruime technische kennis toegankelijk moeten maken voor alle volkeren, die de vrede willen, teneinde hen in staat te stellen hun verlangen naar een meer menswaardig bestaan te verwezenlijken. En, in samenwerking met andere volkeren, dienen wij de belegging van kapitaal te bevorderen in gebieden, die ontwikkeling van node hebben.

Ons doel moet zijn: de vrije volkeren der wereld te helpen door hun eigen krachtsinspanning meer voedsel voort te brengen, meer kleren, meer materiaal voor huizenbouw, en meer technische kracht om de lasten, die zij dragen, te verlichten.

Wij nodigen andere landen uit hun technische hulpbronnen in dit grote plan in te brengen... Dit moet een gezamenlijke onderneming zijn, waarin alle volkeren door de Verenigde Naties en zijn geschoolde vertegenwoordigers, samen werken.

Het zal een wereldomvattende krachtsinspanning worden teneinde vrede, overvloed en vrijheid te verwezenlijken."

In Maart 1951 werden in het (Amerikaanse) Gray-rapport de volgende richtlijnen als uitwerking van deze gedachte voorgesteld.

economische bijstand van 500 miljoen dollar per jaar voor publieke werken en openbare diensten;

een program om de uitvoer van belangrijke producten uit laagontwikkelde gebieden met 50% te vergroten door particuliere beleggingen;

oprichting van een lichaam met een beginkapitaal van 500 miljoen dollar, te brengen door Amerika en andere landen;

een program om de beleggingen van Amerika in het buitenland te vergroten van 1 milliard dollar tot minstens 2 milliard dollar;

instelling van een lichaam voor leningen aan particulieren, of mede-belegging in particuliere ondernemingen met een kapitaal van 400 miljoen dollar, waarvan 150 miljoen dollar door Amerika.

Het tweede plan is afkomstig van de zijde van de Verenigde Naties, waarvan de Economische en Sociale Raad in 1949 instelde de Technische Bijstand voor economische ontwikkeling, welke met een bescheiden bedrag van ongeveer 20 miljoen dollar voor één jaar begon, doch waarvan de plannen, voor technische hulpverlening en voor belegging op lange termijn, thans belopen 18 milliard dollar per jaar. waarvan 5 milliard dollar van de onontwikkelde gebieden zelf zou moeten komen.

Het derde grote plan is bekend geworden onder de naam Colombo-plan.

Het gaat uit van het Britse Gemenebest.

Het plan bestrijkt een bedrag van 1868 miljoen Pond sterling over 6 jaar verdeeld. Daarvan moeten ruim 800 miljoen Pond van buiten de geholpen gebieden zelve komen. De verdeling is als volgt gedacht:

India.....	1379	millioen	Pond	Sterling
Pakistan	280	"	"	"
Ceylon.....	102	"	"	"
Overige gebieden	107	"	"	"

1868 miljoen pond sterling ¹⁾

¹⁾ 1 Pond Sterling = f 10.69.

Hiernaast bestaan nog verschillende speciale plannen van bepaalde landen, zoals het plan tot ontwikkeling van de Belgische Congo en het Franse ontwikkelingsplan voor Indo-China.

Het verdient aanbeveling voor de hulp aan de onontwikkelde gebieden een afzonderlijke organisatie onder de Verenigde Naties op te richten.

Nederland's aandeel.

De omstandigheden van thans veroorloven Nederland niet door het beschikbaar stellen van zeer grote bedragen aan dit mooie internationale werk deel te nemen.

Het Plan van de Partij van de Arbeid meent echter, dat gestreefd moet worden naar een zodanige indeling der nationale uitgaven, dat we op dit gebied kunnen meedoen.

Maar op *andere wijze* kan Nederland reeds nu voor de onontwikkelde gebieden zeer veel doen.

Namelijk door het beschikbaar stellen van deskundigen op allerlei gebied.

Uit Indonesië bijvoorbeeld bezit ons land mannen met grote ervaring en kennis. Wij hebben, om enkele voorbeelden te noemen, een uitstekende naam op het gebied van de tropische landbouw, de bosbouw en waterbouwkunde.

De regering moet er voor zorgen, dat ons Hoger Onderwijs met deze nieuwe behoeften der wereld rekening gaat houden.

Op zuiver technisch gebied zullen zich zonder twijfel tal van instellingen ontplooien, zoals het Internationaal Opleidingscentrum voor luchtkartering te Delft.

Deze instelling, die in samenwerking tussen de Technische Hogeschool en de Landbouwhogeschool tot stand kwam, bedoelt opleiding te geven op alle gebieden, waarvoor de luchtfoto gebruikt wordt.

Nederland zal het in die richting moeten zoeken, niet in de breedte, waarin men zich maar al te vaak verliest. Maar in richtingen van *beperkte* breedte, waarin men iets wezenlijks kan bereiken door de gemeenschappelijke inspanning van alle in zulk een vak betrokken Nederlanders.

Slaagt dit, dan zal men in bepaalde instellingen vanzelf ook de medewerking van buitenlandse geleerden en technici verkrijgen.

Een krachtig en doelbewust optreden kan er toe leiden, dat ons land op zulk een vakgebied een plaats in de wereld verwerft en bevestigt.

HOOFDSTUK XVII.

GEMEENSCHAP VAN VRIJE WELVARENDE VOLKEREN.

Elk redelijk mens bekruipt wel eens een gevoel van moedeloosheid, wanneer hij waarneemt wat er zoal in de wereld van heden gebeurt.

Hij heeft gezien hoe de vrije volkeren een zware wereldoorlog tegen de Hitler-onderdrukking tot een zegevierend einde hebben gebracht.

En nu ziet hij, dat onder de dreiging van Russische communistische aanvalszucht, de wereld in twee helften is verdeeld.

Hij neemt waar, dat deze beide helften ontzaglijke bedragen voor bewapening uitgeven.

Hij beseft, dat de bewapening der Westerse wereld geen aanvallend karakter draagt. Dat zij slechts dient om een toestand te bereiken, waarin op de grondslag van kracht, macht en wederzijds ontzag, door onderhandeling een nieuw evenwicht in een naar vrede strevende wereld kan worden tot stand gebracht.

Maar, zeker wanneer hij democratisch socialist is, vraagt hij zich meermalen af: wat moet er van de toekomstige wereldvrede terecht komen, wanneer na de onderhandelingen de wereld-huishouding niet op betere grondslagen wordt gegrondvest?

Onze idealen van samenwerking tussen de volkeren, van grotere ineenvoeging der nationale economische eenheden, van internationale politiek voor werkgelegenheid, van maatregelen ter verzekering van een evenwichtig handels- en betalingsverkeer.... wat zal er van al deze denkbeelden in de praktijk terecht komen?

Elk redelijk wezen weet, dat verwezenlijking van die denkbeelden een der voorwaarden is voor een nieuwe, een gelukkiger wereld.

Maar *zullen* zij worden verwezenlijkt?

Gaat de ontwikkeling der maatschappij ook in dit opzicht in onze richting?

Het kost, dikwijls al moeite genoeg om de ontwikkeling binnen de eigen landsgrenzen scherp te zien.... hoe veel moeilijker is het de grote lijn in de ontwikkeling der wereldhuishouding te volgen.

Er is veel, dat de mens van onze tijd in verwarring brengt.

Dan sluipt er wel eens gevoel van twijfel in zijn gemoed. Het zou dom zijn dit te ontkennen.

Wanneer het democratisch socialisme met vertrouwen de toekomst tegemoet gaat — *ondanks alles met vertrouwen tegemoet treedt*, dan is het:

omdat haar kijk op de toekomst in het verlengde ligt van de ontwikkeling, die in staat en maatschappij valt waar te nemen voor iedereen, die ogen heeft om te zien, oren om te horen en hersens om er mee na te denken.

In de hoofdstukken V t/m XIV van dit boekje hebben wij geschetst hoe de ontwikkeling binnen onze landsgrenzen kan uitmonden in het Nederland, dat wij wensen te zien groeien en bloeien.

In de vorige twee hoofdstukken hebben wij de kijk van het democratisch socialisme gegeven op enkele dringende vraagstukken van internationale aard.

De lezer heeft thans het recht te vragen: sluiten de oplossingen, die het Plan van de Partij van de Arbeid biedt voor deze internationale vraagstukken, aan op de ontwikkeling, die in de wereld valt waar te nemen.

Die vraag beantwoorden wij volmondig met: *ja!*

Eén Europa of géén Europa.

Het deel van de wereld, waarin wij wonen heet: Europa.

Er wordt over de éénwording van dat Europa tegenwoordig veel geschreven en gepraat.

Laat ons het Westen van ons werelddeel bekijken. Daar liggen (om

„beneden aan” te beginnen) Spanje en Portugal en Italië, hoger op liggen Frankrijk, Zwitserland, Duitsland, België, Luxemburg, Nederland, en in het Noorden Denemarken, Noorwegen en Zweden.

Elk land heeft zijn eigen munteenheid. En we weten maar al te goed wat dat voor moeilijkheden geeft in het verkeer tussen de volkeren.

Zijn tolgrenzen. Zijn douanes. Zijn invoerrechten en beperkingen op de invoer.

Elk land brengt voort, en houdt weinig of geen rekening met wat andere landen voortbrengen.

Dat alles betekent een reusachtige verspilling van arbeid.

Dat wil dus zeggen: verspilling van welvaart. Welvaart die allen ten goede zou kunnen komen. Indien men slechts wilde komen tot een stelsel van *arbeidsdeling*.

Breng die verschillende nationale economische eenheden bij elkaar.

Richt de nieuwe grote huishouding in volgens een Plan en ge verkrijgt „vanzelf” meer voortbrenging.

De ineenvoeging, de eenheid, de samenwerking van Europa wordt echter niet alleen vereist door economische noodzakelijkheden.

De militaire noodzaak stelt die ineenvoeging dringender dan ooit aan de orde.

De beveiliging van onze wereld is onmogelijk, indien de landen elk op hun eigen houtje voor de verdediging gaan zorgen — of er niet voor zorgen.

Op dit gebied is eenheid de dringende voorwaarde tot handhaving van alles wat het leven de moeite waard maakt, dat het geleefd wordt.

Maar in onze moderne tijd steunt elke militaire verdediging op een *economisch achterland*.

Eenheid in de militaire verdediging is een hersenschim, indien Europa zelf geen eenheid wordt in economisch opzicht.

Daar ligt de kern van de keuze: één Europa of géén Europa.

De groei naar eenwording kan niet worden over gelaten aan het „vrije spel der maatschappelijke krachten”.

In bijna alle landen gelden voor het economische leven beperkende bepalingen. Zou men die plotseling vrij laten, dan ontstaat er wanorde in elk opzicht in ons werelddeel.

Er moet leiding worden gegeven.

Wij geloven in de kracht van de zucht tot zelfbehoud van Europa.

Ons deel van de wereld *wil* niet ten onder gaan.

Het streven naar ineenvoeging der nationale economische eenheden is sinds jaar en dag het streven van het democratisch socialisme.

Wij zijn er van overtuigd, dat de dringende noodzaak van zelfbehoud de landen er toe zal brengen, dit ideaal te verwezenlijken.

Het zal niet altijd „vanzelf” gaan. Er zijn krachten en tegenkrachten.

Oude vormen en gedachten moeten afsterven.

Maar reeds zijn de omtrekken zichtbaar van een wereld, die op nieuwe krachten zal steunen.

Wanneer wij daar aan denken, wijkt de twijfel uit ons gemoed. Dan treedt in de plaats een begeerte naar die nieuwe tijd, waarin de scheidsmuren tussen mensen zullen zijn geslecht.

Voortgang na strubbeling.

Men heeft veel horen spreken over 't Marshall-plan en de Marshall-hulp. Volgens dit plan stelt Amerika aan *alle landen, die wensen deel te nemen* (dus ook aan de landen in Oost-Europa, en dus ook aan Rusland) — wij herhalen: volgens dit plan stelt Amerika aan al die landen duizelingwekkende bedragen ter beschikking voor de wederopbouw.

Die bedragen geeft het deels in de vorm van geld, deels in de vorm van grondstoffen, machines en goederen.

Een groot deel van die Marshall-hulp geeft Amerika ten geschenke. Onder zekere voorwaarden, die we met een vereenvoudigd voorbeeld zullen verduidelijken.

Stel bijvoorbeeld, dat Nederland van de Marshall-hulp een machine cadeau krijgt ter waarde van f 100,—. De Nederlandse regering betaalt daar niet voor. Maar zij geeft die machine aan een fabriek in Twente. En die fabriek betaalt voor die machine aan de Nederlandse regering wel f 100,—. Die honderd gulden vormen dus de *tegenwaarde* voor die machine. Al deze tegenwaarden doet de regering van Nederland nu in één pot (de „tegenwaarde-rekening”).

In overleg met de mensen van het Marshall-plan kan de Nederlandse regering al het geld uit die pot voor doeleinden van wederopbouw besteden.

Voor zover Amerika zelf bij de Marshall-hulp is betrokken, kan men redeneren: het geld, dat ze nu aan Marshall-hulp besteden, zouden ze anders aan ondersteuning van werklozen in eigen land moeten uitgeven.

Maar in werkelijkheid is de Marshall-hulp het resultaat van een veel ruimer gedachte.

In het verleden was de gruwelijke kern van het werkloosheidsvraagstuk immers juist: duizenden schoenmakers zijn zonder werk omdat honderdduizenden mensen geen geld hebben om schoenen te kopen. Duizenden kleermakers zijn brodeloos, omdat honderdduizenden te arm zijn om kleren te kopen.

Wij, democratische socialisten, hebben het kapitalisme in staat van beschuldiging gesteld. Want, zo zeiden we, de crisis is niet een gevolg van te veel aan voortbrenging, maar van te weinig aan gebruik, niet van een te veel aan voortgebrachte goederen, maar een te gering verbruik van wat is voortgebracht.

Het Marshall-plan is in de kern een omwenteling, want:

ten eerste: het neemt als maatstaf *de behoefte* aan;

ten tweede: het ziet de gehele wereld als één grote huishouding;

ten derde: het gaat uit van het grondbeginsel, dat vraagstukken als werkloosheid, voortbrenging en verbruik slechts in een internationaal kader kunnen worden opgelost.

En dat Amerikanen *mede* uit overwegingen van eigenbelang tot deze plannen zijn gekomen, kan ons als socialisten slechts verheugen. Want alleen met liefdadige bedoelingen kan men de grote vraagstukken van onze ingewikkelde wereld toch niet oplossen.

Als men de kern van het Marshall-plan in één enkele volzin wil samenvatten, dan moet men zeggen:

Door het Marshall-plan hebben de vrije volkeren van de gehele

wereld de gedachte aanvaard, dat het geen enkel land goed kan gaan, als het een ander land slecht gaat.

Het kan Amerika niet goed gaan, als het Europa slecht gaat.

Het kan de wereld niet goed gaan, als het Rusland slecht gaat. Daarom heeft men in de aanvang ook aan Rusland voorgesteld van het Marshall-plan mee te delen. Het heeft geweigerd. En het heeft de staten van Oost-Europa verboden mee te doen. Rusland wenste geen herstel van Europa, louter uit politieke berekening.

Dat is jammer geweest. De kloof tussen Oost en West is door Ruslands houding dieper geworden.

Nu is het Marshall-plan tot de democratieën beperkt gebleven. Ondanks de beperkingen van het kapitalistische systeem is het Marshall-plan het begin van een internationale gemeenschap der volkeren, omdat het voor de grote vraag: hoe verdelen we de rijkdommen der wereld op een enigszins rechtvaardige wijze? een oplossing heeft gegeven, die een flink eind in de socialistische richting gaat.

Meer dan geschenken.

Maar die Marshall-hulp was (en is) meer dan alleen maar een organisatie tot verdeling van een heleboel dollars.

Taak van de Marshall-organisatie was er ook voor te zorgen, dat er meer eenheid kwam in de opbouw van de industriën voor steenkool, voor electriciteit, voor ijzer en staal en voor de voedingsmiddelen.

De organisatie van de Marshall-hulp moest streven naar grote ineenvoeging van Europa.

De bedoelingen waren goed, het plan was best. Maar er ontbrak één ding. Namelijk, dat de Marshall-hulp geen dwingende voorschriften kon geven. Zij kon aanbevelen. Zij kon leiding aanbieden. Maar de landen zelf, de verschillende regeringen bleven baas over eigen besluiten.

We gaan ons niet verdiepen in de vraag of dit een goed beginsel is geweest. Voor ons is thans de hoofdzaak, dat er allerlei goedbedoelde pogingen zijn ondernomen om die grotere eenheid in Europa tot stand te brengen — en dat er tot dusver weinig uit te voorschijn is gekomen.

We hadden de poging van

de Benelux. Dat is België, Nederland en Luxemburg samen in één grote economische eenheid. De Benelux heeft nog alles behalve zijn voltooiing bereikt — en het is desniettemin tot dusver de meest geslaagde poging in Europa;

de tol-unie tussen Denemarken, Zweden en Noorwegen. Een mooi plan, dat echter het eindpunt nog lang niet bereikt heeft;

De Fritalux, dat is Frankrijk en Italië bij de Benelux. Verder dan een plan is men nooit gekomen.

Op zich zelf waren al deze plannen natuurlijk niet zo dwaas. Ze gingen uit van de gedachte:

breng eerst de landen bij elkaar, die in sociaal opzicht overeenkomst vertonen;

en later kan men dan die stukken tot het grote geheel bij elkander voegen.

Het gaat op deze manier heel langzaam, zo langzaam, dat Europa er niet op kan wachten.

Binnen de organisatie der Amerikaanse hulpverlening heeft men gestreefd naar vrijmaking van de handelsbelemmeringen (vreemd woord: liberalisatie), maar door de oorlog in Korea is alles in de war gelopen. De prijzen gingen stijgen en de liberalisatie kon niet worden volgehouden.

Men heeft ook nog geprobeerd door onderlinge inwisselbaarheid van de betaalmiddelen meer eenheid tot stand te brengen. De Amerikanen bleken bereid grote bedragen in dollars beschikbaar te stellen om tijdelijke storingen te overbruggen. Maar toen West Duitsland ver over zijn crediet ging, liep dit ook spaak.

Uitkomst in deze weinig plezierige toestand, kwam door het Schuman-plan.

Het Schuman-plan, en het aansluitende Plan Monnet.

Dit plan van de Franse minister Schuman pakt de zaak der Europese eenwording van een heel andere kant aan.

Het begint niet „boven aan” bij de staten en de regeringen.

Het begint „onder aan”, bij de basis industrieën. Basis-industrieën, zijn „grondslag-industrieën”. waar alle andere industrieën van afhankelijk zijn.

Namelijk de steenkool, ijzer en staal.

Breng deze basis-industrieën van de verschillende landen bij elkaar.

Laat ze geleidelijk aan „vergroeien” tot één grote economische eenheid.

Stel ze daartoe onder een „orgaan”, dat boven de nationale regeringen troont.

En, zo redeneert men, dan volgen de andere industrieën geleidelijk aan.

Dat is, ruw geschetst, de gedachte van deze plannen.

Het democratisch socialisme aanvaardt het beginsel van deze plannen.

Het is bereid aan de uitvoering van ganser harte mede te werken.

Het streeft er echter naar aan het Plan Schuman een socialistische inhoud te geven.

Een conferentie van democratisch socialistische partijen uit verschillende landen heeft het volgende uitgesproken:

ten eerste: toezicht op de basis-industrieën is mogelijk, ook als er onder de deelnemende landen, landen zijn, die geen socialistische regering bezitten;

ten tweede: de internationale leiding van zo'n tot eenheid gebrachte basis-industrie zou gebonden moeten worden aan een beleid van volledige werkgelegenheid.

Deze tweede gedachte is uitermate belangrijk. In het verleden heeft men ook wel internationale overeenkomsten tussen basis-industrieën van verschillende landen gekend. Die waren veelal gericht op een verdeling van de markt, een beperking van het aanbod en het hoog houden van de prijs. De winst was immers het leidende beginsel. Een Schuman-organisatie, die gebonden is het beginsel van economische groei en volledige werkgelegenheid, zal „vanzelf” groeien naar een beleid, dat de behoeften als leidend beginsel heeft.

Ten einde deze groei mogelijk te maken, verlangt het democratisch

socialisme, dat het Schuman-plan in drie stappen zal worden verwezenlijkt.

Eerste stap: de landen worden bij elkander gebracht. Verzoenend wordt opgetreden tussen landen, die elkander in de wielen zouden kunnen rijden.

Tweede stap: het „gezagsorgaan” (dat boven de tot eenheid gebrachte basis-industrieën staat) kan dwingend optreden, wanneer er eenstemmigheid bestaat.

Derde stap: de besluiten worden bij eenvoudige meerderheid van stemmen genomen. Een Europees parlement zorgt voor opper-toezicht en treedt, zo nodig, als scheidsrechter op.

Op deze wijze wil het democratisch socialisme aan de groei naar Europese eenwording, die in het Schuman-plan is belichaamd, leiding en inhoud geven.

Nederland en het Schuman-plan.

Ons land behoort tot de landen, die het krachtigst op de totstand-koming van het Schuman-plan hebben aangedrongen.

Het ware te wensen, dat andere landen in dit opzicht even ver waren gevorderd als Nederland.

Nederland heeft voor de betrokken industrieën in technisch opzicht thans nog een behoorlijke voorsprong op de andere landen. Maar de anderen lopen in, zoals men in de sportwereld zegt.

Wil Nederland straks niet geplaatst worden voor een moordende concurrentie, dan moet het thans voor zo een grotere eenwording krachtig ijveren.

Voorheen lagen de Engelse uitvoerprijzen voor kolen naar Nederland ongeveer 40% *boven* het binnenlands prijspeil in Engeland.

De Duitse kolenprijzen voor uitvoer lagen 20—30% *boven* het binnenlands prijspeil in Duitsland.

Wat ijzer en staal betreft lagen de Engelse uitvoerprijzen naar Nederland ongeveer 15 à 20% hoger dan in Engeland.

De Duitse exportprijzen naar Nederland voor verschillende producten lagen ongeveer 30% *boven* de binnenlandse.

Na het inwerking treden van het Schuman-plan zullen de prijzen niet dadelijk met *dit* percentage dalen. Maar toch zal hier een niet onaanzienlijke besparing voor Nederland gelegen zijn.

Als het verdrag bijvoorbeeld tot gevolg zou hebben, dat de kolen-invoer uit Duitsland gedurende een jaar 500.000 ton groter zou zijn dan zonder het verdrag het geval was, dan betekent dit onder de huidige omstandigheden reeds een voordeel van tenminste 5 miljoen gulden.

Neemt men aan, dat door de Duitse leverantie een overeenkomstige hoeveelheid Amerikaanse kolen in Nederland kan worden gemist, dan is de besparing als gevolg van de hoge vrachtprijzen, die voor laatstgenoemde gelden, belangrijk groter.

Wat de prijzen voor staal betreft kan worden opgemerkt, dat het weinig waarschijnlijk is te achten, dat deze bij de vaststelling van maximumprijzen even hoog zouden worden als die, waartegen de Nederlandse behoefte door invoer thans wordt gedekt.

Aangezien ook voor Belgisch staal de gemeenschappelijke marktprijs zal gelden, zal naar verwacht mag worden de prijs, waartegen Belgisch staal in ons land wordt ingevoerd, eveneens dalen.

Indien zou worden verondersteld, dat deze daling slechts 5% bedraagt, zou dit per jaar toch reeds een voordeel van meer dan 20 miljoen gulden afwerpen.

Europa en het Schuman-plan.

Het Schuman-plan is het *begin* van een grootse ontwikkeling. Er zijn, als het in werking treedt, tal van moeilijke vraagstukken op te lossen. Daarvan is het vraagstuk van het afstaan door de verschillende regeringen van „hoogheidsrechten” (vreemd woord: *souvereiniteits-rechten*) een der belangwekkendste.

Een volgende basis-industrie die voor eenwording in aanmerking komt is de electriciteits-industrie. En daarna: het verkeer.

Bij de verdere studie van de ineenvoeging in West-Europa en de onderlinge samenhang der plannen mag nimmer uit het oog verloren worden, dat elke bedrijfstak wat de eenwording betreft ten aanzien van de bouw van de te scheppen organisatie en van de vraag welke landen zullen deelnemen, zijn eigen eisen stelt.

Wat het aantal deelnemende landen betreft, zal de eenwording van kolen en staal in „de eerste stap” zich moeten voltrekken tussen een aantal Westeuropese landen met uitzondering van Groot-Brittannië en de Scandinavische landen.

Veel moeilijker zal het straks worden bij de eenwording van de landbouw.

De plaats van Nederland in een Europese landbouwgemeenschap, welke alleen het Westeuropese vasteland zou omvatten, zou bijzonder moeilijk worden.

Een van zijn belangrijkste afnemers, Engeland, en zijn voornaamste mededinger, Denemarken, zouden er daardoor buiten vallen, waardoor deze Europese samenwerking voor Nederland veel van haar betekenis zou verliezen.

Weer anders liggen de verhoudingen bij de eenwording van de burgerlijke luchtvaart..

Daarbij kan men zich goed voorstellen, dat Engeland in zijn gebieden overzee een zelfstandig verzorgingsgebied krijgt, terwijl hier de eenwording van de luchtvaart voor Europa zich wel tot het vasteland zou kunnen beperken. Maar voor deze vastelandse eenwording der luchtvaart is dan weer de samenwerking met de Scandinavische luchtvaart-maatschappijen een onmisbare voorwaarde voor haar welslagen.

De moeilijke weg.

W e hebben zeer opzettelijk een beetje uitvoerig geschreven over de moeilijkheden van de eenwording.

We hebben gezien, dat voor de eenwording van de landbouw andere landen in aanmerking komen dan bijvoorbeeld voor de eenwording van de luchtvaart. En weer andere landen voor de éénwording van ijzer en staal.

Dat maakt de zaak niet eenvoudiger.

We hebben zeer opzettelijk een tikje uitvoerig over deze moeilijkheden geschreven.

Want we willen waarschuwen tegen de gedachte, dat de eenwording van Europa met een handomdraaien zou zijn te verwezenlijken.

Als het voor afzonderlijke industrieën al zo weinig eenvoudig is, hoeveel moeilijker zal het dan gaan „boven aan de top”. Dat wil zeggen, daar waar de regeringen er aan te pas komen.

Want als de eenwording tot stand komt, dan komen vraagstukken aan de orde, waar de meeste mensen thans nog niet bij stil staan.

Immers dan moet er hoogheidsrechten (sovereine rechten) van regeringen worden overgedragen.

Overgedragen... aan welk lichaam?

Voor de ene eengeworden industrie zou men dan een ander „boven-nationaal” lichaam krijgen dan voor de andere.

Het kon wel eens zijn, dat de verwarring daardoor groter wordt dan de vereenvoudiging, die men met de eenwording dacht te bereiken.

We komen er pas uit, wanneer wij één boven-nationaal gezagsorgaan voor Europa in het leven roepen.

Onder dat gezamenlijke orgaan voor de gehele Europese ineenvoeging, zouden dan de lichamen kunnen werken, die afzonderlijke takken van industrie bestrijken.

De militaire noodzaak.

Het schijnt wel zeker, dat deze ontwikkeling ten sterkste zal worden bevorderd door de militaire noodzaak, voor welke Europa is geplaatst.

Op de een of andere wijze (wij hebben dit reeds vermeld) zal één gemeenschappelijke militaire beveiliging van de vrede moeten worden verzekerd. De Franse minister Pleven heeft voorgesteld een Europees leger te vormen.

Daarbij komen vele belangwekkende kwesties om de hoek kijken. Een van de voornaamste is: de verantwoordelijkheid voor de gelden.

Immers gemiddeld geven de landen van West Europa ongeveer 9% uit voor hun militaire veiligheid.

Als er een Europees leger komt, doen de deelnemende landen dus afstand van de onmiddellijke zeggenschap over, laten we zeggen, rond 10% van hun nationaal inkomen.

Dit is geen kleinigheid.

Het betekent, dat bij de vorming van een boven-nationaal orgaan tal van vraagstukken aan de orde komen, die men vooraf zal willen regelen, voordat men de grote stap op de nieuwe weg zet.

Wij zullen over deze vragen in dit boekje niets meer zeggen. Ze bestrijken moeilijke terreinen van de rechtswetenschap.

Wij hebben slechts duidelijk willen maken, dat de eenwording van Europa op weg is... dat het niet snel gaat, omdat het nu eenmaal niet snel kan gaan... maar dat de drang tot zelfbehoud van Europa in een richting drijft, waar de eenwording ligt.

Atlantische gemeenschap.

Gelijktijdig met het streven naar Europese eenheid is in de afweer tegen de communistische bedreiging de vorming van een Atlantische eenheid actueel geworden.

De uitdrukking „Atlantisch” slaat op de Atlantische Oceaan, waarvan de meeste der samenwerkende landen gelegen zijn.

Deze samenwerking heeft zijn uitdrukking gevonden in de vorming van het Noord Atlantisch Pact (= verdrag) in 1950.

Door dit Pact is Europa gewaarborgd, dat onmiddellijk Amerikaanse en Britse steun zou worden verleend bij aanval.

Opzet van het Pact is tevens bevordering van stabiliteit en welvaart in het Atlantische gebied.

De feitelijke zaak van het Noord Atlantisch Pact is de organisatie van de militaire steunverlening van Amerika aan Europa en de verdeling van de militaire lasten over de 14 deelnemende landen.

In het verdrag is echter ook de mogelijkheid gesteld, dat de samenwerking zich naast het militaire terrein zal bewegen op economisch en cultureel gebied.

Het lijkt uitgesloten dat een Atlantische eenwording van verderstrekkende aard tot stand zou kunnen komen alvorens Europa verder op de weg naar eenheid is gevorderd.

Toch zal voor de toekomst het streven gericht moeten zijn op versteviging van de banden die Europa met de Verenigde Staten en Canada verbinden.

In een zo nauw mogelijke samenwerking met de Verenigde Staten van Noord Amerika liggen grote mogelijkheden voor een toekomstige ontwikkeling van Europa.

Uit verschillende feiten is het voor iedereen duidelijk, dat de vooruitstrevende stromingen aan de overkant van de Oceaan in hun land een grote invloed uitoefenen.

Wij denken aan:

sommige machtige vakbonden,
wetenschappelijke kringen,
socialistische groeperingen.

Wij denken aan verreikende daden, zoals het Truman-program voor de Achtergebleven gebieden, de Marshall-hulp en het vooropstellen van het gemeenschapsbelang in de economische politiek.

Wanneer het democratisch socialisme van Europa en de vooruitstrevende groepen in Amerika de samenwerking op een solide grondslag plaatsen, valt zeer veel te verwachten.

De huidige spanning tussen democratie en communisme kan niet altijd blijven voortduren.

Mede met het oog op een wereld, waarin Rusland en de thans aan het communisme onderhorige volken als gelijkgezinden zullen zijn opgenomen, rust op het internationale socialisme een zware verantwoordelijkheid.

Slechts door van het eigen land uit de samenwerking en de solidariteit te betrachten, kan het socialisme zich van die verantwoordelijkheid kwijten.

SLOTHOOFDSTUK.

DE KEUZE EN HET DOEL.

In het Noorden van Italië ligt de schone stad Venetië. Er was een tijd, dat Venetië een machtig wereldrijk was. Dat was omstreeks het jaar 1200.

De stad heerste toen over de wereld, zoals die in die dagen bekend was. Dat was de wereld rondom de Middellandse zee.

De handel van Venetië bestond voornamelijk uit handel op het Oosten. De kooplieden kochten van de karavanen, die door de woestijnen waren getrokken, de voortbrengselen van Indië. Zij verkochten die waren met grote winst. Welvaart stroomde Venetië binnen.

De stad Venetië was oppermachtig in de wereld van die dagen. Haar vloten beheersten de zeeën. Op tal van eilanden in de Middellandse Zee stichtte zij koloniën. Op de Noordkust en de Oostkusten van die zee vond men vestigingen van Venetië.

De geschiedenis verhaalt het volgende voorval uit het leven van Venetië.

Op zekere dag werd in Venetië bekend, dat een stoutmoedige Portugese zeevaarder, Vasco di Gama, de zeeweg naar Indië had ontdekt. Hij was rondom Afrika *gezeild*.

Heel Venetië lachte uitbundig om deze daverende grap.

Een zeeweg naar Oost Indië... onzin!

Een handelsvloot bouwen? Malligheid.

Nooit zouden schepen de aanvoer met karavanen door de woestijnen kunnen vervangen.

Venetië's macht was onwrikbaar. Het lachte...

Maar... binnen twee eeuwen was Venetië een dode stad geworden. Het is thans een museum. De karavanen zijn in onbruik geraakt. De koloniën en vestigingen op de kusten van de Middellandse Zee zijn bouwvallen...

Venetië heeft zijn kans gemist. Toen een nieuwe tijd aan de poorten klopte en van de burgers een moedig besluit vroeg, lachten zij. Nieuwe tijd, ach wat... het zou hun tijd wel uitduren. De wereld was altijd zo geweest en zou altijd wel zo blijven.

Het beslissende uur.

In de geschiedenis van elk volk komt het uur, waarin een grote beslissing moet worden genomen.

Uit de kracht om die beslissing te durven nemen, blijkt of dat volk aanspraak durft maken op de toekomst.

Aarzelt het... neemt het een verkeerd besluit... stelt het uit... dan wreken zich de gevolgen tot in het verre nageslacht.

Onze wereld staat thans voor zo een beslissing.

Ontdaan van alle grote en kleine bijkomstigheden komen de vraagstukken van onze tijd op het volgende neer:

ten eerste: De gekleurde rassen zijn ontwaakt. Daardoor is de heerschappij van het blanke ras over de aarde niet meer een vanzelfsprekendheid. Onze beschaving staat voor de beslissing de wereld en haar rijkdommen te delen met de gekleurde rassen op de grondslag van vrijwilligheid en gelijkgerechtigheid. Schiet zij tekort, dan zullen de gevolgen niet uitblijven.

ten tweede: Zestien honderd miljoen mensen in de achtergebleven gebieden zullen ten prooi vallen aan politiek en militair avonturendom en daardoor een bron van voortdurende onrust voor de hele wereld worden, tenzij men er in slaagt de achtergebleven gebieden op te heffen tot een dragelijk peil van stoffelijke welvaart.

ten derde: Het economisch evenwicht, tussen Europa en de rest van de wereld, dat voor de twee wereldoorlogen de grondslag was van de wereldhuishouding, is verbroken. Wanneer Europa door een grondige wijziging van haar werkwijzen en een nauwe samenvoeging van al haar krachten, niet haar plaats in de nieuwe wereldhuishouding maakt en bevestigt, zal armoede en politieke verwildering haar deel zijn.

ten vierde: Twee wereldoorlogen, omwentelingen en het nationalisme der gekleurde rassen hebben het militaire en politieke evenwicht in de wereld verstoord. De vestiging van een nieuw evenwicht, dat op wederzijds ontzag is gegrondvest, is onontbeerlijk; om dat evenwicht te bereiken zijn de oude werkwijzen onvoldoende. Daarvoor is planmatigheid en leiding in velerlei opzicht nodig.

ten vijfde: De ongekende technische vooruitgang, de groei van de democratische gedachte, heeft aan het eeuwenoude verlangen naar gerechtigheid in de menselijke samenleving nieuwe krachten gegeven. Dat verlangen naar rechtvaardigheid in de maatschappij vervult thans vele miljoenen. Dat verlangen zal aanzwellen. Slaagt onze wereld er niet in dat verlangen *daadwerkelijk* te bevredigen, dan zal zij ondergaan aan de gevolgen van haar zedelijke, maatschappelijke en staatkundige tekortkomingen.

Het democratische socialisme wijst een uitweg uit al deze vraagstukken van maatschappelijke aard.

Het heeft de tijd méé! De oplossingen van het democratisch socialisme, vallen samen met de oplossingen, die de drang tot zelfbehoud van onze beschaving eist.

Van 1870 af tot een eind in deze eeuw heeft de wereld een tijdperk beleefd, waarin onvoorwaardelijk geloof in de onvermijdelijkheid van de vooruitgang het menselijk handelen scheen te bezielen. Het was een tijdperk van wat men met een vreemd woord placht te noemen: cultuur-optimisme. De techniek zou alle vraagstukken oplossen. „Vanzelf” zou de mensheid stijgen naar hoger toppen.

Dat cultuur-optimisme heeft thans bij een aantal mensen plaats gemaakt voor cultuur-pessimisme, voor het tegendeel van het blijmoedige geloof van eertijds. De zwartgalligen van thans geloven in de onvermijdelijkheid van de ondergang der beschaving. Er is geen redden aan, zeggen ze.

Het democratisch socialisme wijst deze zwartgalligheid even beslist af als het blijmoedige geloof, dat de vooruitgang „vanzelf” zal komen.

Het komt op de mensen aan!

Gedreven door zijn besef voor verantwoordelijkheid geeft het de weg aan, die leiden kan tot het doel: een maatschappij, waarin gerechtigheid zal hebben gezegevierd.

Het democratisch socialisme is de mening toegedaan, dat zijn maatschappelijke idealen zo zeer samenvallen met de belangen van alle mensen, dat het aan die overtuiging het recht ontleend om op de

grondslag van zijn Plan andersdenkenden uit te nodigen tot een gesprek over de toekomst.

Wij denken er niet aan te verlangen of te verwachten, dat iedereen het met ons eens zal zijn. Maar wij verlangen wél, dat men zich reken-schap geeft van de toekomst van land, volk en wereld, met dezelfde ernst, die ons heeft bezielde, toen wij ons beeld van het land van de toekomst hebben geschetst.

De democratische socialisten zijn geen enge geestdrijvers, die zich opsluiten in een klein huisje, waarin slechts plaats is voor volstrekt-gelijkgezinden.

Zij zetten hun deuren wijd open voor mensen, die evenals zij worden gedreven door de dorst naar gerechtigheid. Hun huis is een huis met vele woningen.

Het gevoel van persoonlijke verantwoordelijkheid dat de demo-cratische socialisten drijft, doet hen thans dit Plan van de Partij van de Arbeid aan de openbare mening van Nederland voorleggen.

Dat Nederland er zijn mening over geve.

EINDE

SAMENVATTING

Dit boekje heeft slechts een beknopt beeld kunnen geven van het „officiële” Plan van de Partij van de Arbeid. Het moest op een aantal (vaak niet-onbelangrijke) punten noodgedwongen kort zijn. Teneinde de lezer echter een volledige indruk te geven van de rijkdom aan onderwerpen, die in het **officiële** boekwerk zijn behandeld, levert onderstaande samenvatting een overzicht van de **gehele** inhoud van het Plan in zijn **complete** vorm.

★

Hoofdstuk I: Inleiding - Achtergronden - Doelstellingen - Planning tot vrijheid - Opbouw van het Plan.

DEEL I - DE MAATSCHAPPELIJKE ORDE IN SOCIALISTISCH PERSPECTIEF

Hoofdstuk II: Bezitsverhoudingen - Aspecten van de vermogensverdeling - Betekenis van de eigendom - Eigendom en persoonlijkheidsvorming - Ontwikkeling van de eigendomsverhoudingen - Huidige stand van de vermogensverdeling - Normen voor vermogensverdeling - Eigen vermogen van de overheid - Beperking inkomensoverdrachten - Beperking van het arbeidsloos inkomen - Eigendom van nieuw gevormd vermogen - Gelijkheid van kansen - Samenvatting der normen - Overgang van eigendom aan de gemeenschap - Bevordering van rationele productie en werkgelegenheid - Bestrijding van particuliere machtsconcentraties - Internationalisatie - Beperking der vermogensverschillen - Socialisatie en ordening - Uitvoering van socialisatie - Vergroting van het overheidsvermogen - Beperking van het erfrecht - Bezitsspreiding - Aspecten van het eigen bezit - Winstdeling - Bezitsspreiding door arbeidersaanspraken - Bezitsspreiding door fondsvorming.

Hoofdstuk III: Machtsverhoudingen - Betekenis der machtsverhoudingen - Ontwikkeling der machtsverhoudingen - Machtsuitoefening der ondernemers - Voor- en nadelen van economische machtsconcentratie - Contrôle op economische machtsconcentratie - De neo-liberale oplossing - Contrôle op de beperking van de mededinging - Contrôle op individuele machtsposities - Spreiding van economische macht.

Hoofdstuk IV: Productieverhoudingen - Betekenis en ontwikkeling van de productieverhoudingen - Kapitalistische verhoudingen - De positie

van de ondernemer - Het productiemotief - Nadelen van de kapitalistische productiemotieven - Verspilling van productiekrachten - Socialistische productiewijze - Vrijheid van consumptie - Doelmatige inkomensbesteding - Vrijheid van arbeid - Vrijheid van onderneming - Behoeft; grondmotief van socialistische productie - De leiding van de productie.

Hoofdstuk V: Arbeidsverhoudingen - Ontwikkeling van de arbeidsverhoudingen - De mens in het bedrijf - Uitbouw en grenzen van de sociale politiek - Ontwikkeling van de medezeggenschap - Ondernemingsraden - De toekomst van de medezeggenschap - Taak van de vakbeweging - Taak van de werkgeversorganisaties - Sociale ondernemingspolitiek - Voorwaarden voor gemeenschapsvorming in het bedrijf - Vergroting van de arbeidsvreugde - De dubbelzinnigheid van de techniek - De schijnbevrediging van mechanische arbeid - Grenzen van de arbeidsvreugde.

Hoofdstuk VI: Inkomensverhoudingen - Betekenis van de inkomensverhoudingen - Macht en recht - Ontwikkeling van de inkomensverhoudingen - Verdeling en herverdeling - Opheffing van klasse-teenstellingen - Effect van de herverdelingspolitiek - Huidige stand der inkomensverdeling - Verdeling van het inkomen over de individuen - Belastingdruk - Verdeling van het inkomen over de productiefactoren - Inkomensspreiding vóór en na de oorlog - Normen voor inkomensverdeling - Inkomensverdeling over de maatschappelijke sectoren - Perspectief van de inkomensbesteding.

DEEL II - PRODUCTIE EN WELVAART

Hoofdstuk VII: Arbeidsvoorziening - Leiding van de productiefactoren - Het gunstige klimaat - Ruimtelijke ordening - Bevolkingsgroei en arbeidsaanbod - Bevolkingssamenstelling - Beroepsarbeid gehuwde vrouw - Opname-mogelijkheden - Spreiding der bestaansmogelijkheden - Emigratie - Economische voor- en nadelen - Emigratiebeleid.

Hoofdstuk VIII: Kapitaalvoorziening - Noodzakelijke omvang der besparingen - De bronnen der besparingen - Het richting geven aan de kapitaalstroom.

Hoofdstuk IX: Economische organisatie - Grondvoorwaarden voor grotere productiviteit - De organisatie van de onderneming - Samenwerking tussen de ondernemingen - Organisatie van de export -

Algemene planmatigheid - Productie-ontwikkeling i.v.m. loon-, prijs- en belastingpolitiek - De efficiency van het overheidsapparaat.

Hoofdstuk X: Het vraagstuk der werkloosheid - Werkloosheid en productiviteit - Individuele aspecten der werkloosheid - Seizoen- en structuurwerkloosheid - Conjuncturele werkloosheid - Instandhouding van de koopkrachtstroom - Openbare werken-politiek - Investerings- in overheidsbedrijven - Perspectieven van de werkgelegenheids-politiek.

Hoofdstuk XI: Het Bedrijfsleven - De energievoorziening - De steenkolen - Electriciteitsvoorziening - De gasvoorziening - Verkeer en vervoer - De functies van de overheid - Tariefpolitiek en kosten-verhaal - Systeem van bedrijfsvergunningen - Noodzakelijke scheiding van overheidsfuncties - Het personenvervoer - Het goederenvervoer - Het internationale vervoer - Bouwbedrijf en volkshuisvesting - Algemene vraagstukken - Het woningvraagstuk - Omvang en verdeling van het bouwprogram - Bouwkosten en huurpolitiek - Organisatie bouwwezen - Woningbeheer - De landbouw - Inleiding - Het bodembeleid - De arbeids- en kapitaalvoorziening - De akkerbouw-bedrijven - De rundveehouderij - Het gemengde zandbedrijf - Het kleine boerenvraagstuk - De tuinbouw - Bosbouw - Binnenlandse marktordening - Internationale marktordening - Publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

Hoofdstuk XII: De middengroepen - Samenstelling van de middengroepen - Betekenis van de middengroepen - De „oude middenstand” - De detailhandel - De overbezetting van het distributie-apparaat - Het ambacht - De „nieuwe middenstand” - Economische positie van de middengroepen.

DEEL III - MENS EN CULTUUR

Hoofdstuk XIII: Cultuur en gemeenschap - Balans van de cultuur - Gelijkheid van kansen - Democratie en gelijke kansen - Overheid en cultuur - Het culturele apparaat - Financiering der cultuur - Cultuur in nood - Taak van het cultuurfonds.

Hoofdstuk XIV: De ontwikkeling van de mens - Jeugd - Het gezin - Vrije jeugdvorming - Sport, lichaam en karakter - Jeugd en maatschappij - Organisatorische vraagstukken - Onderwijs - De kleuterschoolperiode - De algemene lagere schoolperiode - De voortgezette

vormingsperiode - Het onderwijs voor de rijpere jeugd - Hoger onderwijs - Onderwijs aan volwassenen - Democratisering van het onderwijs - Toelating tot het voortgezet onderwijs - Gelijkheid van kansen bij de studie - Selectie en behoefte - Program op korte en lange termijn - Wetenschappelijk onderzoek - Zuiver onderzoek.

Hoofdstuk XV: Ontplooiing van de mens - Vrije tijdsbesteding - Omvang van de vrije tijd - Verkorting van de werkdag en de werkweek - Problemen van de vrije tijd - De besteding van de vrije tijd - Invloed op de vrije tijdsbesteding - Pers, radio, film, televisie - Pers - Radio - Film - Het verzakelijkte beeld - Overheid en film - Actieve film-politiek - Televisie - De kunst - De overheid draagt het palet - Kunstenaar en bestaanszekerheid - Spreiding van de kunst - Internationaal contact - Schoonheid in de dagelijkse omgeving.

Hoofdstuk XVI: De zorg voor de mens - Maatschappelijk werk - Organisatie en problemen - Kinderbescherming - De zorg voor de volksgezondheid - Inleiding - Voorkomen van ziekten - Curatieve zorg en nabehandeling - Organisatievorm - Specialisatie in de gezondheidszorg - De actuele nood der ziekenfondsen - Sociale zekerheid - Het begrip verzekering - De uitvoering der sociale verzekering - De kring der verzekerden - Te treffen voorzieningen.

DEEL IV - INTERNATIONALE GEMEENSCHAP

Hoofdstuk XVII: Internationale ordening - Inleiding - Politieke ontwikkeling - Afhankelijkheid van Nederland - Nederlandse betalingsbalans - Ordening van goederen- en betalingsverkeer - Grondstoffen - Kapitaal - Handels- en betalingsverkeer - Internationale werkgelegenheidspolitik - Stabilisatie-methoden.

Hoofdstuk XVIII: Internationale solidariteit - De nood der onderontwikkelde gebieden - De uitdaging van de situatie - Historische ontwikkeling - Ontwikkeling na 1914 - Methoden van hulpverlening - Planmatigheid - Leiding van investeringen - Verhoging van de productiviteit - Zelfwerkzaamheid van de te helpen gebieden - Investerings- en ontwikkeling - De bestaande plannen - Hulp-program - Gevaren van de hulp aan de onontwikkelde gebieden - Nederlands aandeel - Onze diensten - Nederland en enkele gebieden overzee.

Hoofdstuk XIX: Internationale eenwording - Methoden van eenwording - Ontwikkeling van het integratie-streven - Benelux - Andere vormen

van integratie - Het Schumann-Plan - Betekenis voor Europa -
Toezicht op investeringen en productie - Nationale en democratische
contrôle - Gevolgen voor de Europese samenwerking - Volgorde en
groei van de integratie - Verdere functionele integraties - Militaire
en politieke integratie - Supra-nationale orgaanvorming - Wereld-
gemeenschap.

INHOUD VAN DIT BOEKJE

Woord vooraf	5
Hoe zit dit boekje in elkaar?	6
Enkele woorden, tot gids van de lezer	7
I. Wereld vol onrust	9
II. De ziekten van onze wereld	11
III. Aanschouwelijk onderwijs	18
IV. Wat het democratisch socialisme is en wil	22
V. Niet iedereen is rijk	26
VI. Niet iedereen heeft macht	40
VII. Niet iedereen is nuttig	43
VIII. Niet iedereen werkt voor zijn genoegen	55
IX. Niet iedereen verdient evenveel geld	58
X. Luilekkerland bestaat niet	66
XI. Het gaat om de mens	70
XII. Cultuur moet een grondslag hebben	75
XIII. Gezinsmens en gemeenschapsmens	77
XIV. De mens wil verzorgd worden	80
XV. Zorgen buiten onze grenzen	84
XVI. Niet alleen op de wereld	87
XVII. Gemeenschap van vrije welverwante volkeren	92
Slothoofdstuk	101
Samenvatting	105